Stenografični zapisnik

sedemnajste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 3. in 4. oktobra 1913.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar dr. Ivan Šusteršič. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik ekscelenca baron Teodor Schwarz in c. kr. dvorni svetnik Viljem vitez Laschan pl. Moorland. — Vsi člani razen: Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič in dr. Karol baron Born. — Zapisnikar: Dr. Fran Novak in Fran Demšar.

DNEVNI RED:

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
2. Poročilo finančnega odseka:
   a) o računskem sklepu deželnega zaklada za l. 1911. (k prilogi 88.);
   b) o računskem sklepu deželnega zaklada za l. 1912. (k prilogi 124.);
   c) o proračunu deželnega zaklada za l. 1913. (k prilogi 96.).
3. Poročilo kmetijskega odseka:
   a) o zakonskem načrtu glede zagradbe hudournikov Belca, Suha in Slamnica v Bohinjski Beli (k prilogi 131.);
   b) glede nastavitve živinozdravnika na Bledu (126/Pet.);
   c) o prošnji mestne občine v Ložu za nastanitev živinozdravnika za ložki sod. okraj (179 in 180/Pet.);
   č) o prošnji županstva občine Sv. Križ za nastanitev živinozdravnika v Radečah pri Zidanem mostu (139/Pet.).

Stenographischer Bericht

der siebzehnten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 3. und 4. Oktober 1913.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Dr. Ivan Šusteršič. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Exzellenz Theodor Freiherr von Schwarz und k. k. Hofrat Wilhelm Laschan Ritter von Moorland. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič und Dr. Karl Freiherr von Born. — Schriftführer: Dr. Franz Novak und Franz Demšar.

TAGESORDNUNG:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Bericht des Finanzausschusses:
   a) über den Rechnungsabschluß des Landesfonds für das Jahr 1911 (zur Beilage 88);
   b) über den Rechnungsabschluß des Landesfonds für das Jahr 1912 (zur Beilage 124);
   c) über den Voranschlag des Landesfonds für das Jahr 1913 (zur Beilage 96);
3. Bericht des Landwirtschaftsausschusses:
   a) über den Gesetzenwurf betreffend die Verbauung der Wildbäche Belca, Suha und Slamnica in Wocheiner Vellach (zur Beilage 131);
   b) betreffend die Bestellung eines Tierarztes in Veldes (126/Pet.);
   c) über die Petition des Stadtgemeindeamtes Laas und Bestellung eines Tierarztes für den Gerichtsbezirk Laas (179 und 180/Pet.);
   č) über die Petition des Gemeindeamtes Hl. Kreuz um Bestellung eines Tierarztes in Ratschach bei Steinbrück (139/Pet.).

Začetek seje ob 11. uri 12 minut dopoldne. – Beginn der Sitzung um 11 Uhr 12 Minuten vormittags.

Deželni glavar:

Otvarjam sejo in konštatujem sklepčnost. Zapisnikarjem današnje seje imenujem gospoda poslanca Demšarja in gospoda poslanca dr. Novaka.

K 1. točki dnevnega reda:

Naznanila deželnozborskega predsedstva.

Omenjam, da je svojo odsotnost opravičil gospod poslanec baron Born.

Došle peticije odkažem pristojnim odsekom.

Vloženi sta bili dve interpelaciji na Njega ekscelenco gospoda deželnega predsednika, in sicer:

Interpelacija gospodov poslancev Hladnika, Pibra in tovarišev radi odpusta nekaterih prožnih delavcev v Trebnjem. (Glej dodatek I. — Siehe Anhang I.)

Interpelacija gospodov poslancev Gangla in tovarišev v zadevi konfiskacije 10. številke »Slovenskega branika«. (Glej dodatek II. — Siehe Anhang II.)

Ti dve interpelaciji izročam gospodu deželnemu predsedniku.

Dalje so bile vložene nekatere interpelacije na deželnega glavarja, in sicer:

Interpelacija gospodov poslancev Vehovca in tovarišev v zadevi vodovoda za Suhokrajino. (Glej dodatek III. — Siehe Anhang III.)

Interpelacija gospodov poslancev Lavrenčiča, dr. Kreka in tovarišev zaradi okrožnega zdravnika v Moravčah. (Glej dodatek IV. — Siehe Anhang IV.)

Interpelacija gospodov poslancev Dermastie, Jarca, Matjašiča in tovarišev v zadevi zgradbe ceste Preloka—Vinica in Preloka—Adlešiči. (Glej dodatek V. — Siehe Anhang V.)

Interpelacija gospodov poslancev Dermastie, Jarca, Matjašiča in tovarišev glede gradnje oziroma poprave ceste Črnomelj—Tribuče—Bojance. (Glej dodatek VI. — Siehe Anhang VI.)

Potem interpelacija gospodov poslancev Jarca in tovarišev v zadevi črnomaljskega vodovoda. (Glej dodatek VII. — Siehe Anhang VII.)

Na te interpelacije bom odgovoril v eni prihodnjih sej.

Potem je vloženih nekaj samostalnih predlogov, in sicer:

Samostalni predlog gospodov poslancev Vehovca in tovarišev glede spremembe ubožnega zakona z dne 28. avgusta 1883. dež. zak. št. 17. (Glej dodatek VIII. — Siehe Anhang VIII.)

Ga odkažem ustavnemu in občinskemu odseku.

Samostalni predlog gospodov poslancev Vehovca in tovarišev zaradi vodovoda v vasi Smuka v okraju Žužemberk. (Glej dodatek IX. — Siehe Anhang IX.)

Ga odkažem upravnemu odseku.

Samostalni predlog gospodov poslancev Jarca, Dermastie, Matjašiča in tovarišev glede izterjavanja državnih in deželnih brezobrestnih posojil. (Glej dodatek X. — Siehe Anhang X.)

Ga odkažem finančnemu odseku.

Samostalni predlog gospodov poslancev Lavrenčiča, dr. Kreka in tovarišev glede živinozdravnikov v kamniškem okraju. (Glej dodatek XI. — Siehe Anhang XI.)

Ga odkažem kmetijskemu odseku.

Za odgovor za neko interpelacijo se je oglasil k besedi ekscelenca gospod deželni predsednik.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Odgovoril bom na sledečo interpelacijo, katero so vložili name gospodje poslanci Turk, Reisner in tovariši. Ta interpelacija se glasi tako-le (bere — liest):

»Glasom deželnih zakonov z dne 20. decembra 1884, št. 17 dež. zak., in z dne 28. oktobra 1911, št. 41 dež. zak., ima deželni zbor pobirati od vseh zavarovalnic dve in enoodstotne prispevke od vseh bruto-premij požarnih zavarovalnin ter jih uporabljati kot poseben gasilski sklad.

Dveodstotne doneske je porazdeljevati med prostovoljna gasilna društva in med občine, katere vzdržujejo službene gasilne straže, izrecno na ta način, da imajo pravico do prispevka vse tiste občine in gasilne straže ki nimajo dovolj svojih sredstev, ki vzdržujejo svoje orodje v primernem stanu in sploh primerno delujejo. Enoodstotni donesek je odmerjen izključno za podporo ponesrečenih gasilcev in njihovih rodbin.

V zadnjem letu pa je deželni odbor uredil razdeljevanje teh doneskov zavarovalnic, torej tujega zaupanega mu sklada na popolnoma strankarsko-političnem temelju ne glede na potrebnost in vrednost posameznih gasilnih društev in občin. Bojkotiral, t. j. izključil od vsake podpore, je vsa društva, učlanjena v vzorno in strogo nepristransko delujoči »Zvezi« ter nalašč osnoval proti tej zvezi novo strankarsko, v katero sili vsa društva, ki reflektujejo na podporo iz gasilskega sklada. Vrhu tega je ustanovil proti že obstoječemu gasilskemu glasilu brez vsake stvarne potrebe novo glasilo, brezdvomno na stroške gasilskega sklada, ki zato po zakonu prav gotovo ni odmenjen. Vsled tega so ostala brez vsake podpore prav najpotrebnejša in najvzornejša delujoča gasilska društva, med njimi v prvi vrsti tudi Prostovoljno gasilno in reševalno društvo v Ljubljani, in zaneslo se je na polje

nesebičnega človekoljubnega delovanja strankarsko-politično strast.

Ker tak način upravljanja in uporabe gasilskega sklada prav gotovo ne odgovarja zakonom, c. kr. deželna vlada pa je poklicani čuvaj zakonov, usojajo si podpisani vprašati:

1. Je-li so Njega ekscelenci g. deželnemu predsedniku znane podpisane protizakonite in nevzdržljive razmere?

2. Kaj misli storiti g. deželni predsednik v svrho, da se upelje in zagotovi pravično in zakonito upravljanje in razdeljevanje deželnemu odboru zaupanega gasilskega sklada?« (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Deželni odbor k redu poklicati!« — Veselost na levi. — Heiterkeit links.)

V pričo te interpelacije se morem le sklicevati na določila zakonov z dne 20. decembra 1884, dež. zak. št. 17, in z dne 28. oktobra 1911, dež. zak. št. 41.

§ 6. določa, da dve- in enoodstotne prispevke odmerja, pobira in upravlja kakor tudi razdeljuje deželni odbor. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Tako je!« — Poslanec — Abgeordneter Turk: »Pa nepristransko!«)

Dočim je potem v § 7. določeno, da se mora uporaba enoodstotnih prispevkov urediti po pravilniku, ki se naj izda od deželnega odbora sporazumno s političnim deželnim oblastvom, ni v zakonu nikjer govora o kakem sodelovanju državnih oblastev glede dveodstotnih prispevkov.

Iz tega sledi, da ne morem vplivati na razdelitev teh dveodstotnih prispevkov, katera razdelitev pristoja izključno deželnemu odboru. (Odobravanje na levi. — Beifall links.)

Glede omenjenega pravilnika, zadevajoč uporabo enoodstotnih prispevkov, določenih v prvi vrsti za podporo v službi ponesrečenih gasilcev in zaostalih rodbinskih svojcev, še ni končana tozadevna razprava z deželnim odborom.

Političnemu deželnemu oblastvu se bode vsekako varovalo v § 7. zakona z dne 28. oktobra 1911, predpisano sodelovanje. (Živahno odobravnje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Poslanec Turk:

Prosim besede v formalnem oziru.

Deželni glavar:

V formalnem oziru se je oglasil k besedi gospod poslanec Turk.

Poslanec Turk:

Predlagam, da se o odgovoru gospoda deželnega predsednika otvori debata.

Deželni glavar:

Jaz bi gospoda predlagatelja opozoril samo na to, da itak pridemo takoj do budgetne debate in da bo takrat imel priliko povedati svoje misli.

Poslanec Turk:

Umaknem torej svoj predlog, pridržujem si pa pravico, da bom pri proračunski debati povedal svoje mnenje.

Deželni glavar:

Gospod Turk je torej svoj predlog umaknil. Sedaj bo odgovoril na interpelacijo v zadevi deželne živinske zavarovalnice, naslovljeno name, gospod deželni odbornik dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Glede na vprašenje, kako je z deželno živinsko zavarovalnico moram sledeče izjaviti. Deželni odbor je, ozirajoč se in izvršujoč sklepe, ki so bili storjeni v deželnem zboru že l. 1908., začel študirati vprašanje živinskega zavarovanja, in sicer smo se bavili z uspehi, ki jih je živinsko zavarovanje doseglo pri drugih deželah. Moje prepričanje, do katerega sem prišel, je to, da sedaj absolutno ne kaže ustanoviti deželne centralne živinske zavarovalnice, ker bi ta centralna zavarovalnica imela velikansko režijo, ki bi je ne bilo mogoče pokriti s prispevki. Povsod koder imajo take centralne zavarovalnice, n. pr. na Nižjeavstrijskem, mora dežela doplačevati. Živinsko zavarovanje bi bilo mogoče samo na ta način, da se osnujejo krajevne organizacije, te naj stopijo v medsebojno zvezo in slednjič more dežela pristopiti zraven kot pozavarovalnica. V tem oziru se je začetek že naredil v postojnskem okraju. Dotična zavarovalnica dobro uspeva zato, ker načelstvo deluje popolnoma brezplačno, kar je pa seveda pri deželni upravi popolnoma nemogoče. Stvar je torej v študiju, izvršiti se pa da samo na ta način, da se naši živinorejci najprej sami organizirajo, potem pa pristopi dežela kot zavarovalnica. Sicer se bo pa kmalu izdelal natančen elaborat, namreč štatut pozavarovalnice, ki je od našega deželnega veterinarja sicer že izdelan, ki pa v deželnem odboru še ni bil sklenjen.

Deželni glavar:

Sedaj bomo obravnavali nujni predlog g. poslanca Ribnikarja in tovarišev glede javne slovenske ljudske šole v Kočevju. Za utemeljitev nujnosti dam besedo prvemu predlagatelju gospodu poslancu Ribnikarju.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Nujnost ustanovitve slovenske ljudske šole v Kočevju je utemeljena v faktičnih razmerah. V Kočevju živi tisoč Slovencev in vsi ti nimajo nobene prilike, da bi dali svoje otroke v slovensko ljudsko šolo. Jaz mislim, da vlada tudi še za kočevsko ozemlje kakor za ostalo ozemlje kranjske dežele princip, da spada slovenski otrok v slovensko šolo. Zgodil se je pa slučaj, da so tamošnji rojaki v letošnjem letu začeli pobirati podpise za slovensko ljudsko šolo in dobili so okrog 100 starišev, ki so pripravljeni dati svoje otroke v šolo, in dognalo se je, da je zadostno število otrok, ne samo za enorazredno, ampak za trirazredno ljudsko šolo. Razpisana je že bila razprava pri c. kr. okrajnem glavarstvu, da bi se zaslišali stariši teh otrok glede te šole. Ali kaj se je zgodilo? Na pritisk Nemcev se je ta razprava preložila na nedoločen čas in ravno včeraj se mi je poročalo, da se je zgodila še večja krivica. Rudniški uradniki pritiskajo na slovenske stariše s tem, da jim groze z odpustom in jih hočejo s stradanjem pripraviti do tega, da bi pri okrajnem glavarstvu drugače izpovedali, kakor so pa navedli v svoji prošnji. Pripetilo se je pa še nekaj drugega, kar je naravnost neverjetno. Tisto prošnjo, katero so slovenski stariši vložili na okrajno glavarstvo, imajo sedaj v rokah rudniški uradniki in ti s to originalno prošnjo hodijo okrog slovenskih starišev in pobirajo podpise proti tisti prvotni prošnji. Jaz ne razumem, kako je do tega prišlo, ampak poročilo imam od tako verodostojne strani, da sem popolnoma prepričan, da se je to zgodilo.

Jaz ne bom izgubljal več veliko besed, kajti mislim, da je slovenska šola v Kočevju tako nujno potrebna, da mora sleherni to čutiti in se tega zavedati ter apeliram samo na večino deželnega odbora in deželnega zbora, da ta stvar, ki je v narodnem oziru velikanskega pomena, ne ostane samo na papirju, ampak, da se čimprej izvrši.

Deželni glavar:

Bomo glasovali o nujnosti.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete nujnosti stavljenega predloga, da izvolite vstati! (Zgodi se — Geschieht.)

Nujnost je sprejeta in odkazujem predlog šolskemu odseku.

Prehajamo sedaj na dnevni red, in sicer se nadaljuje včerajšnja debata o dveh računskih sklepih deželnega zaklada, in sicer za l. 1911 in l. 1912. Prvi dobi besedo kontragovornik gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Poročevalec finančnega odseka gospod dr. Krek je spreten in skušen parlamentarec in mojstersko zna prikriti, ako o kaki stvari neče govoriti. Včeraj nam je kot poročevalec o računskem zaključku deželnega zaklada za l. 1911 in 1912 podal velezanimivo statistiko o humanitarnih, merkantilnih, šolskih in agrarskih razmerah vseh avstrijskih kronovin s posebnim ozirom na našo kranjsko deželo, — ampak o računskem zaključku samem ni govoril. V velesimpatičnih besedah je gledal v bodočnost slovenskega naroda v okviru jugoslovanstva, — ampak številk računskega zaključka se ni dotaknil niti z eno besedo in jaz nisem slišal niti predloga kaj naj pravzaprav napravimo s tema računskima zaključkoma.

Naj mi torej velecenjeni gospod dr. Krek oprosti, ako danes pri dani priliki ne morem slediti njegovemu ponosnemu vzletu v sinje višave jugoslovanske bodočnosti našega naroda, kajti danes me veže na realna tla te visoke zbornice dolžnost, da podvržem ostri, ampak pravični kritiki uspeh deželnega gospodarstva častite večine te zbornice v zadnjih letih. Naj mi velecenjeni tovariš dr. Krek zopet oprosti, ako se oglaša zlokobna Kasandra; saj ima ženski spol te dni v tej zbornici itak več pravice in veljave, kakor pa mu gre. (Veselost — Heiterkeit.) Seveda ko prihajam s kritiko številk, se zopet izpostavljam očitanju gospoda poročevalca, da ne postopam fair. To očitanje smo čuli že pri debati o računskem zaključku melioracijskega zaklada za l. 1911, odnosno za l. 1912, ampak, moja gospoda, številke imajo včasih to neprijetno lastnost, da kriče, in jaz ne morem nič za to, ako posebno glasno kriče številke deželnega gospodarstva. Na drugi strani pa vladajo na naših in Vaših klopeh silno različni pojmi o tem, kaj je fair v parlamentarnem življenju (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »To je res!«) in zato že naprej z vso vljudnostjo, ampak tudi z vso odločnostjo odklanjam od Vaše strani vsak pouk v tem pogledu.

Včeraj, moja gospoda, se je razpravljala v tej zbornici zadeva iz slovenske publicistike; po mojem mnenju bi bilo boljše, da bi izostala in da bi mi to stvar popolnoma ignorirali, ampak zgodilo se je pri tej priliki nekaj, česar ne moremo mirno pretrpeti. Izreklo se je na naslov bivših in bodočih ljubljanskih porotnikov z Vaše strani pavšalno sumničenje, da imajo trdno voljo vse prelomiti, kar so prisegli pred porotnim sodiščem. Ne vem, če je to fair, in obžalujem te pavšalne napade, in to tembolj, ker so se zgodili pod pasivno patronanco c. kr. deželne vlade. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Kaj pa more?!«)

Gospoda moja, naša naloga v tej zbornici je sploh silno težavna. Če molčimo pri kaki točki bodisi iz vljudnosti, bodisi iz takta, in mislim, da smo tekom tega zasedanja pokazali veliko takta, tedaj nam, moja gospoda, očitate, da smo zlezli pod klop, ako pa govorimo stvarno grajamo in kritiziramo, tedaj smo izpostavljeni očitanju, da smo nelojalni, in gospod prof. Jarc izjavlja, da ne more sesti z nami k isti mizi. Jaz prosim gospoda profesorja naj vzame na znanje, da je naše hrepenenje po njegovi družbi tako minimalno, da se najbolje počutimo na južnem tečaju tačas, kadar vemo, da se on nahaja na severnem. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Vaša fraza!« — Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Pa napravite antarktično ekspedicijo!«)

Pa če molčimo ali govorimo, v obeh slučajih smo izpostavljeni v tem zasedanju brez vsake zaščite in najnizkotnejšim inzultom na našo osebno in strankarsko čast. (Pritrjevanje v središču in medklici na levi — Zustimmung im Zentrum und Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda govornika, da ne nadaljuje v tem tonu.

Poslanec dr. Triller

(nadaljuje — fortfahrend):

V posebni meri se izlivajo ta Vaša čutila na našega častitega voditelja dr. Ivana Tavčarja, ki pa lahko mirno vztraja v zavesti, da ga ne morejo dosezati strupene puščice kakega napoleonskega »Bänkelsängerja«. (Veselost v središču — Heiterkeit im Zentrum.) Jaz ne bom zapadel v neokusnost kakega osebnega panegirista, a toliko smemo spričo takemu nekvalifikanemu postopanju pribiti, da je ime dr. Tavčarjevo zaslovelo širom slovenske domovine že tedaj, ko ni bilo še ne duha ne sluha o Jarcih in Lampetih, in da bo ohranjen temu imenu nad vse časten spominek v politični in kulturni zgodovini slovenskega naroda tudi se tedaj, ko bo že davno izbrisan zadnji spomin na današnje imperatorje kranjske dežele. (Živahno odobravanje v središču — Lebhafter Beifall im Zentrum.)

Včeraj je gospod dr. Krek apeliral na svoje somišljenike naj ostanejo »ein Soldat treu und brav«. Naj bo tudi meni dovoljen citat iz svetovne literature, ki veljaj v teh hudih časih za našega voditelja dr. Tavčarja in za nas vse: »Sto comme torre ferma, che non crolla giammai le cima per soffiar' de' venti« — kakor stolp stojim, ki svojega vrha nikdar ne kloni sovražnim vetrovom!

In sedaj, gospodje, po tem kratkem uvodu naj mi bo dovoljeno, da vzamem v roke računski zaključek za l. 1911 in 1912. Le mimogrede pripomnim, da je znak naših nenormalnih parlamentarnih razmer že dejstvo, da ležita pred nami dva računska zaključka namesto da bi se dala deželnemu zboru prilika za vsako leto posebej reševati uspeh deželnega gospodarstva.

Vzamem torej v roke predvsem računski zaključek deželnega zaklada za l. 1911. Ta računski zaključek se še kar cedi rožnobarvnega optimizma našega gospoda deželnega finančnega ministra. Poglejmo, v koliko je opravičen ta optimizem.

Dejanski primanjkljaj deželnega gospodarstva za to leto znaša glasom računskega sklepa 1,762.085 K. Seveda skuša tiskano poročilo omiliti te številke, češ, da je treba, ako se hoče konštatirati resničen uspeh normalnega gospodarstva, izločiti vse številke investicijskega značaja. Priznavam, da je to načelo pravo, ampak prav ni izvedeno v računskih zaključkih. Gospod poročevalec deželnega odbora kakor tudi gospod poročevalec finančnega odseka v tem pogledu ni dal nobenega pojasnila, akoravno je v odseku deloma priznal resničnost tega mojega ugovora. Tiskano poročilo pravi, da je treba odtegniti stroške za poplačilo dolga vseučiliškemu zakladu v znesku 135,880 K, plačila za dolgove melioracijskega zaklada (v l. 1907—1911) pr. 605.290 K, plačila za deželno elektrarno 125.302 krone, plačila za nove zgradbe v deželni bolnici 106 669 K in končno izguba zakupa užitnine 105.228 K, skupaj torej 1,078 369 K, tako, da bi se na ta način normalni primanjkljaj po mnenju tega poročila znižal na 683.714 K.

Jaz se s tem načelom poskusa zmanjšanja primanjkljaja ne morem striniati. Kot ne proračunjene resnične investicije smatram pač plačilo dolga vseučiliščnemu zakladu v znesku 135.880 K, plačilo za deželno elektrarno 125 302 K, plačilo za nove zgradbe v deželni bolnici 106 669 K, plačila melioracijskemu zakladu za l. 1907—1910 — 209.411 K. Vsi odbitki torej znašajo pravilno 577.262 K ter se torej zmanjša primanjkljaj na okroglo 1,104.000 K. Prosim, gospodje, vsakoletni od leta do leta naraščajoči prispevek deželnega zaklada v delno pokritje stroškov melioracijskega zaklada, ustanovljen v zakonu z dne 14. marca 1911, dež. zak. št. 15, smatrati je za povsem normalen in reden izdatek v računu tega leta ter spada torej tudi v okvir rednega primanjkljaja. Prispevek deželnega zaklada melioracijskemu zakladu za l. 1911 v znesku 395.879 K je torej nepravilno označen kot izreden izdatek tega leta. Izredno je bilo marveč v tem letu le refundiranje teh prispevkov za prejšnja leta 1907 do 1910 v skupnem znesku 209.411 K.

Isto velja tudi glede izgube pri užitninskem zakupu. V prejšnjih letih se je napravil pri tem zakupu dobiček, ampak ta dobiček se ni naložil kot rezervni zaklad za morebitne poznejše izgube, ampak se je porabil za redne deželne potrebščine, in vsled tega je logično, da je tudi slučajne izgube smatrati kot povsem redne izdatke. Nekaj je pa treba upoštevati, namreč da je država vsled te velike izgube odpustila deželi na užitninski zakupnini za l. 1911 znesek 80.000 K in ta znesek je faktično odbiti tako, da se primanjkljaj zmanjša kakor rečeno na 1,104.000 K. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujmo, čujmo!«) Bivši deželni glavar je izračunil ta primanikljaj v proroškem duhu na nekoliko več, češ, da se ga utegne »natepsti« na poldrug milijon kron. Po mojem mnenju se ni veliko zmotil, in to temmanj, ker dobi ta primanjkljaj še neprijetnejše lice, ako se upošteva, da se je poleg tega izdalo iz melioracijskega zaklada za deželne prispevke pri cestnih in vodnih zgradbah 386.277 K. S tem smo pa že pri proroški številki gospoda pl. Šukljeja.

Če sem rekel, da je računski zaključek za l. 1911 slikan v rožnatih barvah, moram priznati, da se to v računskem zaključku za leto 1912 ni več ponavljalo, in jaz si domišljujem, da je pač kolikor toliko k temu zboljšanju v tem poročilu, namreč da se je nekoliko resničneje priznal primanjkljaj, pripomogla tudi naša kritika v javnih časopisih. Računski zaključek za l. 1912 odkrito priznava, da znaša normalni primanjkljaj za to leto 1.280.149 K, pri čemer je pa še uvaževati, definitivne izdatke melioracijskega zaklada na breme dežele, torej reden izdatek iz izposojenega denarja v znesku 45.856 K.

Če sedaj pogledamo kako narašča normalni primanjkljaj odkar gospodari S. L. S. v deželi, se nam poda jako zanimiva slika.

Leta 1908., ko je nastopila vlada S. L. S., je bilo v rednem gospodarstvu prebitka še 9.343 K, leta 1909. že primanjkljaja 24.778 K, leta 1910. že primanjkljaja 396.577 K, leta 1911. že primanjkljaja 1,104.824 K in leta 1912. primanjkljaja 1,280.149 K in v tej strahoviti geometrični progresiji bo šlo to naprej sine gratia et in infinitum. Upoštevati pa je treba še. da so deželni gospodarji imeli za melioracijo, vodne zgradbe itd. na razpolago melioraciiski zaklad in da se je iz tega zaklada izdalo v celoti definitivno že več kot 2 milijona kron. dočim prejšnji gospodarji niso imeli takega rezervnega zaklada na razpolago. Zaraditega ne smete biti preveč bahavi, da se danes več stori kakor prej. Sredstva so danes vsa drugačna, a navzlic temu deželni primanjkljaj narašča, kakor rečeno v pravi strahovito geometrični progresiji.

Računska zaključka za l. 1911 in 1912 nam podajata, ker sta sestavljena že po novem sistemu, še drugo jako hvalevredno novotarijo V njih je namreč obsežena tudi deželna bilanca. Iz tega poglavja računskih zaključkov je razvidno, koliko znašajo vsakoletna aktiva nasproti pasivi in v katerem razmerju pada torej deželna imovina. Leta 1907. je znašal presežek aktiv čez pasiva še 2,674.298 K, v letu 1908 in 1909 je ta presežek zmerno padal, tako da je leta 1910. še vedno znašal 2,274.974 K. Leta 1911. pa je znašal le še 1,486.560 K in leta 1912. pa celo le še 530.230 K. Danes je pa faktična bilanca dežele Kranjske brez dvoma že pasivna (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujmo, čujmo!«) in to vzlic temu, da je med aktiva sprejet že ves izdatek za deželne elektrarne v znesku 655.000 K in za druga investicijska dela. Jaz priznavam, da bi to konsekventno padanje presežka deželnih aktiv nad pasivi ne bilo tako grozno, če bi to zadolževanje imelo po večini investicijski značaj in imelo za blagodejno posledico dvignjenje davčne sile prebivalstva. Takrat ko smo najeli v melioracijske svrhe najprej 4 milijone in potem 10 milijonov, takrat, to priznavam, smo morali vsi biti v zavesti, ko bo že večji del tega fonda investiran v dela, namenjena deželni kulturi da se bo takrat pokazala pasivnost deželne bilance. Ampak če se ta pasivnost kaže že danes, ko nismo v določene svrhe izdali niti še celih 4 milijonov kron, ampak komaj 3 milijone, ko tedaj še ne moremo kazati na velika, že izvršena in plačana melijoracijska dela, tedaj ima ta pasivnost svoj izvor čisto drugje, in sicer v dejstvu, da deželni odbor danes več kot eno tretjino vseh deželnih potrebščin pokriva iz posojila, namesto iz pravih, rednih dohodkov. Leta 1911. je bilo vseh izdatkov 6,628.160 K, dejanskega primanjkljaja pa 1,762.086 K, ali z drugimi besedami: več kakor 26% vseh deželnih stroškov in torej tudi velik del rednih stroškov se je pokrivalo s posojilom. To dejstvo Vam očitam, moja gospoda, kot jako nezdravo in pogubno finančno politiko. Ta finančna situacija se pa kaže še v temnejši sliki, če se ozremo na žalibog neoporečeno dejstvo, da za velik del takozvanih investicijskih izdatkov ni vsekdar odločilno zgolj vprašanje resnične stvarne potrebe in produktivnosti, temveč prav pogostoma tudi vprašanje strankarske agitatorične potrebščine dotičnega okraja in poslanca. (Ugovori na levi — Zwischenrufe links.) Sodba o takih melioracijah potem ne more biti težka.

To, moja gospoda je najtemnejša točka Vašega gospodarstva. Če to tajite, usojam se citirati neki izrek gospoda dr. Lampeta, ki je na nekem shodu slovesno izjavil: »Za liberalce je zapravljenih vseh 14 milijonov!« (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Saj ste nam Vi

to prej povedali, gospod dr. Tavčar! Od Vas smo se naučili!«) Danes živi od melioracijskega zaklada cela kranjska dežela, gospod dr. Lampe je pa proklamiral boj na goli nož in gospodarski bojkot tistega davkoplačevalca, ki politično ne pripada njegovi stranki. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Vodovodi služijo liberalcem in klerikalcem!«) Priznati moram, da se ta bojkot izvršuje z železno energijo in konsekvenco, ki bi bila vredna boljše stvari. Ta bojkot se izvršuje od najvišjega kulturnega podjetja pa doli do premovanja belokranjskih telet. Moja gospoda, dokler se v tem pogledu ne ustvarijo normalne in pravične razmere, toliko časa ne morete nobeni opoziciji očitati nelojalnosti, ker sami niste lojalna večina. Moja gospoda, to izvrševanje gospodarskega bojkota, to je naga politična korupcija, nad katero so izkrvavele že močnejše stranke nego je Vaša, in upam, da tudi Vam ne bo prizanešeno. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču ter burni ugovori na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum und stürmische Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospodje, prosim za mir. Zaradi izraza »politična korupcija«, katerega je rabil gospod dr. Triller napram večini visoke zbornice, ga pokličem k redu. (Medklici poslanca dr. Trillerja. — Zwischenrufe des Abgeordneten Dr. Triller.) Gospod dr. Triller, Vi nimate več besede.

K besedi se je dalje oglasil gospod poslanec dr. Lampe:

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Ker so se te številke tolikrat in tolikrat ponavljale, se jaz ne bom spuščal vanje, stvar je popolnoma znana in jaz odgovarjam samo na nekaj splošnih opazk. Gospod predgovornik je očital naši stranki bojkot. Gospodje, vzemite v roke knjižico, poročilo kranjskega deželnega odbora in prosim, poglejte, kaj se je vse zgodilo z denarjem melioracijskega zaklada. Ta knjiga govori dovolj, gospodje, študirajte jo, jaz ne bom našteval posameznosti, ampak bi naglašal samo eno stvar. Kdo pa nas največ stane pri melioracijskem zakladu? Največ nas stane Ljubljana. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Leta in leta že delamo tukaj in za ta dela, ki so proračunjena na 4 milijone kron, ne bo niti 6 milijonov kron zadostovalo. To je največji izdatek, to kar najbolj jemlje melioracijskemu zakladu razpoložljivi denar, to so ravno dela v Ljubljanici. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »12% plača mestna občina!« — Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Naše kmečke občine plačajo po 30%, Vi pa samo 12%!«) Naše kmečke občine prispevajo po 30 % faktičnih stroškov. Za kmetijske interese ljubljanskega barja bi popolnoma zadostovalo, ako bi poglobili samo Gruberjev kanal. To kar se v Ljubljanici dela, je največje delo in to je edino le v korist ljubljanskemu mestu. Sedaj naj pa pride kdo in nam očita gospodarski bojkot. (Medklici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospodje, prosim za mir. Besedo ima gospod dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospod dr. Triller je meni očital, da sem rekel da je za liberalce vseh 10 milijonov zapravljenih. Jaz sem citiral samo to, kar Vaši listi pišejo. Za Vas je denar zapravljen, za nas pa ni zapravljen. Kako se pa denar zapravlja, nam kažejo dela v Ljubljanici in druga dela po deželi.

Politične korupcije nam pa nikar ne očitajte. Vse, kar se nam more reči, je to, da mi vsako prošnjo stvarno presojamo in da dostikrat ugodno rešimo prošnje tudi takim strankam, kar bi morali pravzaprav obžalovati. Ravno iz melioracijskega zaklada so občine dobile že lep del, katerih zastopniki se do deželnega odbora niso prav nič hvaležne izkazali. Gospoda moja, mi nismo našim nasprotnikom nikdar direktno škodovali, mi nismo nikdar izrabljali svoje moči, katero imamo, mi nismo tudi pri razdeljevanju deželnih sredstev nasprotniku nikdar delali nobene škode, edino, kar je bilo, je to, da smo včasih komu kako milost odrekli. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Niste imeli nobene pravice, odrekati podporo gasilnim društvom!«) Pravico ima vsak pri nas, ampak tega ne morete od nas zahtevati, da naj milost delimo onim, ki pridejo pred nas in nam v obraz mečejo očitanja, da smo tatje in roparji, medtem ko dotičniki sami izvršujejo, kakor smo videli pri denarnih zavodih, vlogo žepnih tatov in cestnih roparjev.

Bodi to v kratko pojasnilo proti nestvarnim navedbam gospoda dr. Trillerja. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in sklepčno besedo ima gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Krek

Debata o računskem zaključku je tedaj končana. Velečastiti gospod poslanec dr. Triller je meni očital, da nisem navajal številk. To je res. Omenil sem čisto jasno in kratko, da imamo opraviti z velikim deficitom. To stoji. Kar se tiče njegovih podatkov, koliko je deficita, se ž njimi ne bom na drobneje pečal, in sicer zaraditega ne, ker je nazadnje res vseeno, ali so dohodki ali stroški redni ali izredni. Izdalo se je več, kakor se je prejelo, in zaraditega so se delali dolgovi. To stoji, in s temi dolgovi moramo računati. Toda to, če se hoče očitati nam, večini deželnega zbora in deželnega odbora, da smo slabo gospodarili, to bi bilo napačno. Tega očitka o slabem gospodarstvu nismo slišali, oziroma ni bilo za to danega dokaza in zato se tudi s tem ne bom podrobneje pečal. V tem, da je naša dežela tudi v vrsti tistih dežel, ki nujno potrebujejo ureditve svojih financ, soglašam, videli boste pa tudi, da smo imeli mi prav, da nismo prej uredili svojih financ. Vse to je tehnično pravilno in za našo deželo dobro in ne dvomim o tem, gospodje, da Vam bomo to v prihodnjem zasedanju jasno dokazali. Danes pa še ni čas za to, ker bi mi v tem oziru nekaj trdili, kar je prav, da si ohranimo zase. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Tako je!«) Dokaz, da je to pravilno, se bo do pičice natančno podal, a za to moramo čakati bodočnosti, da pride pravi čas, to pa danes lahko vsi izveste in vsi priznavate, da je glede na politično situacijo v državnem zboru samem sklenitev finančnega načrta sklenjena reč. To se ne da več odlašati. (Posl. — Abgeordneter Jarc: »Je na dnevnem redu prih. seje!« — Posl. — Abgeordneter Dr. Triller: »Drž. prispevek se bo porabil za ceste in šole!«) Kako se bo uredilo vse to, je druga reč. Jaz samo pravim, da je sklep finančnega načrta, da naša dežela dobi 1,200.000 K več na leto, kakor pa danes, in če imamo mi 1,200.000 kron, se pravi, da imamo redne stroške sedanjega proračuna pokrite. (Poslanec dr. Triller: »To je namenjeno za šole in ceste!«)

Meni se zdi napačno tudi z našega stališča in s stališča interesiranega opazovalca. če se n. pr. citira vsak stavek s shodov, da je za liberalce vseh 14 milijonov zapravljenih, in vzame to kot neko načelo, po katerem dela večina deželnega odbora. Gospodje, to ni noben dokaz. Gospod dr. Lampe je rekel, da si oglejte to-le poročilo deželnega odbora. Pri vodovodih imate vodovod za Kranj in okolico, vodovod za Cerknico in Rakek, vodovod za mesto Radovljico in okolico, vodovod za občino Mošnje itd. Potem vzemite zgradbo cest in mostov. Torej vidite, da ni mogoče, da bi pri vodovodih in cestah strankarsko postopali. Tudi to, da poslanci posameznih okrajev za svoje okraje iz dežele več izsilijo kakor drugi, moram najodločneje zavračati. Da se vsak poslanec potegne za svoj okraj, to je umljivo, ampak da bi se na voljo posameznega poslanca prezrla splošnost, o tem pa ne more biti nobenega govora. To so očitanja, ki so že zaraditega napačna, ker so splošnega značaja, in vsak tak splošen očitek ima svoje hibe, ta ima pa take hibe, da je bolan na vseh svojih udih.

Zaraditega bi z mirno vestjo priporočal, naj se odobri poročilo deželnega odbora o računskih zaključkih za leto 1911 in leto 1912. (Odobravanje in ploskanje na levi — Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali. Prosim, gospodje, da zavzamete svoje sedeže.

Prosim tiste gospode, ki odobrujejo računski sklep deželnega zaklada za leto 1911, da izvolijo vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim tiste gospode, ki odobrujete računski sklep deželnega zaklada za leta 1912, da izvolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda. Sedaj prehajamo k nadaljnji točki dnevnega reda 2 c. Poročilo finančnega odseka o:

c) o proračunu deželnega zaklada za leto 1913. (k prilogi 96.).

Prosim gospoda poročevalca, da uvede splošno razpravo, ker se bo potem vršila posebna specialna razprava!

Poročevalec dr. Krek:

Gospodje, jaz sem že v včerajšnji seji omenil stvari, ki se tičejo tudi proračuna in ki so potrebne za uvod h generalni debati, in zaraditega ne bom sedaj uvodoma imel kakega daljšega govora, ampak bi opozoril samo na to, da se je potrebščina po sklepu finančnega odseka zvišala za tisoč kron.

Pridržujem si pa seveda pravico, da bom na razne morebiti stavljene ugovore in opazke, odgovarjal koncem razprave.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. K besedi se je oglasil kot prvi kontragovornik gospod poslanec dr. Tavčar. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Živjo, dr. Tavčar!«)

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Dovoljeno mi bodi predvsem nekaj posebnih opazk. Če se ne motim,

teče že 26 leto, odkar sedim v tej visoki zbornici, ali priznati moram, da zasedanja, kakor je sedanje, še nisem doživel, dasiravno smo bili včasih bolj agresivni, nego smo danes. Jaz imam občutek, da vsi napadi, ki so se izpregovorili v tej visoki zbornici od strani večine, da vsi ti napadi padajo v prvi vrsti na moio glavo (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Žalibog, resnica!«) in vsi napadi, ki so se pisali od glasil visoke večine, so koncentrirani na moji glavi.

Gospoda moja, zategadelj mi bodi dovoljeno, da pričetkom svojega govora ostajam na osebnem polju. Očita se mi, in to mi očita gospod dr. Lampe, to mi očita gospod profesor Jarc, to mi očita gospod profesor Dermastia, da sem jaz za vse napade, ki so razburjali zadnje čase slovensko javnost, odgovoren, ker sem lastnik »Slovenskega Naroda«. Eno smem zahtevati od Vas in tudi od Vas gospod profesor Dermastia, namreč da verjamete mojim besedam, če nimate protidokazov. In če pravim jaz, da nisem lastnik »Slov. Naroda«, potem mi morate ali nasprotno dokazati, ali pa verjeti mojim poštenim besedam. Vsem gospodom mora biti znano, da sem jaz že pred leti, ker sem se naveličal neskončnih osebnih napadov, odločno odložil vsako odgovornost za pisavo »Slov. Naroda« in danes je položaj tak, da sem lastnik 70 delnic Narodne tiskarne, da pa na list nimam nobenega vpliva Samo v eni stvari stojim jaz na stališču, namreč da vsa slovenska glasila puste pri miru slovenske denarne zavode, tukaj ne poznam nobene stranke. Da boste pa videli, kakšen vpliv imam na pisavo »Slov. Naroda«, omenjam, da sem v seji upravnega odbora Narodne tiskarne stavil predlog, da naj »Slov. Narod« opušča vse napade na slovenske denarne zavode in naj jih »Slovenec« še tako napada. Ostal sem sam s svojim predlogom, moj predlog je padel, sprejel se je pa nasproten predlog, namreč, da »Slovenski Narod« preneha s svojimi napadi na denarne zavode le tedaj, če tudi »Slovenec« sprejme enako zavezo.

Gospod dr. Krek mi po včerajšnjih dogodkih, katerih ost se je brez dvoma obračala zopet proti meni (Poslanec — Abgeordneter Dr. Krek: »To ni res, ni bilo nobene osti!«), ne bo zameril, če se jaz mirno in dostojno dotaknem tiste stvari, ki ste jo hoteli naložiti na moje rame. Gospoda moja, Vi vsi poznate politični boj v deželi, kako se vodi pri nas politična kampanja. Gospodje, tukaj bi zopet nekaj naglašal. Že pred leti sem hotel jaz pregovoriti gotove kroge, da napravimo pakt, da naj se iz političnih prepirov izločijo osebe, pa nisem prišel do tega. Jaz sem zahteval, da naj se voditelji s svojim podpisom zastavijo za to, da časopisi ne bodo prinašali recimo osebnih napadov, a mi je špecielno gospod dr. Šusteršič rekel, da on ne more biti odgovoren za to, ker nima pri Katoliški tiskarni nobenega vpliva. (Poslanec — Abgeordneter Dermastia: »To je res!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Dr. Tavčar ga pa mora imeti!«) Gospoda moja, Narodna tiskarna je tudi društvo, pa kai bom o tem govoril, saj se me neče razumeti! Vselej, kadar se je poskušalo doseči poravnavo, se je zahtevalo od mene, naj jaz jamčim s svojim podpisom, od Vas pa ni hotel nobeden dati podpisa in vsled tega so nastale take posledice, da se vodi boj na nož. Nobena stranka ne da milosti in milosti tudi ne zahteva.

Gospoda moja, mi morate že dovoliti nekatere rekriminacije, in če ste pravični, morate meriti na obeh straneh Jaz se spominjam slučaja, ki je markanten za naše razmere, markanten za slučaje, ki ste jih Vi spravili v zadnjih časih v zbornico. Ko je postal državni poslanec moj prijatelj Ivan Hribar, ga je glasilo Vašega delavstva do nagega sleklo. V uvodnem članku ga je sleklo do nagega od nog do glave, niti najmanjšega se mu ni prizaneslo, povedalo se je vse.

Gospoda moja, jaz nisem čul, da bi bil kdo nastopil proti taki bestijalnosti. (Ugovori na levi — Widerspruche links.) Seveda gospod Drobnič glede tega ni merodajen, pač pa bi morali voditelji nastopiti in odločno protestirati proti taki stvari.

Gospoda moja, obžalujem, da moram tudi svoje reči in svojo osebo v boj postaviti. Kar ste pisali o meni, to Vam s tisto krščansko ljubeznijo, ki diči našega prijatelja dr. Lampeta, odpuščam. Za svojo osebo se nisem nikdar potegnil, dasiravno se me je neštetokrat napadalo, dasiravno se je v Vašem telesnem glasilu pisalo, da nekaj kilometrov okrog mene vse smrdi. Nič ne ugovarjam proti temu, prenesem vse. Ali, gospodje, v glasilu, katerega ureja član Vašega kluba v državnem zboru, je pred leti prišel napad na mojo ženo, očitalo se ji je vse mogoče in se jo je primerjalo s poulično žensko. (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Sramota, nobenega zadoščenja ni dobila!«) Njenega sorodnika se je vleklo prosto v gnojnico in se ga je oblatilo in opljuvalo. Gospod dr. Lampe stoji morda na stališču, da to ni nič takega. Tožili smo, a dokler ni bilo državnega zbora, se tožba ni mogla dostaviti, ker toliko časa se je skrival, da ga oblast ni mogla dobiti. Odkar je pa bil državni zbor, se pa vzlic urgencam sodišča in vzlic moji intervenciji ni moglo doseči, da bi se imunitetni odsek pečal s to zadevo in izročil človeka sodišču, ki je na infamen način ženske napadal. Če torej porotnikom kaj očitate, ravno tisto očitajte državnim poslancem na Dunaju, ki ščitijo take napade, ki so v olikani družbi absolutno nemogoči.

No, in gospodje, poglejmo še nekoliko okrog po deželi, kaj očitate nam v svojih glasilih in v svojih govorih. Gospodje, jaz omenjam le mimogrede, Vi ste na shodih velikokrat stali na stališču, da glavni nečistniki v deželi so liberalci. Gospodje, mi smo to molče prenesli. Ne vem, ali je resnica ali ne, ampak na shodu na Sv. Gori je eden Vaših govornikov nastopil, in povedalo se mi je, da je rekel, da ima liberalec en čas žensko, potem jo pa zapodi in si drugo vzame. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »To ni res!«) Tisto razporoko ste nam, ko vsak človek ve, da je to vse pretirano, naprtili na glavo in ste nas slikali, kakor da smo mi prvi lomilci zakonov in da se odločno potegujemo za to, da se vpelje razporoka v deželi. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Vaš poslanec Ribnikar je glasoval za to!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »S tem še ni rečeno, da je nečistnik!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospodje, prosim za mir. Besedo ima gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospodje, oprostite, da govorim tudi o tistem večnem brezverstvu. Na vsakem shodu, če ni dr. Lampeta, je pa kdo drug, in povsod se nam očita, da smo brezverci prve vrste. Gospodje, jaz ne vem, če je to delikatna stvar ali ne. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Vaši spisi! Izgubljeni Bog! »4000«!«) Če gospodje obsojate naše spise kot brezverske, potem so tudi Vaši spisi, ki izhajajo iz Katoliške tiskarne, ne samo brezverski, ampak prva kloaka na svetu.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Tega izraza ne morem dopustiti. To je ravnotako razžaljivo, kakor tisto, kar je zadnjič rekel gospod dr. Lampe in radi tega pokličem gospoda dr. Tavčarja k redu.

Poslanec dr. Tavčar

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospodje, bodimo pravični. Vzemimo samo majhno aferco, ki se je včeraj zgodila. Nastopili smo proti posredovalnim sodiščem in ugovarjali obligatornosti, jaz špecielno s stališča ljubljanskega mesta, ker sem prepričan, da bo ta obligatornost ljubljansko mesto stala letno najmanj 20.000 K, in včeraj prinaša »Slovenec« notico, v kateri napada nas in hvala Bogu tudi kolega dr. Egra, da smo delali samo za svoje žepe, medtem, ko Vi delate samo za ljudstvo. Torej tak je milje v deželi. Gospod dr. Krek naj mi odpusti — nočem biti kriv jaz vsega — da se še nekoliko bavim s to zadevo. Če pride v deželo ženska, ki ni bila v naših vrstah. (Klici na levi — Rufe links: »V naši tudi ne!«) To je vseeno, saj je bila od Vas klicana v deželo, če torej pride ta ženska, o kateri smo vedeli, da je prišla z Vami v dotiko in da so na Dunaju Vaši poslanci ž njo občevali, in prinese kake senzacijonalne reči, je čisto naravno, da jih »Narod« natisne, kajti prepričan sem, če bi prišla taka ženska iz naših vrst k »Slovencu« in prinesla kaka pisma iz mojega življenja, da bi jih »Slovenec« z veliko slastjo priobčil. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ni res!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Jaz moram le obžalovati, da se je našel poslanec, ki zagovarja list, ki se je tako ponižal, da prinaša take stvari.

Poslanec dr. Tavčar

(nadaljuje — fortfahrend):

Konštatiram še enkrat, da me cela stvar nič ne briga, da zanjo nimam nobene odgovornosti, in če gospod dr. Krek pravi, da so dotična pisma falzificirana, sem tudi pripravljen vse storiti, da bo on dobil popolno zadoščenje.

Torej gospodje, po teh osebnih opazkah se bom dotaknil nekoliko drugih stvari, ki so važne za slovensko javnost in ki nas kot deželne poslance gotovo tangirajo. Jaz se pri tem ne bom spuščal v nobene rekriminacije, jaz bom pri tem — in to pravico si lastim — kritiziral dejstva, ki so deželnim poslancem dana v tem pogledu na polno razpolago. Jaz se ne bom v svojem govoru čisto nič pritoževal proti častitemu našemu gospodu deželnemu glavarju, da je morda nam nasproti včasih nekoliko prestrog (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Predober je za nas!« Veselost — Heiterkeit.), ampak gospod deželni glavar me je s svojim odgovorom na interpelacijo glede nekega denarnega zavoda prisilil, da moram o tej stvari še izpregovoriti.

Gospodje, denarni zavod sam pustim čisto pri miru, me čisto nič ne briga, ampak briga me deželna garancija in brigajo me okoliščine, ki so zvezane s to deželno garancijo. Gospod deželni glavar je izrazil jako ostro besedo, da so dotičniki, ki grajajo v tem vprašanju, da se ni zahtevala cesarska sankcija, ali nevedneži ali pa zlobneži. Nobenega teh očitkov ne puščam obtičati na moji osebi. Jaz se ne spuščam v to, ali je dotični denarni zavod prosil

za to garancijo ali ni prosil. — Gospod deželni glavar je rekel, da ni prosil, v nekem poročilu deželnega odbora je pa rečeno, da je prosil — to je čisto vseeno, ampak iz dveh razlogov, formalnih razlogov proti tej garanciji ugovarjam kot deželni poslanec zategadelj, ker se je ravno pri tej garanciji s tistim pooblastilom pokazala tendenca slavne večine, da hoče stvari največje pomembnosti, ki spadajo v deželni zbor, prenesti v deželni odbor, tako da je deželni odbor prva stvar v deželi in ne deželni zbor. Na drugi strani slovesno protestiram in ugovarjam — ne očitam na nobeno stran korupcije — da se omejitev napravlja in reče: Deležni so pa deželne garancije le tisti zavodi, ki so včlanjeni v nekem zavodu. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Saj je bilo tako sklenjeno v deželnem zboru!«) Če je dežela s svojimi sredstvi na razpolago, mora vsakemu biti na razpolago brez razlike in ozira na to, ali je slučajno v tem ali onem društvu včlanjen. Gospod deželni glavar mora priznati, da imam s svojega stališča morda prav.

Gospoda, važno zame pa je vprašanje in dajmo mirno in brez strasti razpravljati — ali je takemu sklepu potrebna cesarska sankcija ali ne. Gospod deželni glavar mi pravi: Ti si juristični nevednež, če zahtevaš kaj takega. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Se nahajaš v dobri družbi!«) Torej, gospodje, deželni predpisi zahtevajo, da če se zastavi ali obremeni deželna imovina, mora dotični sklep dobiti cesarsko sankcijo, deželni predpisi pa tudi pravijo, da ima deželni zbor pravico, da sme deželne doklade zgolj le do 10% iz lastne svoje moči razpisovati. Kar je več, spada pod cesarsko sankcijo. No, visoka zbornica, v tem pogledu, če se je prevzela garancija za obsežne denarne zavode — saj ne mislim samo na tega, kateremu ste jo dali — ki imajo skupaj več nego 20 milijonov vlog, potem mislim, da je že duh zakona, ki predpisuje, da če hočete 10.000 K vzeti hipotekarnega posojila na deželni dvorec, morate imeti cesarsko sankcijo, ali če več kakor 10% deželne doklade sklenete, tudi, da je že duh zakona tak, da tudi, če človek ni jurist, občutek mora imeti, da za tak sklep, ki postane lahko tako usodepolen, je potrebna cesarska sankcija. — No, gospod deželni predsednik baron Schwarz je v teku razprave, mislim — ali kako je že bilo — vstal in je izgovoril nasprotno mnenje. Jaz bi tukaj Njega ekscelenco samo vprašal, ker nam je treba to vedeti, ali je to bilo njegovo osebno mnenje, ali je bilo to mnenje centralne vlade? V tem oziru se gospod deželni predsednik ni izrazil, in ako hočemo delati na to, da se ta stvar pravilno in pomirljivo uredi, mora nam povedati gospod deželni predsednik, v katerem imenu je govoril. Če je v lastnem imenu govoril, ne rečem nič, ampak to je druga podlaga, kakor jo imajo njegove besede, kadar govori v imenu centralne vlade ...

Deželni glavar:

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim! Jaz bi gospoda govornika opozoril na to, da imajo njegova izvajanja očividno namen v javnosti vzbujati nove dvome nad veljavnostjo deželne garancije. To vprašanje je pa definitivno rešeno po kompetentnih izjavah, po absolutno veljavnih sklepih deželnega zbora in deželnega odbora in jaz pod nobenim pogojem ne morem dopuščati, da bi se potem ovinku vzbujali dvomi, ki nimajo niti sence podlage in ki so v škodo javnosti.

Torej prosim gospoda govornika, da o tej stvari ne govori več, sicer bom primoran, mu besedo vzeti.

Poslanec dr. Tavčar:

Torej če nočete pripustiti, če ne smem govoriti, prepuščam Vam konsekvence. Jaz sem samo želel izreči, da se iz previdnosti zadeva predloži ministrstvu ...

Deželni glavar:

Tukaj ni treba nobene previdnosti več, stvar je definitivno rešena!

Dežela je garant za vsak krajcar, ki je v tem zavodu naložen.

Stvar je pravoveljavno rešena in jaz ne bom pustil tukaj vznemirjati javnosti. Ta stvar je torej končana in prosim gospoda poslanca dr. Tavčarja, da govori o drugih stvareh.

Poslanec dr. Tavčar

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej gospodje, govoril bom še o neki drugi stvari in jaz mislim in pričakujem, da mi tukaj gospod deželni glavar ne bo vzel besede. Gospoda moja, jaz sem pričakoval, da bomo v tej debati prišli na kompromis, ki so ga sklenile leta 1909. vse stranke v tej visoki zbornici. Gospodje, vsi se še dobro spominjate, kako so se tista pogajanja vršila. Leta 1908. se je to začelo in leta 1909. se je pa končalo. Takrat je bilo vladi in tudi stranki, kateri je takrat načeloval gospod dr. Šusteršič, ležeče na tem, da se omogoči delamožnost v tej visoki zbornici in takrat smo mi napravili dogovor, dogovor, da smo mi koncedirali različne stvari, da smo predvsem koncedirali, da se je večina v tej visoki zbornici oddala S. L. S., da se je vpeljal disciplinarni odsek, z eno besedo, mi smo se popolnoma odrekli vsaki hrupni obstrukciji in dali iz rok vsako orožje. Dogovor-

jeno je pa bilo takrat, da se na mestni skupini ne sme ničesar rešiti brez soglasja zastopnikov mest, in jaz izrekam obtožbo, da se ta dogovor ni izpolnil. Kmalu potem so mi prišle vesti na ušesa, da govori gospod dr. Pegan, jaz ne vem, ali je to res ali ne, da smo pustili neko špranjo, skozi katero se nam bodo mandati v mestih skrčili brez našega soglasja in brez naše dovolitve. Jaz se sklicujem tukaj na sledeče, ne bom veliko govoril, ker vem, da je tukaj vsaka beseda brezuspešna, jaz stojim na stališču, da je Vaša stranka zavezana nam nasproti toliko časa, dokler mi sami ne soglašamo in ne dopuščamo, da bi se smela izvršiti kaka izpremememba v mestih. S pomočjo občinskega zakona ste pa stvar na silovit način izpremenili, tako, da ste poklicali med mestne volilce veliko večino kmečkih volilcev, tako da bodo ti odločevali v različnih mestih. Ampak, gospoda moja, Vi ste se takrat moralično zavezali s pomnožitvijo občinarjev opustiti vsako izpremembo glede mest. To je moje stališče, in gospod deželni predsednik je bil tudi deležen tega kompromisa in se ga je posebno veselil, ker se je reklo: Ta dar smo prinesli našemu vladarju ob priliki njegovega jubileja. Dandanes pa neče držati tega kompromisa niti Vaša stranka niti vlada. Pravilno to ni, javno izrekam to obsodbo, in če bi jaz vodil kako tako stranko, potem bi si štel v moralično dolžnost, da jo prisilim k temu, da drži svojo kompromisno besedo, od strani deželne vlade pa bi bilo to tembolj pričakovati, ker vsakdo ve, da se taka starodavna država ne bo dala drugače urediti in drugače voditi, kakor s kompromisi. Če pa vlada najprej dela kompromise na papirju, potem se jih pa ne drži, potem je konec vsakemu pravilnemu razvitiu v tej državi.

Hočem še nekoliko izpregovoriti o najnovejšem atentatu, ki ga hoče večina izvršiti. Gospodje, po volilnem zakonu nimate pravice brez kvalificirane večine razširiti volilnega okrožja ljubljanskega mesta, in sedaj pa hočete kar naenkrat priklopiti Šiško in razširiti mesto za 6000 ljudi, za tisto kvalificirano večino se pa ne boste brigali, akoravno ste po zakonu in po kompromisu k temu zavezani, kateri kompromis jaz kot pošten človek še danes spoštujem. Gospodje, ne bom se spuščal v nadaljnje rekriminacije, ker je že gospod dr. Triller Vam različne stvari povedal. Gospodje, položaj v deželi je de facto nevzdržljiv zato, ker se gospodje od večine smatrajo za absolutne gospodarje v deželi, za nas pa nimajo drugega kakor samo to, da naj plačujemo deželne doklade. Gospodje, jaz se ne bom pritoževal in solz točil nad tem, kako malo simpatij uživa Ljubljana v tej zbornici. Za Ljubljano v proračun deželnega zaklada ni prav nič ustavljenega, in gospodje, pred par dnevi smo čitali poziv na visoko zbornico, naj za Ljubljano nič ne dovoli. Kanalske pristojbine morebiti vendarle spravimo v zbornici do veljave, prišle bodo pa tudi druge reči, toda poziv je tukaj in bojim se, da bo končno tisti poziv res imel vpliv in da se Ljubljani ne bo nič dovolilo, medtem ko se na drugi strani od Ljubljane vse mogoče zahteva.

Gospodje, opozoriti Vas moram še na neko drugo stvar. Recite kar hočete, ampak delitev tistih gasilnih podpor ni v redu, in postaviti se na stališče, da dobi samo tisti podporo, ki je član Vašega društva, to je nevzdržljivo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Saj ste sklenili, da se ne daste kontrolirati!«) Ta denar ni deželen, ta denar imate v rokah kot vestni upravitelji, in, gospodje, če postavite to načelo, kakoršnega sem ravnokar označil, dočim zakon zahteva, da mora dobiti vsako društvo podporo, katere je potrebno, potem ne upravljate pravilno in redu tega sklada.

No, gospodje, glede šolstva tudi nobene besede več. Pripoveduje se značilna prigodba, da je v deželnem šolskem svetu propadel mlad mož, ki je bil edini kompetent za gotovo šolsko mesto, ki je bil najbolje kvalificiran in ki potem ni bil imenovan, ker se je reklo od strani zastopnikov S. L. S., ta mož je »Sokol« ergo, ta mož ne more postati učitelj. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Čujmo!«) Gospodje, če se tako postopa, da se mlademu človeku, ki je sposoben in ki je vedno v vsakem oziru bil dober, odvzame vsakdanji kruh zaraditega, ker je slučajno član telovadnega društva, to presega po mojem, vse dopustnosti (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Tako je!«) In, gospodje, če boste vpeljali taka načela, potem boste propadli, če ne drugod, pa pred svojo vestjo, ker jaz mislim, da imate še nekaj vesti.

Torej stvar je nevzdržljiva, ampak Vi se trudite, da svoj položaj petrificirate. Vi nastavljate vse mogoče zakone, ki imajo namen sedanjo večino stalno vzdržati na njeni poziciji. Bomo videli, ali je to krivično ali pravično. Gospodje, če se ozirate na to, da več kot dobro tretjino plačajo stranke, ki na Vaši strani niso zastopane, se ne bo dalo vzdržati to, da bi volilci teh strank ne imeli nobenih pravic. Tega sami ne pričakujte. Nemogoče je, da bi se ena stranka za vse večne čase vdomačila v deželnem zastopstvu, in nobene druge rešitve ni, kakor izpremememba volilnega sistema in uvedba splošne in enake volilne pravice po proporcionalnem sistemu. (Ploskanje na levi — Händeklatschen links.) Gospod profesor Jarc ploska, nimam nič proti temu, jaz sem bil tudi nasprotnik splošne in enake volilne pravice, ker sem mislil, da je ljudstvo še premalo razvito. (Poslanec — Abgeordneter Matjašič: »Ker ste mislili, da kmet

nič ne razume!«) Gospod Matjašič, z Vami se gotovo ne bom prepiral, ampak sam Bismarck je rekel, da je človek v politiki skoro vsako drugo leto o vsem drugem prepričan. To je mogoče, če imamo že v Ljubljani samo proporco, potem ne vem, zakaj Vi tega tudi na deželi nočete vpeljati. Enaka pravica bodi za vse, proporcionalni sistem naj se vpelje tudi na deželi, da bo mogoča konkurenca strank med seboj, ker je pravično, da so tudi manjše stranke zastopane v deželnem zboru, ker morajo pri plačevanju deželnih doklad ravno tisto storiti, kakor stranke večine.

Torej gospodje, jaz stojim na stališču, da je za deželo koristno, če se vpelje splošna in enaka volilna pravica s proporcionalnim sistemom. Če pa pravite, da tega ne morete storiti z ozirom na veleposestnike, se strinjam s tem, da naj veleposestvo pridrži svoje privilegije, proporca je pa mogoča v drugih kurijah. Toda Vi je ne marate, ker ne ljubite splošne in enake volilne pravice, in je nečete vpeljati tam, kjer Vam ni ljuba, in se samo izgovarjate na veleposestvo. Bodite prepričani, da boste dobili v nas verne in navdušene sodelovalce za to izpremembo, in jaz mislim, da bo ta izpremenba v korist cele dežele. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Gospodje, sedaj bom sejo prekinil in se nadaljuje zopet ob 4. uri popoldne.

(Seja prestane ob 12. uri 45 minut popoldne in se zopet nadaljuje ob 4. uri 15 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 12 Uhr 45 Minuten nachmittags unterbrochen und um 4 Uhr 15 Minuten nachmittags wieder aufgenommen.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Seja je zopet otvorjena. Gospodje poslanci dr. Lampe in tovariši so stavili do mene sledeče vprašanje (bere — liest):

»V dopoldanski seji je dr. Tavčar trdil, da je sedanji deželni glavar leta 1908., ko se je sklepal kompromis za volilno reformo, pri tozadevnih pogajanjih prevzel v imenu S. L. S. neko obvezo, ki bi bila v protislovju s tem, da so na podlagi novega občinskega volilnega reda prišli novi volilci (mali davkoplačevalci) v mestno cenzus-kurijo. Ker se je tozadevna trditev pojavila tudi od iste strani že v tisti seji januarja 1911, v kateri sta bila na podlagi novega občinskega volilnega reda anulirana mandata deželnih poslancev Reisner in Ribnikar, in se je pozneje ta zadeva obravnavala tudi v deželnem zboru, vprašamo gospoda deželnega glavarja, kaj da se je v tem pogledu dognalo deželnemu odboru.«

Na to vprašanje bom takoj odgovoril.

Leta 1908. so se v istini vršila pogajanja med vsemi tremi strankami visoke zbornice radi kompromisa o volilni reformi za deželni zbor. To, kar se je takrat dogovorilo, je čisto natančno zabeleženo v deželnem volilnem redu in deželnem redu za vojvodino Kranjsko, ki je dobil potem Najvišje potrjenje. Spominjam se pa tudi in sem dognal na podlagi zasliševanj raznih oseb, da se je v eni tistih sej ustavnega odseka — jaz sem bil takrat referent za volilno reformo — od strani gospoda poslanca dr. Tavčarja izrazila bojazen, da bi sedaj, ko pride na podlagi kompromisa o volilni reformi S. L. S. do večine v deželnem zboru, ljudska stranka glede na svoje znano stališče, da imajo v mestni skupini volilno pravico ne samo mesta in trgi temveč cele mestne in tržke občine, eventuelno anulirala tista dva mestna mandata, ki sta iz tega stališča dvomljiva, to je mandata gospodov poslancev Višnikarja in Lenarčiča. Na to sem jaz kot referent dal za svojo osebo koncilijanten odgovor, in sicer tako, da so bili zastopniki narodnonapredne stranke v ustavnem odseku mnenja, da so v toliko lahko pomirjeni, da se v navedenem oziru v tekoči legislativni dobi ne bo nič izpremenilo, kar tudi za S. L. S. zlasti radi Kamnika ni bilo brez pomena.

Tako je bilo zgovorjeno v ustavnem odseku leta 1908. To je tisti dozdevni dogovor, a naj se imenuje tisti pogovor kakor se hoče, faktum je to, da se mandata gospodov poslancev Višnikarja in Lenarčiča nista anulirala. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Škoda!«) Ampak v seji dne 25. januarja 1912 je pa gospod poslanec dr. Tavčar trdil, da se je ta dozdevni dogovor nanašal na to, da se v tekoči zakonodavni dobi v strukturi volilskih imenikov v mestih in trgih absolutno nič izpremeniti ne bi smelo in da tedaj Slovenska ljudska stranka ne bi smela dopustiti, ako ne bi hotela desavouirati besed svojega načelnika, da se je potem, ko je bil sklenjen novi občinski zakon, deželni volilni red tako tolmačil, da imajo odslej v mestni cenzus-kuriji volilno pravico vsi občinski volilci, ki so v I. in II. razredu volilci za občinske volitve. Omenjam tu mimogredoč, da se je tako tolmačil zakon od edino kompetentne c. kr. politične oblasti i. s., kar je samo ob sebi umevno, ne samo za mesta in trge, temveč tudi za cenzus-kurijo v kmečkih občinah. Po seji 25. januarja 1912 se je pa na nekem ljubljanskem shodu še celo moja dozdevna »častna beseda« premetavala, menda kakor so kazala dotična poročila, med huronskim vpitjem. (Poslanec — Abgeordneter

Dr. Triller: »Tu je šlo za neko drugo interpretacijo!«) Je šlo ravno za to vprašanje, za nič drugega, t. j., ali imajo v mestu in trgu volilno pravico za deželni zbor tisti, ki imajo pri občinskih volitvah volilno pravico v I. in II. razredu. To je tisto vprašanje in je popolnoma odveč, katerekoli dvome izražati. Jaz sem pa, gospodje, akoravno sem dobro vedel, da ta trditev, katero je v seji dne 25. januarja 1912 izrazil gospod poslanec dr. Tavčar, nima podlage, vendar smatral za svojo dolžnost kot deželni glavar, da sem zadevo preiskal do dna. In kako je ta stvar tekla naprej, to nam pove zapisnik deželnega odbora kranjskega z dne 29. januarja 1912, katerega Vam bom sedaj prebral (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »To je uradno!«) (bere — liest):

»1. Naznanila predsedstva. Deželni glavar omenja, da je v deželnozborski seji dne 25. januarja 1912 poslanec dr. Tavčar trdil, da je razveljavljenje mandatov poslancev Reisner in Ribnikar v protislovju z neko »slovesno obljubo« sedanjega deželnega glavarja, češ, da je isti v letu 1908 pri obravnavi glede novega deželnega volilnega reda podal tozadevno izjavo v imenu stranke, ki tvori danes večino deželnega zbora.

To očitanje je ponovil na nekem javnem shodu tudi deželni poslanec in odbornik dr. Triller, s pristavkom, da je bila celo dana »častna beseda« in so se v zvezi s tem vršili osebni napadi proti članom deželnozborske večine in zlasti proti dvema članoma deželnega odbora.

Temu nasproti konštatuje deželni glavar predvsem, da je o priliki tozadevnega očitanja v deželnem zboru imel takoj jasno zavest, da take izjave ni nikoli in nikomur podal (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Čujte, čujte!«) niti v svojem niti v imenu Slovenske ljudske stranke — pod častno besedo pa, da sploh tudi nobene druge politične izjave ni podajal. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Čujte!«)

Dalje konštatuje deželni glavar, da je povrh uvedel uradne poizvedbe kot deželni glavar v svrho popolnoma objektivne ugotovitve suhih dejstev.

Zaslišal je nekatere gospode, ki so bili pri dotičnih obravnavah navzoči, in sicer samo take, ki ne pripadajo k stranki, koje član je deželni glavar, namreč gospode dr. Tavčar, grof Barbo in dr. Triller. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Izpovedbe vseh teh gospodov soglašajo v tem, da on — deželni glavar — nikdar podal niti v svojem niti v imenu Slovenske ljudske stranke kake izjave, ki bi bila v protislovju s sklepom deželnega zbora o anuliranju mandatov poslancev Ribnikar in Reisner, — »častne besede« pa da sploh ni dajal.

Z ozirom na ta dejstva konštatuje deželni glavar, da so omenjena očitanja dr. Tavčarja in dr. Trillerja brez vsake dejanske podlage (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Čujte, čujte!« — Poslanec — Abgeordneter Dimnik: »Spomin jih zapušča!«) in pričakuje, da bo tudi navzoči deželni odbornik dr. Triller podal primerno izjavo.

Deželni odbornik dr. Triller omeni, da sta on in dr. Tavčar bona fide postopala in izjavi, da je pozadobljenih pojasnilih prepričan, da ni deželni glavar podal nikoli kake izjave, ki bi bila v protislovju z neverificiranjem mandatov Ribnikar — Reisner, in pristavlja, da objavita on in poslanec dr. Tavčar v današnji številki »Slovenskega Naroda« tozadevno izjavo, kojo prečita in izroči v izvirnem tekstu deželnemu glavarju. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Danes pa dr. Tavčar tako nastopa proti deželnemu glavarju!«)

Končno prosi deželni odbor, naj se smatra s tem ta incidens rešen. Nato se preide k dnevnemu redu.

Tako uradni zapisnik deželnega odbora z dne 29. januarja 1912.

Izjava v »Slovenskem Narodu« z dne 29. januarja 1912 pa se glasi tako-le (bere — liest):

»Na podlagi pojasnil, katera nama je podal gospod deželni glavar dr. Ivan Šusteršič, sva se prepričala, da sta se nahajala on in deželnozborska večina S. L. S. ob priliki sprejetja predloga verifikacijskega odseka v seji z dne 25. januarja v popolni dobri veri glede obsega obljube, dane narodnonapredni stranki v ustavnem odseku iz leta 1908.

Spričo teh pojasnil odpade torej kot povsem neutemeljeno očitanje, da bi se bilo v deželnozborski seji z dne 25. januarja od strani S. L. S. vedoma in hotoma prelomilo katerokoli obljubo ali pa celo častno besedo njenega načelnika in deželnega glavarja gospoda dr. Ivana Šusteršiča. Pravno prepričanje narodnonapredne deželnozborske delegacije, da pomenja neverifikacija ljubljanskih poslancev gg. Reisnerja in Ribnikarja absolutno protizakonitost, ostane seveda s to izjavo nedotaknjeno.

V Ljubljani, dne 29. januarja 1912.

Dr. Ivan Tavčar. Dr. Karel Triller.«

S tem, gospodje, sem, mislim, zadosti jasno odgovoril na stavljeno vprašanje (Odobravanje na levi — Beifall links.) in izjavljam točno, da to, kar se je danes vnovič trdilo od strani poslanca dr. Tavčarja, nima niti sence resnice na

s e b i. (Ploskanje in klici na levi: »Čujte, čujte!« — Händeklatschen und Rufe links: »Čujte, čujte!«)

Sedaj, gospodje, bomo nadaljevali debato.

K besedi pride sledeči kontragovornik gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Slavni zbor! Na seji deželnega zbora dne 30. septembra t. l. je dejal gospod profesor Jarc, da obstoji naše delo samo v negaciji. Povedal je še več takih in sličnih ljubeznivosti ter se končno povzpel do izjave: S tako stranko ne moremo sedeti pri eni mizi in skupaj z njo razpravljati. Temu nasproti se usojam poudarjati dvoje: Prvič ni taka izjava gospoda profesorja Jarca odmev akademične izobraženosti in drugič je taka obsodba gospoda profesorja Jarca pavšalno sumničenje in natolcevanje, ki ga moramo najodločneje zavračati kot popolnoma neutemeljeno in resnici ne odgovarjajoče. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Smo čisto nesrečni!«) To je čisto vse eno, ali ste srečni ali nesrečni. Gospodje, odkar sem član te zbornice, imam zavest, da je bilo delo moje in mojih somišljenikov vedno pošteno, resno in smotreno, tako tukaj v zbornici, kakor v odsekih. In da ne pade name sumnja neresnice, se usojam to svojo trditev takoj dokazati. Član sem bil ustavnega odseka in sem še danes član šolskega odseka. Za pričo kličem vse tiste gospode, ki so člani ustavnega kakor šolskega odseka, ali nismo člani narodnonapredne stranke, ki smo obenem člani ustavnega in šolskega odseka, o vseh raznih predlogih pri zakonskih načrtih, ki so bili v razpravi in razgovoru v teh dveh odsekih, z vestno voljo utemeljevali svoje predloge, katerih je bilo tudi mnogo sprejetih, in ki so dali raznim zakonskim načrtom pravično obliko. Sklicujem se špecialno na tiste razprave, ki smo jih imeli v šolskem odseku glede zakona o šolskem nadzorstvu. Zategadelj ne smemo dopustiti, da bi ostale takšne izjave gospoda profesorja Jarca od naše strani negrajane. Mi smo imeli in imamo tudi danes vedno pred seboj v prvi in edini vrsti koristi ljudstva in koristi svojih volilcev, ki jih hočemo po najboljši moči uveljaviti, tako v odsekih kakor v visoki zbornici. Nasproti temu pa hočem dokazati, da je stališče večine te zbornice in stališče večine deželnega odbora, skoro bi dejal, sama negacija, vsaj kar se tiče mojega volilnega okraja Idrije. Žal, da moram obenem poudariti, da glede tega, kar se tiče špecialno mojega volilnega okraja Idrije, nimam niti v vladi sami dovolj podpore za svoje pravične zahteve, zato, ker se vlada s svojim srcem nagiblje na stran S. L. S. in v prvi vrsti uvažuje želje in zahteve te stranke, medtem ko naših želj in zahtev ne uvažuje v isti meri. To postopanje bi lahko označil z napačnim pojmovanjem narodne enakopravnosti, kakor je zagotovljena v členu XIX. drž. osnovnega zakona vsem državljanom, torej tudi vsem prebivalcem naše dežele in obenem tudi vsem prebivalcem mesta Idrije. Vprašal bi se človek, kaj je temu vzrok. Drugega vzroka ne morem dobiti, kakor tega, da je večina prebivalcev mesta Idrije, torej tudi večina mojih volilcev, naprednega mišljenja. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Socijalni demokratje so!«) Torej na vsak način naprednega mišljenja.

Preko našega kotla šumi šola življenja z vzgojevalno silo preobrazujoč in ne morem si misliti, da bi napredni volilci mesta Idrije bili somišljeniki one stranke, ki z vsemi sredstvi deluje na to, da se nobena stvar, ki bi bila v korist in napredek Idrije, ne uveljavi. Zdi se mi, da bi bilo nekaternikom všeč, ako bi veljal nasproti delavcu idrijskega mesta samo kategorični imperativ: delaj in izrabljaj svoje fizične moči, ampak imeti ne smeš nobenih dobrot, pravic in svoboščin, tvoja dolžnost je, da dvigaš iz zemlje milijone s svojimi rokami, tvoje edino plačilo pa je, da pridobivaš in ohraniš sebi in svojcem skromno eksistenco.

Gospodje, zdi se mi, da je politiška zrelost in samozavest mišljenja idrijskega prebivalstva sploh in idrijskega delavstva posebe plačevana od naše dežele čisto po mačehovsko. Nikakor nočem, da bi tudi ta moja trditev bila lahko zavržena z očitkom, da ne sloni na resnici, in zatorej smatram kot svojo dolžnost, da to svojo trditev popolnoma dokažem. Zavest imam, da sem ves ta čas, odkar sem član te visoke zbornice, z resno in moško voljo izkušal uveljaviti in zagovarjati koristi prebivalstva in delavstva idrijskega mesta brez ozira na to, kakšnega mišljenja je. Toda poglejmo po vrsti, kaj se je zgodilo. Gospodje, spominjate se, da sem takoj spočetka legislativne dobe sedanjega deželnega zbora obrnil svojo pozornost na podlagi dotičnega nujnega predloga v to, da se z ozirom na zdravstvene koristi mesta Idrije in z ozirom na razvoj prometnih in olepševalnih razmer odpravijo iz njega takozvane »grablje«. Ali te grablje stoje še dandanes, četudi je bil soglasno sprejet moj dotični nujni predlog, kar dokazuje, da vlada ni storila tega, kar bi bilo v prid idrijskemu mestu. Istotako je bilo sklenjeno dne 29. oktobra 1910 na moj predlog, da se v Idriji ustanovi ekspozitura okrajnega glavarstva v Logatcu. Jaz sem se potem 25. januarja 1912 obrnil z interpelacijo na ekscelenco gospoda deželnega predsednika, kako stoji zadeva glede te ekspoziture, pa še do danes nisem dobil na to interpelacijo nikakšnega odgovora. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujte, čujte!«)

Utemeljeval sem v tej visoki zbornici nujni predlog glede ustanovitve obrtne delavnice, ki naj bi imela najboljši namen, ki si ga morete misliti, namreč, da odpravi brezposelnost, pohajkovanje ter moralno in fizično propadanje naše idrijske mladine, ki nima od 14. do 18. leta nobenega zaslužka. Take mladine je v Idriji jako veliko. Tudi danes je imamo najmanj 100. Izkušal sem utemeljiti nujnost svojega predloga in prepričati Vas do dobrega, da je umestno, da se pozove rudniška uprava, da ustanovi tako delavnico, da se bodo ti mladeniči od 14. do 18. leta priučili raznim obrtim, da bodo na eni strani služili kot obrtniški naraščaj v rudniku samem, na drugi strani pa dobili priliko, da si lažje in ugodnejše služijo pozneje svoj vsakdanji kruh. Takrat je bila nujnost mojega predloga odklonjena samo zaradi tega, ker sem jaz stavil ta predlog.

Jaz sem se v tej zbornici tudi zavzemal za to, da se rudniška uprava pozove, da dá delavstvu zdrava delavska stanovanja. Resnici na ljubo konštatiram, da se od rudniške uprave to izvršuje, toda ne v tisti meri, kakor zahtevajo žalostne razmere v našem mestu, špecialno zlasti stanovanjske razmere našega delavstva, ki mora zaradi tega vsestransko trpeti. Bolezni je silno veliko, zlasti takih, ki imajo svoj izvor v slabih stanovanjih, škrofuloza in jetika.

Zavzemal sem se tudi za to, da se uvedejo poštene poštne razmere, da se uvede poštna zveza Idrija — Sv. Lucija. Hotel sem imeti celo avtomobilsko zvezo, ampak od strani vlade in od poštnega ravnateljstva v Trstu je prišel odgovor, da so takšne poštne razmere kakor so danes, torej starinski vozovi, ki jih vlečejo stari pohabljeni konji, najprimernejša prometna sredstva. Predlagali in sprejeli smo, in tudi gospodje od večine so glasovali za naš predlog, naj se napravi nova poštna zveza od Idrije preko Črnega vrha na Vipavo, ker ima Idrija veliko zveze z Vipavo zlasti, kar se tiče živil. Naš predlog je bil sprejet, ampak prišel je odgovor, da takšne zveze ni treba.

Potem sem se tudi obrnil do te visoke zbornice s prošnjo in predlogom, naj bi se mestu Idriji, ki je toliko let vzdrževala sama srednjo šolo, priznala od strani dežele v povračilo teh izdatkov kaka podpora z ozirom na to, ker naše mesto vsako leto plačuje toliko deželnih doklad, ampak tudi ta moj predlog ni obveljal.

Bil je pa sprejet moj nujni predlog, da se izvede regulacija potoka Nikave in da se od strani deželnih tehnikov napravi mestni regulačni načrt, ampak oba ta predloga sta padla v vodo in nista izvršena še do danes.

Ravnotako je glede poprave ceste Kalce—Idrija. Ta poprava se silno počasi izvršuje, tako da je ta cesta časih za vožnjo skoro neporabna.

Vidi se že samo iz teh primerov, s katerimi sem izkušal dokazati resnico, da ima naše mesto Idrija tako pri državi, kakor pri deželi več ali manj nasprotovanj. Kako nima naše mesto pri deželnem odboru nobenega dobrega imena, bi dejal, kako deželni odbor kranjski Idrijo popolnoma prezira, temu dokaz mi je poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega zaklada za leto 1913., ki je sedaj v razpravi. Če pogledamo ta deželni proračun od strani prve pa tja do strani 41., kjer so navedene razne točke pod glavno rubriko potrebščine, ne vidimo tamkaj niti z najmanjšo besedico omenjenega mesta Idrije. Da ne bom nasproti nikomur krivičen, ker mi je resnica sveta nad vse, poudarjam, da je mogoče spraviti interes mesta Idrije vsaj v malenkostnem oziru v sklad z izdatki dežele. Poudarjati moram, da bi se dale koristi mesta Idrije spraviti v skladje pod poglavjem nastanitev orožništva, potem pod poglavjem deželna bolnica, kjer ubogi idrijski delavci iščejo pomoči šele takrat, kadar domači sicer jako vestni zdravniki ne morejo dati pomoči, to je le pri kakih težkih telesnih poškodbah, potem pa tudi pod tistim poglavjem, kjer so označene dijaške podpore društvom. Resnici na ljubo moram konštatirati, da je tudi dijaško društvo v Idriji dobilo enkrat 100 K podpore. Sicer pa v vsem tem prvem delu proračuna nikjer ne najdem označenih koristi svojega volilnega okraja.

Če se pa pogleda drugi del proračuna od strani 42. pa do strani 55., vidimo na strani 49. pod glavno rubriko: pokritje točka c), da je tamkaj označen državni prispevek za živinozdravnika v Idriji v znesku 400 K. Torej ta državni prispevek dobi dežela za vzdrževanje živinozdravnika v Idriji.

Na strani 53., kjer je naveden primanjkljaj, oziroma, kako se ta primanjkljaj pokriva, pa vidim, ne sicer poimensko, pač pa v vsotah naveden svoj volilni okraj, in sicer pod točko 3. nastopno: »Primanjkljaj naj se pokrije s 40 % no doklado na vse neposrednje državne davke, izvzemši osebni dohodninski davek in pridobninski davek krošnjarjev, z donosom 1,612.000 K.« Tukaj je tudi zapopadena tista davščina, ki jo naše mesto plačuje leto za letom deželni blagajnici. Državni davki, ki so podvrženi tej 40%ni deželni dokladi, znašajo v mestu Idriji 186.650 K 98 vin. in od tega 40%na deželna doklada natančno 74.660 K. Toliko plača vsako leto Idrija deželni blagajni. Ako vzamemo to vsoto okroglo, ker se vsako leto menjuje, lahko trdimo, da znaša ta doklada vsako leto okroglo 76.000 K.

Ako vzamemo sedaj še postavke pod točko 1. in 2., to je 40%na doklada na državno užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta ter od mesa ter samostojno deželno naklado

od porabljenega piva po 4 K od hl, smemo računati, da znaša vsa davščina, ki jo Idrija plačuje deželni blagajni, minimum okroglo 80.000 kron vsako leto. Pripominjam, da je zlasti točka 2., ki je označena v deželnem proračunu s samostojno deželno naklado 4 K od hl porabljenega piva nasproti delavcu ena najbolj nesimpatičnih davščin. Jaz sem že takrat, ko se je vršila razprava o tem novem davku, imel priliko opozarjati na to, da se bo z uvedbo davščine na pivo obremenilo nižje sloje, zlasti delavstvo. Torej, ako se ne glasi preveč trivijalno, si usojam trditi, da je mesto Idrija s svojimi 80.000 kronami, ki jih plačuje deželni blagajni, nasproti deželi Kranjski prav lepa in dobra molzna krava. Ako imamo pred očmi dejstvo, ki ga nihče ne more ovreči, dejstvo namreč, da dežela leto za letom od mesta Idrije dobiva toliko in toliko tisoč kron, nam ni treba poudarjati, da so te ogromne vsote, ki so tekom toliko in toliko let dosegle impozantno višino, dar delavskih rok, dar delavskih rok, ki iz slovenske zemlje kopljejo tako ogromen kapital, dostikrat drgetajoč od strahu in bojazni, da ga med delom ne dohiti katastrofalna nesreča, dostikrat s trpečo dušo, da se njegovo delo ne uvažuje tako, kakor bi se moralo, da s svojim delom koplje ogromen kapital državi in da na drugi strani pomaga deželi do lepih dohodkov, zase in za eksistenco svojcev pa dobiva samo skromen košček kruha. In če se vprašamo, kaj ima delavstvo od tega, se moramo čudoma čuditi, da nima nič drugega, kakor samo preziranje in zapostavljanje.

To svojo trditev bom dokazal z dvema eklatantnima slučajema prav iz zadnjih dni. In sicer je to prvič rešitev proračuna mestne občine idrijske za leto 1913., katera rešitev je prišla od deželnega odbora dne 30. avgusta pod št. 16619. Ugovor proti proračunu našega mesta je bil vložen od dveh strani. Prvič od rudniškega ravnateljstva samega, drugič od obema naprednima strankama v Idriji nasprotne strani, oseba je čisto postranska stvar. Da rudniška direkcija sama vlaga ugovore, je razumljivo, ker dobiva take ukaze z Dunaja, ker mora rudniška direkcija gledati na to, da izkazuje leto za letom čim več čistega dobička, ker tudi ta dobiček pade v žrelo tistega faktorja, ki potrebuje največ materialnih in fizičnih sil v naši državi, to je v žrelo militarizma.

Rešitev deželnega odbora torej pravi: Ob vrnitvi prilog poročila z dne 8. maja tekočega leta štev. 481 dovoljuje deželni odbor s pritrditvijo c. kr. deželne vlade, da se pobira leta 1913. za občinske, šolske in druge potrebščine 74% na doklada itd. Pripominjam, da kakor stoji v tem odloku deželnega odbora, da se pobirajo v Idriji tudi šolske doklade, da je torej ta vsota, kolikor znašajo šolske doklade, nasproti deželi popolnoma darovana zategadelj, ker dežela z ljudskim šolstvom v našem mestu nima nobenega vinarja stroškov, ker ljudsko šolstvo vzdržuje rudniško ravnateljstvo samo, ampak Idrija mora plačati šolske doklade.

Potem je deželni odbor znižal naslednje potrebščine: v prvem poglavju od 17.444 K na 16.894 K, in sicer: pisarniške potrebščine za 200 K, razne stroške za 200 K in kurjavo za 150 K. Torej idrijska občina na podlagi tega odloka ne sme skrbeti niti za to, da bi bili pisarniški prostori zadosti kurjeni.

V drugem poglavju od 6370 K na 3420 K, in sicer: točko 1 c) vzdrževanje mestnih poslopij za 2000 K, točko 1 g) razni stroški za 900 K in točko 3 razni stroški za 50 K.

V tretjem poglavju od 39.600 K na 30.065 K (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Saj to je že vse v »Narodu«!«), ampak ne v deželnem zboru. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Gre se Vam seveda samo za to!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Besedo ima gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

In sicer se je znižalo to poglavje tako-le:

Po predloženih načrtih in proračunih bi nameravana dela znašala vsoto 38.389 K.

Za ta dela pod točkami 1 a), b), c), č), d) proračunano pokritje znaša samo 28.600 K, torej za 9789 K premalo. Od nameravanih del se črtajo popolnoma:

1. nov jarek pri hiši št. 487,
2. novo betonirano zidišče od hiš. štev. 341 do parcele 803,
3. novi železni držaji pri poti ob hiši štev. 26,
4. pot, zemlja Cerinoše,
5. popravilo poti proti hiši št. 154 iz Rožnih ulic,
6. popravilo poti od hiše štev. 153 proti štev. 434,
7. betoniranje mostu št. 355,
8. vodni jarek med hiš. št. 256 do 250,
9. pot do hiše št. 16,
10. popravila pri hiši št. 299,
11. pot na Luži,
12. pot proti hiši št. 287.

Za polovico se pa črtajo stroški:

1. za pešpot med hiš. št. 54 in 531, proračunjeno na 4554 K, se dovoli 2282 K,
2. za novo betonsko zidišče pri hiši štev. 301, proračunjeno na 708 K, se dovoli 360 K.
3. za cesto na Vojsko, proračunjeno na 2000 K, se dovoli 1000 K.

Vsota črtanih del znaša 19.324 K, od katere pride na še nepokrita dela 9789 K, za ostanek 9535 K pa se zniža postavka v občinskem proračunu.

Torej je odvzel deželni odbor mestnemu županstvu v Idriji pravico, da ne sme teh zneskov porabiti v izboljšanje higijenskih, olepševalnih in prometnih razmer v našem mestu, kar vse troje bi služilo v direktno korist prebivalstvu.

Dalje je v četrtem poglavju v 1. vrsti črtal točko 1 a) nagrado tržnemu nadzorniku v celem znesku 800 K. Tukaj pride mestno županstvo idrijsko v jako čuden in neprijeten položaj. Vlada zahteva, da se mora držati tržnega nadzornika, županstvo postavi dotično vsoto v proračun, deželni odbor jo pa črta, torej je nemogoče ustreči tej zahtevi.

Dalje so črtani stroški za vzdržavanje pokopališča, za razširjanje vodovoda, drugi blagotvorni stroški itd.

V petem poglavju so se znižali stroški od 18.771 K na 16.271 K, in sicer je v tem poglavju znamenito to, da se je črtala pri točki 3. a) podpora dijakom za 1500 K.

Potem podpora za obrtno-nadaljevalno šolo za 600 K. Podpora godbenemu društvu za 100 K, podpora Družbi sv. Cirila in Metoda za 100 K. Pri ubožnem zakladu se je črtalo za hrano revežem 1000 K.

Na tem odloku deželnega odbora je podpisan gospod dr. Lampe, to je tisti gospod, ki je na katoliškem shodu govoril lepe besede o avtonomiji občin, sploh o avtonomnih zastopih. Sedaj pa nastane vprašanje, kakšna avtonomija je to, ako mestno županstvo samo ne sme razpolagati z denarjem, ki ga namerava porabiti v korist prebivalstva idrijskega. Avtonomija mesta Idrije ne sega niti tako daleč, da bi občina dijake in občinske reveže smela podpirati. Imamo dijake visokošolce, sinove delavcev, ki od svojih staršev ne morejo dobiti toliko podpore, da bi mogli na Dunaju, v Gradcu ali v Pragi študirati in dokončati svojih študij, in zaraditega je sklenila mestna občina dajati tem dijakom mesečne podpore, in ker je teh dijakov vsako leto več, je razumljivo, da tista prvotno določena vsota ne more zadoščati. Zaraditega je bilo mestno zastopstvo čisto opravičeno, da je to postavko zvišalo za 1500 K, opravičeno iz tega vzroka, da se omogoči rudarskim sinovom študij na visokih šolah, da se jim s tem omogoči, da pridejo do boljšega kruha. Ampak tudi proti temu blagotvornemu činu občinskega zastopa je bil vložen rekurz, kateremu je deželni odbor ugodil. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Deloma!«) Da, črtali ste 1500 kron. Torej iz teh 1500 K bi lahko dobilo podpore morebiti deset dijakov. Žalosten je slučaj, da ravno sedaj študira idrijski dijak v zadnjem letu in ne more nikamor z doma, ker občina ne sme dati podpore, in tako tava obupan po mestu, ker v največji sili ne dobi človeka, ki bi mu pripomogel, da bi šel na Dunaj. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Pritoži naj se na upravno sodišče, pa bo dobil!«) Kdorkoli se obrne na deželni odbor, pa mu pokažete tisto pot na Dunaj, na upravno sodišče, ki je, hvala Bogu, prosta še vsakemu državljanu. Mi smo imeli že toliko opravka z upravnim sodiščem, da smo prepričani, če bi se hoteli za vsako stvar obrniti nanj, da bi se moral na upravnem sodišču ustanoviti poseben oddelek za rešitve pritožb med deželnim odborom in Idrijo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Poseben senat bodo naredili!«) Magari! Pravičen bo gotovo bolj, kakor ste pa Vi. Gospodje, z ozirom na vse tukaj navedeno vprašam, koliko je vredna ta občinska avtonomija, koliko so vredne lepe besede gospoda dr. Lampeta o vrednosti in važnosti takih avtonomij. Jaz pravim, da v Idriji izgubi takoj vse svojo veljavo, kakor hitro zahteva 6000 ljudi kako reč, ki pa enemu samemu človeku ni všeč.

To je en slučaj. Da pa ne boste rekli, da samo iz enega slučaja izvajam take zaključke, da avtonomija nasproti nam naprednim Idrijčanom nima nobene veljave, podam v dokaz še drug slučaj. Sicer je deželni odbor določil za idrijski okrajni cestni odbor osem odbornikov, ki jih imajo izvoliti občine, in sicer Žiri, jako značilno, dva, potem občina Idrija, Črni vrh, Spodnja Idrija, Čekovnik in Vojsko po enega in Dole ter Godovič skupaj tudi enega. Da je ta razdelitev popolnoma neutemeljena in, da ne rabim prehudega izraza, tudi popolnoma krivična, temu v dokaz naj služijo nastopni podatki:

Po ljudskem štetju iz l. 1900. je imel ves idrijski okraj 16.232 prebivalcev. Posamezne občine pa: Idrija 5827 prebivalcev, ima enega odbornika, Žiri 3889 prebivalcev, torej skoraj dvakrat manj, ima dva odbornika, Črni vrh, 2037 prebivalcev, ima enega odbornika, Vojsko, 775 prebivalcev, ima enega odbornika, Čekovnik ima 354 prebivalcev in tudi enega odbornika, Dole 940 prebivalcev, Godovič 517 prebivalcev, torej obe ti občini skupaj okroglo 1400 prebivalcev, pa imata skupaj tudi samo enega odbornika. Še lepše pa se vidi ta pravičnost, če jo ogledamo s strani davčne moči za l. 1913. Idrija plača, kakor že preje rečeno, 186.650 K 98 h, ima enega samega odbornika, Žiri plača 12.766 K 14 h, torej 15krat manj, pa ima 2 odbornika, Spodnja Idrija 5983 K, ima enega odbornika, Čekovnik 1807 K, ima enega odbornika, Vojsko 1961 kron, enega odbornika, Dole 3700 kron, Godovič 2129 kron, in obe ti občini imata enega odbornika. Vse te občine plačajo skupaj 223.374 kron 31 vinarjev in od tega odpade na Idrijo 186.650 K, na vse ostale

občine pa 36.724 K. Torej plača naša Idrija okroglo 150.000 K več kakor vse ostale občine in vendar ima mesto Idrija samo enega odbornika. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Pa še tisti je socialni demokrat!« — Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Vložite interpelacijo, pa bo pomagalo!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec Gangl ima besedo.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej, gospodje, to so jasni dokazi, kakšne razmere vladajo pri nas, in zaraditega je vložena tudi interpelacija na gospoda deželnega glavarja. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Ta bo pa pomagala!«) Vem, da ne, ampak konštatirati hočemo resnico in če resnica sama, kakor je lepa, ne dobi zadoščenja, pride pa čas, ko pride do veljave pravica in zaraditega pa hočemo čuvati interese in koristi prebivalstva; z ozirom na davčno moč tega prebivalstva smo se obrnili tudi na drugo inštanco, ki je poklicana čuvati koristi bodisi te ali one stranke, ki ima torej dolžnost, ščititi koristi in pravice tudi mesta Idrije.

Gospodje, so politiški nasprotniki, so bili in ostanejo, ampak jaz sem prepričan, da mora tudi v politiškem boju vladati nekaj takega, kar se more nazivati z moralo. (Poslanec Jaklič: »Pojdi v Učiteljsko tiskarno to pripovedovat!«) Če me nočeš poslušati ali če Ti je dolgčas, saj greš lahko ven. Jaz imam pravico, da govorim, to je edino mesto, kjer imam pravico svobodno govoriti in te pravice si ne dam odvzeti.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda govornika, da ostane pri stvari.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz sem prepričan, da bodo vladale v vsem javnem življenju drugačne razmere, ako bo vladalo v nas samih drugačno čuvstvo: plemenitost mišljenja in nežnost čuvstvovanja in če nas bo prevzela socialna zavest, da v strankah ne smemo gojiti strasti in grdega samopašnega egoizma. Če to ni res, potem naj mi gospod deželni glavar takoj vzame besedo.

Gospodje, jaz sem vse to, kar se tiče mesta Idrije, navajal ne zaraditega, da bi delal za mesto reklamo in da bi hotel povzdigovati uboštvo, ki je tako izrazito v tem mestu, ne da bi hotel vplivati na nežnejša čuvstva čestite večine te zbornice, ampak zato, da opozorim zastopnika visoke vlade na dolžnost, ki jo ima nasproti vsej deželi in torej tudi nasproti našemu mestu. Že v seji dne 15. februaria 1912 sem stavil predlog, ki je bil na priporočilo referenta v proračunski debati gospoda dr. Kreka sprejet tudi od Vas in ki se glasi:

»C. kr. vlada se pozivlje, da čimprej udejstvi vse one v tej legislavitni dobi deželnega zbora sprejete predloge, tičoče se mesta Idrije.«

Kakor rečeno, gospodje, ta predlog, ki sem ga stavil takrat, je bil soglasno sprejet. Danes mi ne kaže stavljati drugega predloga glede vseh teh vprašanj, ker bi morali ravnotako glasovati zanj kakor takrat, ampak se samo obračam na zastopnika vlade s prošnjo, naj nasproti Idriji stori svojo dolžnost.

Gospodje, vse te stvari, ki sem o njih doslej govoril, so nekako, če se smem tako izraziti, materialnega značaja. Vrhutega moram se dotakniti stvari, ki je bolj moraličnega značaja, ki se ne tiče samo mojega volilnega okraja mesta Idrije, ampak vsega delavstva sploh. Glede tega sem že vložil nujni predlog, pa sem si izprosil ta nujni predlog nazaj, da ob tej priliki, namreč pri proračunski razpravi, ga utemeljim. Zdi se mi namreč važno, da zopet izpregovorim odkrito, resno in moško, pošteno besedo glede volilne reforme, ki naj sloni na principu splošnosti, direktnosti in tajnosti po proporčnem sistemu. Glede tega vprašanja je že moj tovariš dr. Tavčar končal zjutraj svoj govor. Meni se pa zdi potrebno, da porabim današnjo priliko in v utemeljitev tega predloga navedem par kratkih besed, in sicer v prvi vrsti zategadelj, ker se naš deželni zbor kranjski sestane na vsake svete čase enkrat in je vsako zasedanje za nas uboge napredne politike nekak dogodek prve vrste, in sicer zaraditega, ker imamo to prijetno dolžnost in to prijetno pravico, da se na naših ubogih kožah krešejo več ali manj duhovite opazke naših političnih nasprotnikov.

Mogoče je, da smo danes zadnjič zbrani v tej sestavi in tej obliki in zaraditega silim, da porabim to priliko in da izpregovorim odkrito in pošteno besedo o takšni volilni reformi, kakor jo vsebuje predlog, ki ga bom stavil koncem svojih izvajanj. Zadeva volilne reforme je ena najiskrenejših želj najširših mas ljudstva, zlasti delavstva. Delavsko ljudstvo si že odnekdaj želi reforme ter se bori za uvedbo volilne reforme po prej navedenih principih, in uverjen sem, da ne bo prej miru, da se ne poležejo prej politične strasti in viharji, dokler se ne uvede taka volilna reforma tudi za deželni zbor kranjski. Gospodje, jaz ne prinašam pravzaprav nič novega v to zbornico, ampak citiram samo datum tistih sej, ko sem imel priliko in dolžnost zagovarjati

tako volilno reformo. Prvič je bilo to v seji 19. junija 1908, potem 9. oktobra 1909, 25. januarja 1910 in 14. oktobra 1910. Nalašč in namenoma se sklicujem na te datume ter se obenem sklicujem na tedanja svoja izvajanja in utemeljevanja, s katerimi sem izkušal prepričati visoko zbornico, da je uvedba splošne, direktne in tajne volilne pravice za naš deželni zbor absolutno potrebna najširšim masam našega ljudstva, da se samo s tako uvedbo našemu ljudstvu dá prilika, da se politično uveljavi in pride do svojih političnih svoboščin in pravic. Ta predlog je mogoče utemeljevati tudi s tem, kako so se zadnje čase vršile in izvršile razne nadomestne volitve v deželni zbor kranjski. Imenujem posebe mesto Ljubljano in gorenjska mesta. Takrat sem saj jaz dobil tak občutek, da ni bilo od naše strani toliko prizadevanja za to, da se uveljavijo koristi dotičnih volilcev, ampak v prvi vrsti za to, da se uveljavijo strankarske koristi, in zato smo opazili, da se na kmetih s čudovito naglico fabricirajo volilci. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Saj Vi niste na kmetih!«) Tisto ravno ne, smo sicer izven Ljubljane, ampak smo na boljšem kakor Vi, ker imamo mi gledališče, Vi pa ne. Smo ga že od rudnika nazaj dobili, če Vi nič ne daste, si pa sami preskrbimo. Torej, gospodje, že ta način volitev zadnje dobe kaže, da volilni red, kakor je sedaj v veljavi, ni zdrav in tak, da bi mase ljudstva mogle pričakovati od njega svojih političnih pravic in da ga je treba na vsak način reformirati. Kakor kaže ena priloga deželnega odbora, se hoče že občinski red reformirati — takrat bo treba povzdigniti besedo tudi za reformo deželnega volilnega reda — ampak jaz predvsem apeliram na program obeh slovenskih strank, na program S. L. S. in na program narodno-napredne stranke. Tamkaj beremo to, in kar je v program postavljeno, ni laž, ampak dotična stranka izkuša uveljaviti program doma in v javnem življenju. Torej v teh programih čitamo, da se zahteva uvedba splošne, direktne in tajne volilne pravice v vse javne zastope, ergo tudi v deželni zbor kranjski. Ako hočemo ostati zvesti svojemu programu, izjavljam, da moramo vsi kakor en mož povzdigniti svoj glas in zahtevati, da se uvede tudi za deželni zbor kranjski volilna reforma, ki sloni na principu splošnosti, direktnosti in tajnosti. Ako ravnamo drugače, potem lahko vsak, ki objektivno sodi naš program in naša dejanja, izreka dvome o iskrenosti in resničnosti našega programa. Jaz teh dvomov ne morem puščati na svoji osebi in zato izražam iskreno veselje, da je dr. Tavčar že pred menoj označil stališče naše stranke, da se bomo mi iskreno in odločno zavzeli za uvedbo take volilne reforme. (Poslanec — Abgeordneter Vehovec: »Pred desetimi leti niste mogli slišati tega!«) Pred desetimi leti ne, ampak takrat je bil eden najtehtnejših vzrokov ta, da bi se vlada uprla volilni reformi na podlagi teh principov za deželni zbor, češ, da je deželni zbor interesno zastopstvo. Ja, kakšno interesno zastopstvo pa je to, ko nimajo vsi stanovi pravice do zastopstva. Jaz ne vidim v tem interesnega zastopstva, ampak zastopstvo posameznih stanov, ki lahko na podlagi sedanjega volilnega reda pošljejo svoje poslance v to zbornico. Tisto odklonilno stališče — pravzaprav ne vem, kakšno stališče bi zavzela vlada — ampak recimo, da bi zavzela odklonilno stališče tudi sedaj. Temu nasproti moram poudarjati, da je centralna vlada leta 1905. zavzela popolno odklonilno stališče za uvedbo take volilne reforme za dunajski parlament. Takrat je ministrski predsednik baron Gautsch izjavil, da je absolutno nedopustno, da bi bila kedaj sprejeta za državni zbor taka volilna reforma. Ampak ko so istega leta mase delavskega ljudstva demonstrirale pred dunajskim parlamentom in manifestirale za uvedbo volilne reforme na podlagi splošnosti, direktnosti in tajnosti, takrat so se pod pritiskom volje ljudstva odprla tista s sedmimi pečati zapečatena vrata dunajskega parlamenta in zastopniki delavskega ljudstva so dobili svoboden vstop v dunajski parlament. Ako bi vlada nasproti zahtevam deželn. zbora kranjskega po uvedbi take volilne reforme zavzela enako odklonilno stališče, kakor takrat baron Gautsch, ki ga je pa pozneje izpremenil tako, da so se volitve leta 1907. že izvedle na podlagi take volilne reforme, tedaj ima deželni zbor kranjski pravico in dolžnost, vsako vlado, centralno in lokalno, opozoriti, da ni ljudstvo zaradi vlade, temveč vlada zaradi ljudstva, in da mora vlada vse zakonske določbe izvajati tako, da bodo ljudstvu v prid in da med vsem ljudstvom v enaki meri deli pravice in dolžnosti. Mi moramo nasproti taki vladi, ki je glede uvedbe take volilne reforme zavzela odklonilno stališče, povzdigniti svoj glas in ji povedati, da je dolžnost vsake vlade, dati vsemu ljudstvu, vsakemu stanu pogoje za eksistenco, pogoje za uveljavljenje političnih dobrot, pravic in svoboščin in da ljudstvo, ki si s težkim delom služi svoj kruh, ni samo zaradi tega na svetu, da bi drugim služilo bodisi z direktnim, indirektnim ali krvnim davkom, ampak da hoče to ljudstvo imeti poleg telesnega kruha tudi svoj politični kruh za svoje nazore in prepričanje in za uveljavljenje svojega političnega naziranja.

Sedaj pa, gospodje, ako imamo tak deželni zbor kakor je ta, to je samo ostanek — kako bi dejal, da se kolikor mogoče parlamentarno izrazim — relikvija iz dobrih starih časov, zastopstvo kurij in ne zastopstvo vsega ljudstva, ker to ljudstvo nima svobodnega vstopa v to

zbornico, ker sedanja volilna reforma kakor klada leži na vseh vratih, ki se radi tega nečejo odpreti, in tisti, ki čutijo v sebi zmožnost, nimajo pravice poslati sem svojih zastopnikov. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Vi ste privilegiran zastopnik!«) Saj svoje volilce pošteno zastopam, ali Vam ni všeč? Prosim, gospod deželni glavar, mene se vedno moti.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, da se gospoda govornika ne moti.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Danes, ako se na podlagi tega sedaj v veljavi stoječega volilnega reda vrše volitve za deželni zbor, pride delavec z volilnim listom na volišče, ga tamkaj odda, ampak ta volilni listek je prazna demonstracija, ker je že naprej prepričan, da njegov glas ne more priti do veljave, ker je v nasprotju z zakonito določbo. Že zjutraj je gospod dr. Tavčar omenil, da je in da bo baje za uveljavljenje take volilne reforme vlado težje pridobiti, kakor je to bilo leta 1905. za državni zbor, in jaz sem takrat, ko sem prvič stavil dotični predlog, to je 19. junija 1908, tudi poudarjal, da bo vlado težje pridobiti iz enostavnega vzroka, da je v § 38. sedanjega deželnega reda veleposestnikom zajamčena pravica, da se brez njihove volje ne more izvesti nobena reforma. Jaz sem pa tega mnenja (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Kaj pa hočemo storiti?!«), to, če ste tistih nazorov (Medklici na levi — Zwischenrufe links).

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, gospoda govornika ne motiti.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz sem tega mnenja, da bi se gospodom od veleposestva koncedirala ta pravica, ampak zahtevalo bi se obenem njihovo sodelovanje pri uvedbi volilne reforme za vse drugo izven nemškega veleposestva stoječe prebivalstvo. Torej to je en način. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: To ni nič!«) Jaz v tem trenutku ne morem trditi, ali je to kaj ali nič, ker nismo nič poizkusili in ravno tako tudi gospod profesor Jarc ne. To je ravno tako, kakor takrat, ko je baron Gautsch rekel, da ne bo nič, pa je vendar šlo. Torej jaz mislim, da bi z ozirom na to lojalno izjavo od naše strani tudi gospodje od nemškega veleposestva uvedbi take volilne reforme ne mogli nasprotovati. Naša dolžnost pa je, da poslušamo klic, ki nam doni od vseh strani iz nižin našega javnega življenja od tistih, ki samo s svojo fizično močjo ohranijo sebe in svojce domovini, cesarju in cerkvi, to je klic: Odprite nam vrata v deželni zbor kranjski, in temu klicu se moramo odzvati, ako hočemo ostati zvesti svojemu političnemu programu, ako vztrajamo na principu, da nismo mi zaradi vlade, ampak vlada zaradi nas, in potem moramo mi storiti vse, da se tej največji in najiskrenejši zahtevi od naše strani ne stavi nobena zapreka in da se z vso vnemo poženemo v boj za uveljavljenje take volilne reforme. (Odobravanje in ploskanje v središču — Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Končno se mi zdi umestno, da izpregovorim še o neki zadevi, ki sicer ni v direktni zvezi z deželnim proračunom, ki pa vendar le nudi primeren čas in ugodno priliko za to, da izpregovorim na tem mestu o nekaterih stvareh. Pripomnim pa, da pri tem, kar mislim sedaj na kratko navesti, ne prihaja v poštev samo mesto Idrija, ampak vzporedno s tem mestom še troje drugih mest, Kamnik, Kranj in Škofja Loka. To je namreč akcija, ki jo nameravajo ta mesta v dosego tega smotra, da bi se ta mesta, ki so sedaj uvrščena v četrti, uvedla v tretji razred aktivitetnih doklad. Slična predloga že leži v državnem zboru. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Pa Novo mesto!«) Novo mesto je že uvrščeno. Slična predloga je že vložena v državnem zboru, priloga 145 in 340, ampak zapisnik državnega zbora iz leta 1912. govori le o mestih Kranj in Kamnik. Gospodje, mislim, da vsa ta mesta dobro poznamo, da utemeljitev leži v razmerah samih in da mi torej ni treba izgubljati mnogo besed, zakaj razmere glede draginje živil, obleke in stanovanj, kakor vladajo v Kranju in Kamniku, te razmere vladajo tudi v Škofji Loki in v Idriji, in v Idriji še posebe, ker nimamo nobenih dobrih prometnih sredstev. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Najnižji sloji nimajo nič od tega, morate staviti še poseben predlog!«) Počakajte torej, saj še nisem gotov. Kar se tiče predloga specialno glede Idrije, bodo na Dunaju vse stranke za to, ker je ta predlog utemeljen že v tem, da je Idrija industrijsko mesto. Jaz mislim, da ima od pomaknitve korist vse uradništvo, nižje in višje, in da ima končno korist vse prebivalstvo, ker tiste višje aktivitetne doklade pridejo v dotično mesto in ostanejo v mestu samem. Zakaj govorim danes o tem? Zaradi tega, ker je po zakonu z dne 19. septembra 1898., drž. zak. št. 172, in pa po zakonu z dne 19. februarja 1907, drž. zak. št. 34, c. kr. vlada upravičena posamezne kraje izjemoma uvrstiti v višji razred aktivitetnih doklad, in sicer naredbenim

potom. Ako se torej s to zahtevo danes obračam na zastopnika vlade, sem storil nasproti prebivalcem teh mest samo svojo dolžnost in zategadelj stavim ta-le predlog:

»Deželni zbor skleni:

C. kr. centralna vlada se pozivlja, da čimprej uvrsti naredbenim potom mesta Idrijo, Kamnik, Kranj in Škofjo Loko v tretji razred aktivitetnih doklad.«

(Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Zastran tega ne bodo nič prej uvrščena!«)

Vem, da ne, ampak mi smo tudi v tem pogledu storili svojo dolžnost in imamo mirno vest, in na to jaz največ dam. (Medklici na levi — Zwischenrufe links.) Gospod deželni glavar, na oni strani me vedno dražijo.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda govornika, da nadaljuje.

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospodje, to sem se namenil izpregovoriti v današnji proračunski debati. Jaz bi videl veliko rajši, da bi se moje besede glasile ugodnejše in lepše, kakor so se, ampak vsak izmed Vas bi rekel, da sem lažnivec in neodkritosrčen človek, ako bi govoril drugače, kakor sem, in zaradi tega sem izkušal podkrepiti vsako svojo trditev z dokazi.

Odgovoril bi samo še rad na vprašanje, kedaj se bodo razmere izpremenile, zlasti razmere vlade, deželnega odbora in dežele sploh nasproti mojemu volilnemu okraju. Ta odgovor sem podal že preje, takrat, ko bo zavladala v nas vseh plemenitost mišljenja, nežnost čuvstvovanja, kadar prešine nas vse socialna zavest, da iz resnice same, iz pravičnosti, ne iz kakih drugih nagibov, mora biti umorjen grdi egoizem, kadar pride do veljave prepričanje, da naša dežela ni domovina samo ene stranke, temveč da je domovina nas vseh. Ali se to kmalu zgodi ali ne, ne vem, ampak to vem, da bomo mi s svoje strani vse storili, da se to čimprej zgodi, ker je to v korist vsemu prebivalstvu brez razlike in brez ozira na stranko, vero in narodnost. Težko pojde to. Nočem dati svojim čuvstvom izraza na način gospoda dr. Lampeta, pač pa porabljam besede Aškerceve, ki pravi:

Za nami strahopetec ne hodi naj nikar!
Naš pot je borba, žrtev, mučeništvo,
ki vodi skoz nevihto in vihar!

(Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Vsak ima svojo pesmico «)

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil ekscelenca gospod deželni predsednik.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

V današnji dopoldanski seji je gospod poslanec dr. Tavčar očital vladi, oziroma meni, da se ni držala, oziroma da se nisem držal kompromisa, sklenjenega med strankama visoke zbornice glede deželnozborske volilne pravice v mestni skupini.

Gospod poslanec dr. Tavčar sicer ni izrecno navedel, pri kateri priliki da se vlada ni držala takega kompromisa, vendar pa menda ni dvoma, da je imel gospod poslanec v mislih razsodbe, katere je storilo deželno predsedstvo dne 16. septembra 1912, št. 2272, in dne 17. februarja 1913, št. 486 in 550, tekom reklamacijskega postopanja glede deželnozborskih volitev v mestu ljubljanskem in v mestnem volilnem okraju Tržič—Radovljica—Kamnik.

Glede tega očitanja naj mi bode dovoljeno sledeče omeniti:

Ako so se vršile pred ustavno obravnavo deželnozborske volilne reforme neke razprave, katerih se je udeležila tudi vlada, bil je namen teh razprav, dobiti podlago za kodificiranje deželnozborske volilne reforme, katera se je potem ustavno osnovala v deželnih zakonih z dne 26. avgusta 1908, dež. zak. št. 14 in 15.

Edino te zakonite določbe, oziroma v konkretnem slučaju določbe zakona o deželnem volilnem redu, smele so biti merodajne za deželno vlado, ko je storila vsled proti volilnim imenikom vloženih ugovorov prej navedene razsodbe. Da so odgovarjale te razsodbe obstoječemu zakonu, temu je tudi pritrdilo državno sodišče, katero je z razsodbami z dne 14. januarja 1913, št. 417, in z dne 30. junija 1913, št. 214 in 215, izreklo, da deželno predsedstvo ni prekršilo deželnozborske volilne pravice. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Torej!«)

Gospod poslanec dr. Tavčar sklicuje se na preosnovo občinskih volilnih redov in izrazil je mnenje, da bi vsled vpliva občinske volilne pravice na deželnozborsko volilno pravico svoj čas potrebna bila za sprejetje novih občinskih volilnih redov kvalificirana večina.

Gospoda moja! To vprašanje je sicer že davno rešeno, ker dotični zakoni so bili sankcionirani in razglašeni. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) Vendar pa omenjam, da ne glede na to, da se pri poznejšem noveliranju občinskih volilnih redov ni ničesar izpremenilo niti v sistemu niti v načelih deželnozborskega volilnega reda, bi bilo nedopustno, one posebne kavtele, ki jih zahteva § 46. deželnozborskega volilnega reda za nameravano premembo tega zakona, uporabljati pri drugih

zakonodajnih vprašanjih, kakor n. pr. pri izpremembah občinske volilne pravice. (Živahno odobravanje na levi — Lebhafter Beifall links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Stvar je popolnoma jasna!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Pridržujemo si pravico, o tem še govoriti! Gospod dr. Tavčar je govoril o dogovoru, češ, da se ga stranke nečejo držati!«)

Deželni glavar:

Prosim za mir. Naznaniti imam visoki zbornici, da je gospod poslanec Gangl vložil dva predloga. Prvi se glasi (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

C. kr. centralna vlada se pozivlja, da čimprej uvrsti naredbenim potom mesta Idrijo, Kamnik, Kranj in Škofjo Loko v tretji razred aktivitetnih doklad.«

Drugi predlog se glasi (bere — liest):

»Deželnemu odboru se nalaga, da izdela do prihodnjega zasedanja deželnega zbora zakonski načrt volilne reforme za deželni zbor kranjski, ki naj sloni na principu enakosti, direktnosti, tajnosti in splošnosti po proporčnem sistemu.«

Ta dva predloga stojita v debati. Besedo ima sedaj gospod poslanec Ribnikar kot naslednji kontragovornik.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Ekscelenca Pittreich je blagovolil poslancu Verstovšku, tako pišeta »Straža« in »Slovenec«, izjaviti, da ne more na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem nastaviti na boljša mesta slovenskih sodnikov. Označil je slovenske sodnike kot jako zaostale uradnike, katere baje nemški sodniki visoko nadkriljujejo.

Poudarjal je, da moramo biti pripravljeni na to, da bo nastavil še manj slovenskih uradnikov na boljša mesta. Neverjetno in nemogoče se mi zdi, da bi izustil Pittreich te krilate besede. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »To niso posebne krilate besede!«) Če je pa Pittreich kaj takega res izjavil, potem je mogoče dvojno: ali je podpiral svojo trditev na kvalifikacijsko tabelo ali je pa izustil pavšalno sumničenje in podtikanje. V obeh slučajih je njegova izjava nečuvena žalitev ne le sodnega stanu, ampak vseh Slovencev in Jugoslovanov, kajti s tako izjavo, če bi jo res podal tako visok državni funkcionar, bi samo potrdil tisto neomejeno sovraštvo, ki jo ima avstrijska birokracija proti nam Jugoslovanom. Na ta način jugoslovanskega vprašanja ne bo mogoče rešiti. Iz tega slučaja se jasno vidi, da vladajo pri nas hujše razmere kakor pa v Turčiji.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Jaz nikakor ne morem dopustiti, da se naša država žali s tem, da se jo primerja s Turčijo. To moram grajati in prosim gospoda govornika, da ne nadaljuje v tem tonu, ker bi mu sicer moral vzeti besedo. Jaz moram absolutno zavračati to, da se žali našo skupno avstrijsko domovino.

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

V državnem osnovnem zakonu imamo člen XIX., to je tisti paragraf, okoli katerega se koncentrujejo vsa avstrijska vprašanja, in ta paragraf, ki pravi, da so v šoli, v uradu in v javnem življenju enakopravni vsi avstrijski narodi, je menda postavljen samo za svarilo, le za to, da bi se nikdo ne upal ga uporabljati in da bi narodi ne vedeli zanj, da sploh eksistira. V naši državi živi 9 milijonov Nemcev, 7 milijonov Čehov, 5 milijonov Poljakov, dobrega pol milijona Italijanov itd., torej na eni strani 9 milijonov Nemcev, na drugi strani pa 19 milijonov pripadnikov drugih narodnosti. Na jugoslovanskem ozemlju živi poleg 1 milijona Nemcev 2 milijona Jugoslovanov in naša vlada smatra kot čisto logično posledico, da ne smejo Jugoslovani imeti na svoji zemlji nobenih pravic in da morajo imeti Nemci posebne predpravice, kajti Nemci so nekaj drugega kakor Slovani. Biti bi morali klativiteški Albanci, potem bi se pa lahko solnčili pod zaščito naše podonavske monarhije.

Izjava Njega ekscelence Pittreicha ni nič drugega kakor emanacija obstoječih tendenc državnih oblasti. Zanj nismo Jugoslovani enakovredni z avstrijskimi Nemci. Nemci se vozijo v prvem razredu te barke, mi se pa vozimo v drugem in tretjem razredu, najrajši bi nas pa potisnil, če bi to šlo, celo v četrti razred.

»Aus dem Wilajet Kärnten« slišimo pretresljive vzdihe umirajočih naših sobratov, umirajočih pred očmi slavne avstrijske vlade. Velevlasti, in med temi tudi naša monarhija, pa so zahtevale v Belgradu garancijo za razvoj v kulturnem oziru ravno pri narodnih manjšinah v Novi Srbiji. C. kr. avstrij. vlada zahteva za divjake to, kar so si avstrijski jugoslovanski narodi s tristoletnim kulturnim delom na lastni grudi in na lastni zemlji sami pridobili, česar jim pa naša vlada neče priznati. Nasilno raznarodovanje se ne vrši samo na Koroškem in Štajerskem, ampak tudi pri nas na Kranjskem, in to vzlic vsegamogočnosti Slovenske Ljudske Stranke morda ne proti Vaši volji. Uradi naj služijo germanizaciji naših krajev. Nemški uradnik naj bo pionir. Našemu ljudstvu se mora sistematično zatreti vsak naro-

den čut in vsa narodna čast. Slovenski narod naj se zatre in ubije tudi na Kranjskem. Gospod poslanec dr. Krek je sicer že l. 1904. stavil nujni predlog glede rabe nemškega jezika in glede odklonitve samonemških dopisov na deželni odbor, a danes c. kr. deželna vlada še vedno dopisuje deželnemu odboru in deželnemu glavarju samo nemško in deželni glavar vojvodine Kranjske, ki je v tako ogromni večini slovenska, je primoran, kadar gre v avdijenco k deželnemu predsedniku, govoriti ž njim nemško. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Kdo ga pa primora! Kako pa Vaš župan govori?« — Smeh na levi — Gelächter links.) Zadnjič je bil zelo odličen Slovenec v Ljubljani in je imel opraviti tudi pri deželni vladi. Ta je dejal, da je dobil vtis, kakor bi hodil po Pruskem, ne pa po Avstrijskem in kaj šele po Slovenskem. Napisne tablice so samonemške. Če vstopiš, te uradnik nagovori takoj nemški, in če ga nagovoriš slovenski, boš dobil komaj odgovor. Znan mi je poslanec, ki pravi, da začne pri vladi nemški nadaljevati svoj razgovor, da dobi boljše in zanesljivejše informacije. To so faktične razmere. Če se torej to godi od strani deželne vlade, odnosno njenih uradnikov, v navzočnosti poslancev, potem se moramo vprašati, kako naj se upa naš kmet stopiti čez prag deželne vlade, če vidi, da je vse nemško in vse tuje. Gospod deželni glavar je v seji deželnega zbora kranjskega dne 30. septembra 1904 dejal, da je kmet steber naše dežele, ki je obenem silno važen za vzdrževanje slovenskega značaja naše dežele in da je treba vse sile napeti za to, da dobi naša dežela popoln slovenski značaj tudi pri vladnih krogih in da moramo čuvati, da se tudi tamkaj ne kršijo naše pravice in pravice naše dežele. — Jaz mislim, da je v tem oziru veliko kriva popustljivost Slovencev in jaz sem še danes tega mnenja, kakor je bil gospod dr. Krek, ko je l. 1904. izrekel naslednje besede: »Jaz konstatujem, da si mi manjši narodi z nemožatim postopanjem sami delamo nemško posest.« Takrat, ko so bili stavljeni ti narodni predlogi, ste bili častiti gospodje, ki imate danes večino v tej zbornici, v manjšini, takrat ste zahtevali te narodne pravice (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Jih še vedno!«), sedaj pa že dolgo nismo slišali, da bi se bili postavili za te pravice, ki nam gredo.

Pa poglejmo nekoliko razmerje med slovenskim in nemškim uradništvom pri c. kr. vladi na Kranjskem. Med konceptnimi uradniki imamo 29 Slovencev in 31 Nemcev, med računskimi 7 Slovencev in 7 Nemcev, med stavbnimi 16 Slovencev, 7 Nemcev, med zdravniki 7 Slovencev in 6 Nemcev, med živinozdravniki 13 Slovencev in 2 Nemca, med policijskimi uradniki 16 Slovencev in 11 Nemcev, med gozdarskimi 4 Slovence in 3 Nemce, skupaj torej 92 Slovencev proti 67 Nemcem. Razmerje je torej tako, da reprezentira nemško uradništvo 40 odstotkov vseh uradnikov, in to v deželi, ki ima samo 5·5% Nemcev in 94·5% Slovencev.

Na Koroškem je pa razmerje med vladnimi nastavljenci čisto drugačno. Tam imajo 200 političnih uradnikov in med temi komaj 14 Slovencev in 186 Nemcev, torej komaj 7% slovenskega uradništva. Torej vidimo, da se od strani c. kr. deželne vlade rabi čisto druga žlica, kadar je treba deliti pravico Slovencem, in druga, kadar jo je treba deliti Nemcem.

Druga Prusija, tako bi jo lahko imenovali, je naša finančna prokuratura. Med sedmimi konceptnimi uradniki je tamkaj šest Nemcev in en cel Slovenec. Vloge se rešujejo samo nemški, četudi so zastopane slovenske stranke, pledirajo samo nemški, tudi kadar so na obeh straneh slovenske stranke. Nastane torej vprašanje, kje je objektivnost, nepristranost, kje je v državnih zakonih zajamčena pravica našega jezika v uradih? In zopet prihajam z vprašanjem, kaj ste gospodje od večine storili v obrambo naših pravic? Zopet se sklicujem na gospoda deželnega glavarja dr. Šusteršiča, ki je v tej zbornici povzdignil svoj glas in rekel: »Gospoda moja, mi smo stranka, ki ima močno pozicijo v deželi in večino v zbornici in vsled tega nosimo velik del odgovornosti za razvoj javnih zadev v naši deželi. Ta odgovornost nam nalaga gotove dolžnosti.«

Druga domena nemštva v naši deželi je državna železnica.

Med višjimi uradniki je 27 Nemcev in komaj 5 Slovenci. Pa tudi med drugim osobjem je 178 Nemcev in samo 77 Slovencev, čeprav stanuje v okrožju tržaške direkcije samo 60.000 Nemcev in 1 in pol milijona Jugoslovanov. Iz teh številk lahko posnamemo, da so vsa višja mesta rezervirana za Nemce in tudi nižja mesta zasedajo skoro samo Nemci. Slovenci se nastavijo samo takrat, kadar je treba opravljati dela najnižje vrste, dela najnavadnejših težakov, vsa druga mesta se pa po možnosti oddajajo priseljencem, privandranim Nemcem. To izpodrivanje slovenskega uradništva ni tako brez pomena in brez vsakih posledic za razvoj razmer v naši deželi. Gosp. dr. Krek je že včeraj ekspliciral, v kako žalostnem položaju se nahajajo Slovenci z ozirom na izseljeniško vprašanje. Če na eni strani beže naši ljudje v Ameriko, na drugi strani pa Nemci pritiskajo k nam in odganjajo domačega človeka od kruha, potem ne vem izhoda in ne vem, kam pelje naša bodočnost, in vsled tega bi bilo pač potrebno, da bi stala tista stranka, ki ima moč in besedo v deželi, odločno na braniku naših pravic in na braniku naših narodnih svetinj.

Prav v zadnjih časih postaja zlasti justica tisto torišče, kjer uganjajo nemška birokracija, ozir. nemški nacionalci svoje orgije. V okrožju ljubljanskega sodišča biva 326.841 Slovencev in le 8885 Nemcev, torej komaj 2·6 %, in če pogledamo uradništvo c. kr. deželne sodnije v Ljubljani, vidimo žalostno dejstvo, da tudi tukaj zavzemajo vsa važnejša mesta Nemci. Na mesto slovenskega deželnosodnega predsednika je bil šele pred kratkim imenovan za predsednika Nemec, o katerem vemo, da ni samo Nemec, ampak tudi kazinot. Podpredsednik ljubljanskega deželnega sodišča je tudi Nemec, sploh imamo pri deželnem sodišču 7 Nemcev in 6 Slovencev svetnikov.

Poglejmo državno pravdništvo. To se je izpremenilo v popolno nemško posest in služba državnega pravdnika se je oddala menda brez vsakega razpisa Nemcu. Pri okrožnem sodišču v Novem mestu je bil preje za predsednika Slovenec, sedaj je pa prišel Nemec s Štajerskega, ki je bil imenovan kljub temu, da ni bil v terni.

Vprašam, kaj je storila častita večina visokega deželnega zbora proti takim krivicam in proti taki germanizaciji naših sodišč? Jaz mislim, da prav nič. To je sploh sistem, visoka zbornica, sistem, kako se pri nas germanizira. S Koroškega in Štajerskega se importira na Kranjsko sodnika. S tem se hoče doseči troje. Predvsem važno je za c. kr. vlado, da se na Koroškem in Štajerskem iznebi slovenskih sodnikov. Na Štajerskem, kjer prebiva pol milijona Slovencev, imamo le štiri sodišča, kjer službuje minimalno število slovenskih sodnikov. Drugod pa delijo pravico Germani in ne c. kr. uradniki. Drugič se jim gre za to, da zasedejo na Kranjskem sodniki s Štajerskega in Koroškega naša mesta in da se s tem onemogoči, da bi Slovenci prišli na sodnijska mesta. Našemu naraščaju je s tem naravnost zaprta pot v sodno službo. V zadnjih letih so se pripetili slučaji, da se je več prosilcem naravnost zavrnilo prošnje za vstop v sodno službo, v istem času so pa v Mariboru, Ljubnem, Gradcu in drugod sprejemali nemške praktikante, da bi jih počasi pritegnili proti Jugoslovanom, da bi s tem domač živelj izpodrinili. Nemci zahtevajo tudi na Češkem nacionalne sodnike, in justični minister je to zahtevo priznal kot pravično. Pri nas je to tudi priznal, ampak ti sodniki morajo pač biti nemški nacionalci, in danes je prišlo že tako daleč, da se slovenski uradnik že več ne upa priznati za Slovenca. Nemci na Češkem so postavili načelo, da naj se v tistih krajih, kjer živi več kot 20% prebivalstva ene narodnosti, nastavi sodnike te narodnosti. Pri nas pa v kočevskem sodnem okraju prebiva 26% Slovencev vsega prebivalstva, in tam nimamo niti enega slovenskega sodnika.

Umevno je, da vsled tega nastajajo nepreračunljive posledice in da je škoda, ki jo imamo od germanizacije naših sodišč in naših uradov sploh, neprecenljiva. Personalni referenti pri sodišču so Nemci, kvalifikacija se izvršuje tako kakor je Nemcem všeč in kakor jo želi nemški »Volksrat«. Raditega je umevno, da se godé Slovencem največje krivice.

Če je ekscelenca Pittreich izustil tiste besede, ki sem jih uvodoma citiral, je to samo posledica teh nezdravih razmer, ker nastavljajo povsod za personalnega referenta Nemca, in ker se pri nas dosledno germanizira justica. V dokaz, kako so ti nemški sodniki predrzni, naj navedem en slučaj, ki se je pripetil v Celju in ki označuje mišljenje in pa značaj teh nemških nacionalnih uradnikov. V javni razpravi v Celju je izjavil sodnik nasproti zastopniku stranke: »Ich bin ein deutscher Richter, bei mir wird deutsch ausgefragt,« dasi so bile stranke popolnoma slovenske. To je bil dr. Watzulick. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Ga bo treba za ušesa prijeti!«) Neodvisnost sodnikov postaja pri nas samo fraza. Državni pravdnik vihti bič nad sodniki, ker sicer dobi pritisk od Pittreicha in Hochenburgerja. In tako gre stvar vedno bolj navzdol na škodo pravici, osobito pa na škodo narodnosti Slovencev. Kaj je storil n. pr. dr. Elsner, ko je zasedel predsedniško mesto ljubljanskega deželnega sodišča? Takoj je smatral za potrebno, da je izdal na uradnike ferman, s katerim je izpodrinil pri sodišču slovenščino in vtihotapil nemščino. Jaz stojim na drugem stališču kakor gospod tovariš dr. Pegan, ki je včeraj dejal, da ga nič ne briga notranji uradni jezik pri policiji. Jaz mislim, da je notranji uradni jezik velikanskega pomena in da je ta točka tista točka, pri kateri lahko vidimo, ali se nam izkazuje po državnem osnovnem zakonu zajamčena pravica, ali pa če se nam dela krivica. Kajti po določbi člena XIX. državnega osnovnega zakona je zajamčena, seveda samo na papirju, popolna ravnopravnost vseh jezikov, ki so v deželi v navadi, v šoli, v uradu in v javnem življenju. In sedaj pod Hochenburgerjem je prišel dr. Elsner, ki pravi, da to velja le za zunanje poslovanje, ne pa tudi za notranji uradni jezik. Proti taki interpretaciji državnega osnovnega zakona moramo z vso ogorčenostjo protestirati, ker se nas hoče s tem narediti za državljane druge vrste in ker hočejo tukaj uveljaviti za Nemce druge postave in za Slovence pa zopet druge. Dasi je državno sodišče že s številnimi razsodbami priznalo, da je vsak avstrijski državljan opravičen zahtevati svoje pravice v onem jeziku, ki je v deželi v navadi in da se mu morajo tudi v tistem jeziku izdajati. Sedaj smo pa prišli tako daleč, da so se pri nas začeli pisati pri slovenskih kazenskih razpra-

vah nemški protokoli, tako da stranke in priče ne vedo, kaj se je zapisalo. Včeraj se je tukaj pojasnilo, da je pri nas začela to policija, sodnija je pa začela s to prakso v Mariboru. Če bo to šlo tako naprej, bodo nastale pri nas res turške razmere — četudi gospodu deželnemu glavarju to ni všeč — kajti če Slovenec ne zna nemški, ne more pogledati nobenega nemškega protokola, se torej ne more zagovarjati in naš človek je primoran iskati advokata, proti kateremu ste ravno v prejšnjih sejah s tako vehemenco nastopili, ter si s tem provzroča samo stroške, drugega pa ne doseže nič.

Torej s tako nečuveno prakso se nam dela velikanska krivica. Pa tudi za kulisami deželnih sodišč, v zapornih prostorih vlada nemščina kot edino zveličavni jezik. Tam namreč mora tisti, ki je tako nesrečen, da se mora zglasiti na tisti porti, podpisati nemški protokol, ne da bi vedel, kaj je podpisal, tam se razgovarja s slovenskimi kaznjenci nemški, se jih sili, da na nemške nagovore odgovarjajo nemški, in če kdo kaznjencev nemški ne zna, se pa najrajše tako naredi, da se ž njim razgovarja potom tolmača.

Drzovitost nemških sodnikov in sodnih predsednikov pa gre še tako daleč, da zahtevajo od sodnih uradnikov, da se med seboj razgovarjajo nemški in da tudi z nižjimi uslužbenci, ki komaj za silo tolčejo nemščino, govore nemški. Mislim, da je prišel od predsednika deželnega sodišča Elsnerja ukaz, da morajo tudi sluge z uradniki govoriti nemški. Čez 40 let je bilo v navadi, da so se uradniki posluževali pri uradovanju slovenščine, celo Nemci so delali slovenske referate in le pri posvetovanju je bila nemščina običajna.

Kaj se pa dogaja sedaj? Pri ljubljanskem sodišču so se dr. Ravnik, dr. Lotrič, dr. Bručko in dr. Fettich drznili na sodišče vložiti v slovenskem jeziku sestavljeno prošnjo za dopust k praksi. In kaj se je pripetilo? Sodni dvor je vse te gospode discipliniral in jih izključil od prakse v okrožju graškega nadsodišča. Ali ni to zapostavljenje in kruto preziranje naših narodnih pravic? In kaj je storila vladajoča stranka v obrambo naših pravic? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Saj niso k nam po pomoč prišli!«) Kršitvi državnih osnovnih zakonov nekateri gospodje ugovarjajo, drugi pa k temu molče, in jaz pravim: »Qui tacet consentire videtur.« To sistematično germaniziranje in preziranje naših narodnih pravic pa lahko postane usodepolno za naš dijaški naraščaj, in jaz mislim, da je tudi v Vaših vrstah veliko nezadovoljnosti proti temu sistemu. Če bo šlo to tako naprej, potem si bo slovenski dijak čisto zastonj ubijal glavo, čisto zastonj stradal po vseučiliških mestih, kajti ko bo prišel domov, ne bo dobil kruha in službe v domačem mestu, ampak ga bodo poslali v Bosno in Hercegovino, pri nas pa uvedli tujce.

Pa tudi s stališča zdrave justice se moramo odločno protiviti Hochenburgerjevemu sistemu. Koliko Nemcev sodi že sedaj Slovence, dasi so književne slovenščine popolnoma nezmožni ali jo pa tako lomijo, da niti obtožnice dobro ne razumejo, in nemški sodnik, ki ima že itak neko antipatijo do slovenščine, ker mu razpravljanje obtežuje, bi, če bi tudi hotel biti objektiven, ne mogel soditi pravično, ker vsled preobloženja z delom in vsled hitro se vršeče razprave ne more dobiti natančne slike o dejanskem stanu. Le tisti sodnik, ki gleda v dušo ljudstva in ki ljudstvo temeljito pozna, more pravično soditi. Prva zahteva, katero morajo stavljati državljani na sodišče, je pa ta, da nas tisti sodnik, ki odločuje o naši usodi, tudi dejansko razume. S tisto pravico, kakor Nemci na Češkem, moremo zahtevati tudi mi, da se nam dá sodnike naše narodnosti.

Razvidno je torej, da tukaj ne gre za kake strankarske interese, ampak edino za interese ljudstva in za narodne interese. Če pustimo, da bo germanizacija tako naprej rastla, bodo pri nas nastale ravno tako žalostne razmere, kakor so danes na Koroškem, in Vi, častita večina, nosite vso odgovornost za to, če bodo naši zanamci izdali po žalostnem zgledu brošuro »Aus dem Wilajet Krain«. Torej, fantje, skupaj v boj za narodne pravice! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »Dobro!«)

Prehajam sedaj k šolskim razmeram, ki kažejo nekoliko ugodnejšo sliko, kakor pa v koroškem vilajetu, ampak vendar še niso tako popolne, kakor bi morale biti. Ravno na zadnjem zborovanju gimnazijskih profesorjev se je govorilo, da nimamo nobene čisto slovenske srednje šole in da stvar ne gre naprej, ker manjka dobre volje, in da bi bila taka samoslovenska srednja šola nujno potrebna. V prejšnjih časih v tem vprašanju še nismo bili na jasnem, vedeli smo, da je študiranje nemščine neobhodno potrebno za naše fante, in zato so celo nekateri poslanci v državnem zboru zastopali mnenje, da vendar ne gre odpraviti utrakvističnih gimnazij, ker potem velik del slovenskih študentov ne bi znal nemščine. Ali v zadnjem času se je popolnoma rešilo tudi to vprašanje. Strokovnjaki so napravili enketo in na tej enketi se je nepobitno dokazalo, da je treba srednje šole popolnoma posloveniti, ampak treba je reformirati tudi pouk v nemškem jeziku tako, da bo vsak absolvent srednje šole popolnoma zmožen tudi nemščine. Razni ugovori so napotili društvo slovenskih profesorjev, da je sklicalo enketo, in rezultat, ki ga je doseglo to društvo, se mi zdi tako važen, da je potrebno, da ga tukaj v tej zbornici ponovim. Društvo slovenskih pro-

fesorjev je stavilo na profesorje in srednješolske ravnatelje troje vprašanj. Od teh treh vprašanj sta za nas posebno važni dve: prvič, ali naj bo učni jezik pri vseh predmetih razen nemščine v višjih razredih slovenski, in drugič, ali mislite, da je poučevanje na podlagi nemškega jezika za intelektuelno in moralno vzgojo mladine ugodno ali manj ugodno, kakor na podlagi materinega, slovenskega jezika. Odzvalo se je 186 profesorjev in ravnateljev in uspeh te enkete je bil ta, da se je ogromna večina 155 glasov glasilo za popolno poslovenjenje naših srednjih šol in proti se je naštelo samo 31 glasov.

Gospodje, torej ni noben eksperiment več, ako se zahteva, da se uvedejo samoslovenske gimnazije. Zame je uvedba slovenskega jezika predvsem važen moment glede praktične vrednosti slovenskega pouka. Gospoda moja, čisto gotovo je, da živimo v realnih časih, ko se stoka noč in dan, boj za življenje je hud, denarja je malo, denar je drag, čas je denar, in, gospoda moja, koliko dragega časa se v srednjih šolah po nepotrebnem ubija s tem, da se mladina nagače z nemščino. Pri vsem tem pa je najžalostnejše to, da absolventje takih srednjih šol ne znajo niti nemščine, niti slovenščine, niti strokovnih predmetov dovolj. Če torej nečemo zapravljati energije, ki tiči v mladini, glejmo, da rešimo vprašanje srednjih šol v slovenskem zmislu, če pa kdo misli, da hodi otrok samo zato v šolo, da se nauči nemščine, naj si pa raje najame kako guvernanto, ki ga bo naučila nemščine. Sicer so pa tudi pedagogi prepričani, da so učni uspehi, če se pouk vrši v materinem jeziku, za 50% boljši. Jaz se v tem oziru sklicujem samo na uspeh enega zavoda, edino samoslovenskega zavoda na Kranjskem, ki je Vaša domena, to je zavod sv. Stanislava. Tam se vsi predmeti uče samo v slovenščini in kakor se poroča, je bil rezultat nemškega jezika povoljen (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »No, ali vidite?«) tako, da so lansko leto pri maturi študentje iz tega zavoda v nemščini bolje odgovarjali, kakor pa študentje iz drugih utrakvističnih srednjih šol. Jaz čisto objektivno priznavam, da pri tem stranka ne igra nobene vloge. To so posledice slovenskega učnega jezika in jaz sem hotel pokazati, da bi uvedba slovenskega učnega jezika po vseh razredih kolosalno vplivala na razvoj naše šolske mladine.

Razen praktičnih in pedagogičnih načel pa govoré za uvedbo slovenščine v naših srednjih šolah tudi naše kulturne in nacionalne zahteve. Slovenske srednje šole so najboljša podlaga za visoke šole. Kadar smo še Slovenci zahtevali univerzo, so se gospodje še vedno izgovarjali: saj še niti srednjih šol nimate. Če uvedemo torej slovenske srednje šole, napravimo s tem tudi krasno podlago za slovensko visoko šolo, in jaz mislim, da to vprašanje slovenske visoke šole se tudi ne bo moglo na nedogleden čas odlašati. Če država žrtvuje toliko in toliko milijonov za druge narodnosti, potem mora tudi nam Jugoslovanom dati slovensko vseučilišče. Letni proračun za vseučilišča izkazuje 18,018.000 K izdatkov, in sicer ima devet milijonov avstrijskih Nemcev pet univerz, šest milijonov Čehov eno, šest milijonov Poljakov dve, trije milijoni Rusinov eno. Mi Jugoslovani pa nimamo nobene univerze. Torej nam se univerza odreka, vseučilišče se nam neče dati, dasi bi nam po vsej pravici šlo. Vlada nam ga neče dati, ker neče, da bi se Jugoslovani povzpeli in povzdignili na tisti kulturni nivô kakor druge narodnosti v Avstriji. Jaz pravim, da bi država, če bi hotela hitro omogočiti slovensko visoko šolo, morala samo priznati reciprociteto med avstrijskimi vseučilišči in zagrebško univerzo, in to bi bila krasna podlaga za našo visoko šolo.

Pri tej priliki bi omenil, da bo tudi na vsak način potrebno, da se vseučiliški fond, ki je sedaj posojen Zadružni zvezi, kakor hitro mogoče spravi nazaj v deželno blagajno. Častiti gospodje so se jako ugodno izrazili o gospodarskem stanju svojih zavodov in torej mislim, da prav nič ne riskirajo, če ta fond vrnejo nazaj.

Sicer pa, kakor sem že rekel, postopa vlada na Kranjskem tudi z našim srednjim šolstvom naravnost po mačehovsko. Tukaj pride na 10.000 slovenskih prebivalcev 50·1 slovenskih srednješolcev, torej manj pravzaprav kakor v celi državi, na 10.000 nemških prebivalcev pa pride 189·5 nemških dijakov, torej štirikrat toliko kakor slovenskih dijakov. V teh številkah se krasno zrcali cel sistem srednješolstva na Kranjskem. Nemške srednje šole se na vse pretege podpirajo, slovenske se pa po najboljših močeh zavirajo. Jaz sem nalašč izračunil, kaj stanejo slovenske in kaj nemške srednje šole. Za 512 nemških dijakov vzdržuje vlada tri srednje šole ter stane to na leto okoli 284.000 K. Torej stane en nemški srednješolec na leto 555 K. Za 1745 slovenskih učencev, torej več kot trikrat toliko, pa vzdržuje le pet zavodov, za katere plača na leto 520.000 K, in torej stane en slovenski dijak 297 K, torej 258 K manj kakor nemški. Torej preziranje Slovencev na vseh koncih in krajih. Vlada nastavlja na nemških šolah preveč profesorjev, na slovenskih pa premalo, oziroma si pomaga na ta način, da na definitivna mesta ne nastavi profesorjev, ampak jih zasede po možnosti s suplenti. Suplentsko vprašanje je postalo na Kranjskem naravnost pereče. Jaz imam tukaj statistiko šolskega leta 1911/12. Na nemški gimnaziji v Ljubljani ni bilo že več let nobenega suplenta. V šolskem letu 1911/12 je bilo nastavljenih 12 stalnih moči.

Na kočevski gimnaziji so imeli leta 1911/12 enega suplenta in 15 stalnih moči. Torej skupaj na ljubljanski nemški gimnaziji in v Kočevju 1 suplenta in 27 stalnih moči. Na slovenski realki v Idriji je bilo 12 stalnih moči in 3 suplenti. Na II. državni gimnaziji je bilo 18 stalnih moči in 6 suplentov, v Novem mestu 14 stalnih moči, 4 suplenti, v Kranju 14 stalnih moči, 8 suplentov, na I. državni gimnaziji 2 stalni moči, 14 suplentov, torej skupaj 48 stalnih moči in 34 suplentov. Če bi se uporabljale za slovenske zavode iste pravice kakor za nemške, bi potemtakem smeli poučevati na naših zavodih le trije suplenti. Vlada s tem, da na naših srednjih šolah poučuje najmanj ena tretjina do ena četrtina suplentov, na eni strani hrani seveda denar, na drugi strani pa neče nastaviti definitivnih moči, ker neče podpirati slovenskega srednješolstva. Pojasniti moram postopanje vlade v nekaterih slučajih zato, da dokažem sistem, s katerim se zatira slovenstvo in podpira nemštvo. Mnogo definitivnih moči na kočevski gimnaziji je nastavljenih, ki so bile pri izpitu mlajše, kakor naši deželani. Sploh se pa vlada pri razpisu služb nič ne ozira na deželane, če so tudi popolnoma kvalificirani, če pa niso nemškega pokolenja. Na isto stališče, kakor se postavljajo Nemci na Češkem glede sodnikov, bi se mogli postaviti Slovenci glede učiteljev. Slovenski učitelji naj uče Slovence, nemški pa Nemce. Mi smo za ta princip, ki pa mora dosledno imeti veljavo ne le za Nemce, marveč tudi za nas Jugoslovane. Dokler pa vlada ne vpošteva tega principa niti pri justici, niti pri šolstvu, niti pri politični upravi, ne na Štajerskem, ne na Koroškem in ne na Kranjskem, toliko časa imamo tudi mi pravico zahtevati, da naši rojaki dobé vse državne službe, to pa tembolj, ker vemo, da vlada importira z izvenkranjskimi profesorji in uradniki k nam tuj element, čigar naloga je germanizacija naših krajev. Priznavam, da je upravičeno, da se vpošteva na nemških zavodih na Kranjskem predvsem Nemce, ampak da importira nemški »Volksrat« izvenkranjske profesorje, proti temu moramo odločno protestirati. Ne pride pa tukaj v poštev samo narodno stališče, ampak tudi socialno stališče. Na Štajerskem naš človek ne dobi službe. Tam pravijo: mi nastavljamo samo domačine. Na Koroškem tudi ne more dobiti službe, pošljejo ga torej v Bosno ali Hercegovino zato, da napravi prostor kakemu tujcu iz Šlezije ali s Tirolskega ali od koderkoli. Da pa ne bo c. kr. vlada mislila, da so to samo hipoteze in pavšalna podtikanja, hočem resničnost svojih trditev pokazati na sledečih zgledih. Profesorja Bischofa na nemški gimnaziji so dobili z Dunaja. Izprašan je bil leta 1907., provizorično je bil nastavljen leta 1909., definitivno pa že leta 1910. Pri nas pa imamo suplenta Hrica, ki je bil izprašan tudi leta 1907., torej ravnotakrat kakor Bischof, pa je še sedaj suplent. Iz tega se torej vidi, kaka velikanska krivica se godi našim ljudem. Glede Hrica omenjam še, da je takrat, ko je bila razpisana služba v Kočevju, prosil tudi on za to mesto. On je popolnoma zmožen nemščine in je popolnoma kvalificiran za vsako mesto. Služboval je na Dunaju, v Mariboru, v Št. Pavlu, ko je pa prosil na kočevsko gimnazijo, pa ni dobil mesta, ampak so imenovali nekega Otona Laxa, ki ni naredil izpita leta 1907., ampak šele leta 1911., torej štiri leta pozneje. Imenovali so ga pač zato, ker je Nemec, dočim za domačina na Kranjskem ni kruha. Da vidite, koliko so nemški profesorji pred slovenskimi, Vam povem slučaj, ki se je zgodil v Kočevju. Tam je nastavljen za profesorja neki Grebel. Odkod so tega človeka privlekli, res ne vem. Izprašan je bil leta 1909., imenovan pa že leta 1910. Breznik je bil izprašan leta 1908., pa je bil šele pred kratkim imenovan. Torej je imel izpit eno leto preje kakor Grebel, ampak imenovan je bil tri leta pozneje. Stopar, zgodovinar, je napravil izpit leta 1909., in sicer januarja meseca, medtem ko ga je Grebel napravil šele oktobra, Kenda ga je pa napravil meseca februarja leta 1909., a ta dva sta še danes suplenta, dočim je Grebel že od leta 1910. naprej profesor. Te razmere so nevzdržne in vlada se mora postaviti na eno ali drugo stališče. Pri nas se vlada postavi vedno na tisto stališče, da se prikrajšajo pravice naših ljudi in naše narodnosti. Da bom tudi to trditev popolnoma potrdil, omenjam, da so v Kranju, kjer je cela osemrazredna gimnazija, nastavljeni za zgodovino trije profesorji. V Novem mestu pa, kjer je veliko večji zavod, imajo pa samo enega. Interesantna je zgodovina nekega profesorja Haya. Na vprašanje, zakaj je ta profesor prišel na nemško gimnazijo, se je reklo: »Er wurde irrtümlicherweise ernannt«. Ampak ta zmota ni bila tako »irrtümlicherweise«, marveč je imela poseben namen. Na realki je namreč šel zgodovinar Svoboda na dopust, njegovo mesto je bilo izpraznjeno in bi ga bilo treba pravzaprav razpisati, da bi se pa realka ne postavila v nevarnost, da bi prišel sem slovenski kompetent, je vlada »irrtümlicherweise« pridelila realki brez razpisa profesorja Haya in Slovenec je prišel ob kruh.

Tako se nam torej godi tudi na polju našega srednješolstva. Jaz celo vem slučaje, ko se je na nemški gimnaziji pri deželnem šolskem svetu imenoval primo et unico loco Slovenec, toda vlada ga ni imenovala, ampak je na njegovem mestu imenovala profesorja Nemca. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Žalibog!«) Gospod profesor Jarc pravi: žalibog. To je res žalibog, ampak jaz bi rad nekoliko

jasnosti. Ko se je potem nekoliko rekognosciralo in poizvedovalo, kako je to, da če deželni šolski svet imenuje primo et unico loco, da se potem ta predlog kratkomalo ignorira, se je na zelo merodajnem mestu reklo, da obstoji tukaj nekak dogovor, da na nemški gimnaziji ne sme biti nastavljen noben Slovenec, dogovor med vlado in častito večino deželnega odbora. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ni res! Kaj pa Jerše?!) Jerše je bil že prej tam. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Pejte no, saj tega sami ne verjamete!«) To se mi je v ministrstvu povedalo. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Ali Vam je povedal minister ali portir?«) Mi smo uverjeni, da tisti terno, ki ste ga Vi stavili, nima drugega namena, kakor natrositi volilcem nekaj peska v oči. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Protestiramo proti temu!«) Gospod deželni glavar, prosim, povejte gospodom, da govorim sedaj jaz!

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, da nadaljujete!

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Posebno mačehovsko pa postopa vlada z realko. V celi Avstriji pride na enega realca 1·7 gimnazijcev, na jugu 2·27, pri Slovencih na istem ozemlju pa pride 4·36 dijakov, pri Nemcih 1·47 in pri Italijanih 1·28.

Razvidna je torej tendenca, da se hoče odtegniti slovensko dijaštvo realnim študijam. Nemci posečajo v velikem številu realke in realne gimnazije, Slovenci naj pa pridejo za njimi, ko bodo drugi že vso smetano pobrali.

Tudi ena zadeva je, ki je pereča in glede katere je potrebno, da se takoj reši. To je zadeva naše ljubljanske realke. Tam se nastavljajo tirolski profesorji, ki vsled svojega dialekta govore tako nemščino, da jih še celo nemški dijaki malo razumejo, slovenski dijaki pa seveda prav nič, in taki profesorji naj poučujejo v vseh razredih tudi slovenske dijake. Dijaki morajo že v prvem razredu poslušati vsa predavanja v blaženi nemščini, in umevno je, da je to naravnost trpinčenje naših slovenskih dijakov s tem, da se jim že v prvem razredu ubija sama nemščina v glavo. Jaz sem radoveden, kaj bi storili Nemci, ako bi se zahtevalo od njih, da morajo svoje otroke, ki ne znajo slovenski, pošiljati v take šole, kjer se že v 1. razredu poučuje samo slovensko. Mislim, da bi nastal tak vrišč med Nemci, da bi se telegrafično otvorile nemške srednje šole. Za Slovence je pa to seveda drugače. Mi gledamo to trpinčenje dijakov popolnoma mirno že 40 let. Mislim, da je torej že skrajen čas, da, ko se v deželo spravljajo različni zakoni, da se spravi tudi ljubljansko realko v pozitiven tir. In tudi iz narodnega stališča so na ljubljanski realki take razmere, da jih kratkomalo ne moremo več mirno gledati. Tekom poletja je umrl velezaslužni profesor Milan Pajk. Njegovi učenci so ga hoteli spremiti k zadnjemu počitku z vencem s slovensko trobojnico. Ravnatelj Junowicz ne le, da ni samo prepovedal venca, ampak je napravil še skrajno mučno sceno s tem, da je poklical slovenske dijake iz vrste, češ, da ne trpi nobenih panslovenskih demonstracij. To je ponemčen človek, ki ne dovoli, da bi učenci svojega slovenskega profesorja zadnjič počastili z narodnim vencem. To je karakteristično za duha, ki veje na ljubljanski realki, in jaz mislim, častita večina, da zahteva to Vaša čast, da vse potrebno ukrenete, da se ta zadeva primerno uredi in spravi v pravi tir. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Smo že vse naredili!«) Če dotični zakon ni sankcijoniran, ga je pa treba drugače napraviti.

Prehajam k zadnjemu, in sicer zelo žalostnemu oddelku, ljudskemu šolstvu. Danes sem navajal nepobitne slučaje, ki dokazujejo tendenco germanizacije naše dežele. Prišla bo vlada in se bo morda izgovarjala, da skrbi za narodne manjšine. Tega pa vlada ne more trditi, in tega ne trdi ne za Koroško, ne za Štajersko, niti za druge dežele, ampak samo na Kranjskem bi se rada opirala na ta nečuveni izgovor. Poglejmo sedaj načelo, ki nam bo pokazalo, da nas še leta 1913., ko imamo Slovenci dvetretjinsko večino v tej zbornici in torej prezentira tukaj samo par gospodov, 49 veleposestev v deželi, da nas danes v naši deželi Nemci sistematično in z nekako vehemenco raznarodujejo. Ozreti se hočemo namreč na tisti kočevski vilajet. To, kar se poroča iz kočevskega okraja, je nekaj takega, da se človeku zdi neverjetno, da se v naši deželi, kjer imajo Slovenci tako bodočnost in tako zastopnico, kakor je Slovenska Ljudska Stranka, more še kaj takega goditi. Ozrli se bomo tukaj na posamezne ljudske šole, ki so ponemčene. Na Kočevskem je šola v Maverlu, ki je bila ustanovljena že pred 20 leti. Takrat so merodajni faktorji rekli, da se bo poučevala tudi slovenščina vsaj dve uri na teden. To se je popolnoma opustilo, in danes vidimo, da zahaja v to šolo, v to šulverajnsko nemško šolo polovica slovenskih otrok, in sicer iz vasi Maverl, Straženvrh, Dobliška gora, Vidoši in nekaj celo iz Doblič. Da boste videli, da je moja trditev, da zahajajo v to šolo Slovenci, resnična, navajam nekatera imena, n. pr. Plavec, Banovec, Šikonja itd., pristni slovenski sinovi slovenskih staršev, ki se še danes pri-

znavajo za slovensko ljudstvo, ampak Nemci, ki po svojih agentih love naše duše, so jih dobili v svoje kremplje. Če bi ne bilo te nemške šole, bi ostali ti kraji še danes popolnoma slovenski, medtem ko se že sedaj kaže kolosalen vpliv te nemške šole v narodnem oziru. Če se otroka nagovori na cesti slovensko, neče odgovoriti slovensko, dasi vé, da je otrok slovenskih staršev, seveda, ker so ti otroci tako vzgojeni, da samo nemško pozdravljajo. (Poslanec — Abgeordneter Dermastia: »To so sami Vaši volilci!«) V prejšnjih časih so še gospodje kaplani poučevali verouk v slovenščini. Ko je pa s tem prenehal gospod Peharc, od tistega časa se tudi pouk v verouku ne izvršuje več v slovenščini. (Medklici na levi — Zwischenrufe links.) Prosim, gospod deželni glavar, ali sedaj govori oni ali jaz?

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda poslanca Ribnikarja, da nadaljuje svoj govor.

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Šulverajnska šola v Maverlu je privatna šola in bi torej ne smela ustanavljati ekskurendnih šol. Pred dvema letoma se je pa ustanovila ekskurendna šola v Rodinah. Navajam ta slučaj, da boste videli, kako je v tem slučaju c. kr. vlada objektivno postopala. Ko so se namreč pritožili proti tej šoli v Rodinah, je okrajno glavarstvo dalo šolo zapreti. Nato so se pritožili zopet Nemci, referat je dobil nemški komisar Lilinger, in ta je to nemško pritožbo tako rešil, da je izdal odložilen odlok za to nemško šolo, in pouk se je potem na tej ekskurendni šoli nadaljeval. Takrat, ko so na Rodinah otvorili definitivno šolo, je deželni šolski nadzornik Belar izjavil, da se na to šolo slovenski otroci ne sprejmejo. Ali kakor vidimo, gospod ni držal svoje obljube, slovenski otroci se v to šolo še vedno sprejemajo, in sedaj, ko se ustanovi slovenska šola v Telčemvrhu, je čisto gotovo, da bo še na tej šoli več kot polovica Slovencev. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »To je res!«) Imamo tu čisto slovenska imena, kakor n. pr. Smrekar in tudi enega Šusteršiča imamo vmes. (Veselost — Heiterkeit.) To se Vam dopade, kajne, jaz pa bi vseeno vprašal častito večino, ali ni sramotno za našo deželo, da morajo slovenski otroci, ki obiskujejo šole, ki jih vzdržuje Družba sv. Cirila in Metoda, sedeti v zidanicah, vinskih kleteh in da se skoro nič ne stori za to, da bi dobili poštene šole, Nemci pa imajo velikanske graščine, velikanska poslopja, ki že s svojo mogočnostjo vabijo nezavedne ljudi vase, na drugi strani pa naravnost izzivajo naš narod. V Grčicah imajo že Roseggerjevo šolo. Deželni odbor ima pravico in dolžnost prisiliti lokalne faktorje, da sezidajo primerna šolska poslopja. Če ste sklenili zakon, po katerem so občine prisiljene, da morajo ustanavljati mirovna sodišča, oziroma posredovalne urade, potem imate tembolj pravico in dolžnost skrbeti za to, da si ljudje sezidajo potrebne šole. Deželni odbor ima svoje zastopnike v deželnem šolskem svetu, tam imate svojo moč in zaraditega nosite za te razmere tudi Vi odgovornost. (Medklici na levi — Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir. Gospod poslanec Ribnikar ima besedo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Pa že dolgo!«) Prosim za mir! Prosim gospoda poslanca Ribnikarja, da nadaljuje.

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

V Grčicah, kakor sem dejal, imajo Roseggerjevo šolo in razen par kočevskih otrok iz Blatnika in Brež so v tej šoli samo Slovenci. Torej se vidi, da se vlada čisto nič ne ozira na svoje obljube in da jih prelomi, kadar se ji zljubi. Ta šola v Grčicah je dvorazredna, dasi nemških otrok niti za dve šolski klopi ni. Naj bi se prepovedalo sprejemati otroke iz Kota in iz Semiča, oziroma naj bi se izpremenil šolski okoliš. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Ni mogoče! Ni nobene postave za to!«) Če ste napravili najrazličnejše postave, pri katerih so se nam lasje ježili (Živahna veselost — Lebhafte Heiterkeit), še meni so se ježili, bi lahko napravili tudi tak zakon.

Mi faktično še nismo slišali, da bi bil deželni odbor kdaj hotel v šolskem vprašanju porabiti svojo avtoriteto. Mi smo vajeni v deželnem odboru na radikalnost, in če si gospodje vzamejo toliko časa, da prevrtajo vse zakone in vse paragrafe, potem bi pač lahko tudi v šolskem vprašanju navrtali nekoliko paragrafov, kajti če pogledamo, s kako brezobzirnostjo se n. pr. v Mariboru in Beljaku zavračajo prošnje za dovolitev in ustanavljanje in zgradbo šol Družbe sv. Cirila in Metoda, potem se ne moremo dovolj načuditi, da ničesar ne ukrenete, da se nam v tem oziru ne bi godile take krivice.

Jaz bi omenil samo še en slučaj, da bom nekoliko okrajšal te kočevske stvari, slučaj, ki kaže Vašo popustljivost. Namreč na Fužinah na Gorenjskem je najmanj še sto slovenskih družin, in tamkaj je bil za učiteljsko službo z Vašimi glasovi že dvakrat odklonjen Slovenec. Vi ste takrat gospodu župniku baje celo obljubili, da bo imenovan Slovenec, gla-

sovali ste pa raje za Nemca, in tako se je na Fužinah ustanovila z Vašo pomočjo za vse večne čase nemška posest.

Naštel bi lahko še vse polno krivic (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Pa jih naštejte!«), ali potem bi razpravljali do jutri zjutraj. Jaz bi si h koncu dovolil samo še nekaj omeniti. Gospod dr. Krek je v Splitu govoril sledeče besede: »So narodi, ki žive tisoč let, a se bistveno ne izpremene; so pa zopet narodi, ki v enem mesecu bolj napredujejo, kakor preje v 300 letih. Jugoslovani sami se smatramo sicer za majhen narod, toda sedaj čutimo, da nismo majhni, v tem času se je storilo nekaj, da smo postali veliki, da smo se združili in da bomo premagali vse ovire.«

Lepe besede (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Zelo lepe!«), a žal, da niso resnične. Razmere, ki sem jih danes pojasnjeval, nam kažejo, da germanizacija na Kranjskem napreduje tako strahovito, da se besede gospoda dr. Kreka niso izpolnile in da smo vzlic temu ostali majhni. Smatral sem za potrebno, da v proračunski debati nekoliko obširneje izpregovorim o tem, da za vse večne čase pribijem, kake razmere so vladale na Kranjskem takrat, ko je imela vso moč pri vladi Slovenska Ljudska Stranka. Smatral pa sem za potrebno omeniti vse to tudi zaraditega, da svet sliši in izve, kako rešuje c. kr. vlada na našem ozemlju in celo na Kranjskem jugoslovansko vprašanje.

Ugovarjali so mi gospodje, da ni odgovorna za vse to Slovenska Ljudska Stranka. Jaz povzamem tukaj zopet besede Vašega voditelja gospoda deželnega glavarja dr. Šusteršiča, ki jih je izpregovoril v seji dne 23. decembra 1909. Rekel je: »Nas tudi krepi za vsak slučaj zavest, da naj pride kdorkoli v deželo, to moč imamo, da proti nam, ki reprezentujemo ogromno večino slovenskega ljudstva, ne bo vladal v deželi nihče.«

Gospodje, Vi mirno gledate, kako s polnim parom vlada germanizira našo lepo deželo, in zato je vlada tudi gluha in meži, videč krivice, ki jih Vi uganjate nad svojimi brati, nad nami. Vprašam Vas, kako si Vi predstavljate rešitev jugoslovanskega vprašanja, ako stoji in je jasno kot beli dan, da so nemške koncesije na Štajerskem in Koroškem kupljene z našo slovensko krvjo. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend):

Zum Worte hat sich gemeldet Seine Exzellenz der Herr Landespräsident.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Gospod poslanec Ribnikar je v svojem govoru očital visokim justičnim funkcionarjem pristranost, posebno pri sestavi kvalifikacije sodnih uradnikov. Jaz zavračam najodločnejše take in enake očitke kot popolnoma neosnovane. Dasi sem prepričan, da taki, na govoricah sloneči napadi ne bodo napravili nobenega vtisa na mirno misleče slovensko prebivalstvo, obžalujem, da se izkuša na ta način izpodkopati ugled justičnih oblasti in njenih funkcijonarjev.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Graf Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Auf die Ausführungen des unmittelbaren Herrn Vorredners hat bereits Seine Exzellenz der Herr Landespräsident namens der Regierung die Antwort erteilt.

Ich glaube überhaupt, daß man bei diesen ganzen Ausführungen, welche ja eigentlich an die Majorität des hohen Hauses gerichtet waren und sie für die angebliche Germanisierung in Krain verantwortlich machen wollten, einfach sagen kann: Man merkt die Absicht und regt sich daher nicht auf!

Ich gehe daher nun auf das eigentliche Thema, das ist zum Voranschlage für das Jahr 1913, über. Derselbe bewegt sich in seinen Ziffern so ziemlich in der gleichen Höhe wie der Voranschlag für das Jahr 1912. Es ist also über die einzelnen Ziffern nichts Besonderes zu Bemerken. Desgleichen gilt bezüglich des Schlußresultates, da der Abgang des Landesfonds in der gleichen Höhe erscheint, respektive um 4000 K geringer präliminiert ist als pro 1912. Auch sind wir bereits im letzten Viertel des Jahres! Der Landesausschuß mußte mit den Krediten, welche, wie ich bereits gesagt habe, ziemlich in der gleichen Höhe eingestellt sind wie im Vorjahre, operieren und die nötigen Ausgaben bestreiten, wollte er nicht manche Aktion zum Stokken bringen. Ich glaube daher, obwohl es nicht ganz dem konstitutionellen Gewissen entspricht, wenn man Ausgaben früher macht, bevor sie beschlossen sind, daß man dem Landesausschusse das Absolutorium geben muß.

Es sind zwar manche Ausgabeposten recht liberal bemessen worden und es könnten diesbezüglich Ersparungen gemacht werden. In vielfachen Beziehungen sind wir auch durchaus nicht knauserig bei Unterstützungen.

Wenn wir aber heute beim Präliminare Abstriche machen würden, so glaube ich, daß diese möglichen Ersparungen docht nicht so sehr ins Gewicht fielen, daß sich das Gesamtbild wesentlich verändern würde.

Ich habe im Vorjahre eine erschöpfende Darstellung der finanziellen Lage unseres Landes gegeben und auch die finanzielle Zukunft des Landes besprochen. Ich glaube, daß die Erfolge des Jahres 1912 und der Voranschlag für das Jahr 1913 meinen diesbezüglichen Ausführungen recht gegeben haben. Ich glaube behaupten zu können, daß ich richtig prophezeit habe.

Nun hat der Herr Berichterstatter getrachtet, ein möglichst günstiges finanzielles Bild zu entwickeln. — Ich bin gewiß nicht für einen Pessimismus in finanzieller Beziehung; es ist auch, wie ich vorhin gesagt habe, kein Grund vorhanden, ganz schwarz zu sehen. Ich kann aber auch seine optimistische Ansicht nicht teilen.

Vor allem muß ich bemerken, daß es eigentlich ein sehr schwacher Trost ist, wenn man darauf hinweist, daß es anderen Ländern ja auch schlecht geht, manchen unter ihnen noch schlechter als unserem Lande. Dergleichen ist im Privatleben ein schlechter Trost, für Länder aber auch kein guter. Nun hat bei den Ausführungen des Herrn Berichterstatters durchgeklungen, daß wir doch gewiß genötigt sein werden, die Umlagen zu erhöhen, und das Wort Umlagenerhöhung ist unangenehm, nicht sympathisch, und noch unangenehmer wird es sein, wenn es in die Tat umgesetzt wird. Wenn der Herr Berichterstatter mit Recht darauf hingewiesen hat, daß unsere Umlagen im Verhältnisse zu denen anderer Länder nicht hoch sind, — er hat andere Länder zitiert, welche bedeutend höhere Umlagen haben — so muß ich dazu bemerken, daß die wirtschaftliche Lage dieser Länder eine weitaus günstigere ist und ihre Steuerkraft auch eine höhere. Bei uns im Lande haben wir bereits so viele andere Umlagen: sehr hohe Gemeinde-, Bezirksumlagen usw., daß ja die Bevölkerung schon jetzt die Steuerlast schwer trägt und jede Erhöhung sehr schwer empfinden würde.

Aber uns stehen noch ferner sehr große Aufgaben bevor. Wenn wir es erreichen, daß zu den jetzigen Einnahmen die Überweisung des Staates hinzukommt, wenn ferner eine bescheidene Einnahme aus der Umlagenerhöhung erreicht wird und wir auf diese Weise das Gleichgewicht hergestellt haben werden, so dürfen wir nicht vergessen, daß wir dann auch weitere große Aufgaben durchzuführen haben, die dem Lande neue Ausgaben verursachen werden.

Ich erwähne zum Beispiele das Irrenhaus. Jeder der Referenten im Landesausschusse hat sich, als er das Referat übernahm, über die Verhältnisse, welche im Irrenhause herrschen, entsetzt und skandalisiert und hat schließlich nichts machen können, weil ja die finanziellen Mittel zur Behebung dieser Übelstände fehlen. Eine gründliche Remedur im Irrenhause würde nach den Plänen unserer Techniker drei bis vier Millionen Kronen erfordern!

Ich erwähne weiters die Regulierung der Lehrergehalte, welche der Herr Referent auch erwähnte und über die wir nicht hinaus kommen können; wir müssen sie einmal durchführen!

Ich weise auch auf die Wasserversorgung hin. Man muß anerkennen, daß in Krain in dieser Beziehung sehr viel geschehen ist. All' die Jahre, die ich im hohen Landtage bin, ist immer für die Wasserversorgung sehr viel ausgegeben worden. Aber unsere Verhältnisse sind eben sehr ungünstig. Wir haben ein großes Karstgebiet, welches viele Wasserleitungen braucht. Andere Länder sind diesbezüglich viel glücklicher daran.

Wir müssen weiters unser Straßengesetz ausbauen. Auch in dieser Beziehung ist schon sehr viel geschehen, doch noch unendlich viel ist zu tun, namentlich in jenen Teilen des Landes, in denen bis jetzt noch gar nichts oder sehr wenig geschehen ist, — in den Teilen des Landes, welche abseits von allem Verkehr und entfernt von einer Eisenbahn liegen.

Ich habe im Vorjahre ausgeführt, welche Straßenzüge im Bezirke Gottschee zunächst in Frage kämen. Im Jahre 1912 ist davon nichts durchgeführt worden. Ich muß aber bemerken, daß den Landesausschuß die Schuld für das vergangene Jahr nicht trifft. Der Landesausschuß hat eigens einen Techniker aufgenommen und nach Gottschee geschickt, damit er Trassierungen vornehme. Leider Gott hat dieser Techniker das Vertrauen des Landesausschusses auf das schändlichste mißbraucht. Er hat mehrere Vorschüsse genommen, (Klic na levi — Ruf links: »Ja!«) hat dann die Leute an Ort und Stelle angepumpt, ist überall schuldig geblieben und hat keine Arbeit abgeliefert. (Klic na levi — Ruf links: »Alles schlecht!«) Er ist Monate lang auf einer Straße gesessen, dann ist er weggegangen, und was er gemacht hat, war ganz wertlos. Und der Mann hat noch die Unverfrorenheit, dem Landesausschusse mit der Klage zu drohen, daß er ihn noch weiter bezahlen soll — für das, was er nicht gemacht hat. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Das war ein Privatingenieur!«)

Nun ist der Landesausschuß wieder darangegangen, das Versäumte nachzuholen und hat einen anderen Techniker hinausge-

schickt. Dieser hat sehr fleißig und sehr tüchtig gearbeitet und bereits eine Reihe von Straßenzügen trassiert. Ich wünsche nur und spreche die sichere Hoffnung aus, daß diese Straßen, die jetzt trassiert sind, schon im nächsten Jahre auch zur Durchführung gelangen.

Der Herr Referent hat gestern auch in anderer Beziehung eine Billanz gezogen und er hat schließlich gesagt: In dieser Billanz sind wir leider sehr passiv. — Darin pflichte ich ihm vollkommen bei. — Das ist die Entvölkerung des Landes!

Meine Herren! Die Auswanderung nimmt Dimensionen an, welche geradezu katastrophal zu werden drohen! Nehmen wir die Sache nur vom allgemeinen staatlichen Standpunkte! Ich habe gehört, daß die Mannschaft für ein ganzes Armeekorps Österreichs in Amerika ist! Ich habe gehört, daß aus dem Wehrbezirke Krain allein 10.000 wehrpflichtige Leute in Amerika sind! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Zakaj jih pa puste!«)

Daß die Regierung da nicht schon längst eingeschritten ist, wundert mich sehr. Aber für mich, für uns ist es maßgebend, daß gerade der Bauernstand und die Landwirtschaft hiedurch auf das empfindlichste getroffen werden. Gehen Sie nach Unterkrain, nach Weißkrain, Gottschee — jetzt gilt das auch schon von Oberkrain — da finden Sie, daß man landwirtschaftliche Dienstboten überhaupt nicht mehr bekommen kann. Der Bauer findet keinen Arbeiter, die Kulturen gehen infolge schlechter Bearbeitung zurück und wir werden zur extensivsten Wirtschaft übergehen müssen. Was für einen Schaden für das Land das bedeutet, kann sich jedermann vorstellen.

Ich begrüße daher die Ausführungen des Herrn Berichterstatters in dieser Beziehung sehr und werde mir erlauben zu diesem Punkte einen Antrag zu stellen.

Man könnte vielleicht sagen, daß wir mit diesem Antrage eine offene Tür einrennen, nachdem ja der Entwurf eines Auswanderungsgesetzes bei der Regierung bereits in Ausarbeitung begriffen ist. Allein dieser Gesetzentwurf wurde ausgearbeitet vom Ministerium des Innern und vom Handelsministerium; das Ackerbauministerium soll — ich sage nur, was ich gehört und gelesen habe — gar nicht um seine Meinung gefragt worden sein. Und gerade die landwirtschaftliche Bevölkerung, deren berufener Vertreter das Ackerbauministerium ist, hat das eminenteste Interesse, bei solchen Gesetzentwürfen mitzusprechen. Ich erlaube mir daher folgende Resolution zur Annahme zu empfehlen:

»Die Regierung wird aufgefordert, dem Abgeordnetenhause baldigst einen Gesetzentwurf über die Auswanderung vorzulegen, welcher energische Maßnahmen gegen die dem Volkswohlstande und namentlich der Landwirtschaft verderbliche Auswanderung und gegen das dieselbe fördernde Agenttreiben enthält.«

Ja, meine Herren, woher kommt es denn, daß so viele Leute auswandern? Es ist ja richtig, daß manche in Amerika Bekannte haben; die schreiben nach Hause: Es geht mir hier gut, — und sie schicken auch Geld, damit der Besitz in der Heimat nicht verkauft wird. Aber wenn nicht die Agenten die Leute bereden, ihnen nicht goldene Berge in Amerika versprechen würden, wenn nicht Agenturen an allen Ecken und Enden wären, welche von der Auswanderung große Vorteile ziehen! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Tako je! Res! Reklama to naredi!« — Poslanec —Abgeordneter Baron Apfaltrern: »Bahnhofstraße!«)

Eine Agentur neben der anderen! Ist das notwendig? Braucht man da zuzuschauen? (Poslanec — Abgeordneter Baron Apfaltrern: »Das ist ein Verbrechen am Lande!«)

Nun hat aber der Herr Berichterstatter auch noch etwas anderes betont, nämlich das Bildungswesen unserer Bevölkerung. Er hat mit Recht hervorgehoben, daß wir bezüglich der Analphabeten besser stehen als andere Länder, und es ist freudigst zu begrüßen, daß bei uns Analphabeten eine Seltenheit sind. Aber er hat etwas als erfreuliches Zeichen angeführt — und da kann ich mit dem Herrn Berichterstatter nicht übereinstimmen — er hat gesagt, daß an manche bäuerliche Adresse 7 bis 8 Zeitungen kommen!

Nun, meine sehr geehrten Herren, glauben Sie, daß die slowenischen politischen Tagesblätter geeignet seien, das Bildungsniveau und die Kultur des Lesers zu heben? Ich glaube es nicht! Der Ton, welchen diese Blätter führen, ist ein derartiger, daß er jeden guten Geschmack anwidert. Es ist dasselbe wie die Schundromane, die das Volk verderben! Auch das Volk soll für eine gesunde journalistische Berichterstattung erzogen werden! Es ist ja für die Qualität dieser Blätter nur das Eine charakteristisch, daß der Herr Landeshauptmann in der gestrigen Sitzung zwei Herren verschiedener Parteien Ermahnungen gegeben und getadelt hat, daß sie etwas, was die Zeitung der anderen Partei geschrieben hatte, in den Mund genommen haben. Wenn es nicht anständig ist, etwas im Landtage zu zitieren, was die Zeitungen geschrieben haben, soll diese Schreibweise dann vielleicht die Kultur und den guten Geschmack des Volkes heben? Wenn man die verschiedenen Beschimpfungen liest, welche die Blätter der einen Partei der anderen in's Gesicht werfen, diese persön-

lichen Verleumdungen, ja, meine Herren, ist denn das etwas was die bäuerliche Bevölkerung bilden soll? Ich glaube nicht! Sie sollten mit aller Energie darauf hinwirken, daß die Schreibweise der Blätter eine andere werde, und zwar im Interesse der Bevölkerung. Ich bedauere, wenn das Volk durch solche Artikel infiziert wird. (Klic na levi — Ruf links: »List za kmete, ‚Domoljub' je pa dober!«)

Den kenne ich nicht! (Klic v središču — Ruf im Zentrum: »Kaj pa ‚Domačin'?«)

Ich habe nur die politischen Tagesblätter genannt.

Nun, meine Herren, ich bedaure diese Schreibweise auch im Interesse der slowenischen Nation. Es gelangt doch manchmal die Übersetzung eines oder des anderen Artikels in ein deutsches Blatt und man beurteilt sehr oft eine Nation nach seiner Journalistik. (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Grazer Tagblatt«!)

So schreibt das »Grazer Tagblatt« nie, solche Artikel nicht! Ich bin mit seiner Schreibweise manchmal auch nicht einverstanden.

Übrigens kann ich nur sagen, daß mich einmal ein Mitglied Ihrer Partei fragte: Kennen Sie zwei deutsche Blätter, welche so niederträchtig gemein schreiben wie die beiden slowenischen führenden Organe? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »O ‚Slovencu' se to ne more reči!«)

Ich war der Ansicht, daß es keine Blätter mehr gibt, die in dieser Weise schreiben.

Ich lege aber noch ein größeres Gewicht auf einen anderen Umstand! Die Monarchie hat im vorigen Jahre, diesen Winter, sehr kritische Zeiten durchgemacht. Und in diesen kritischen Zeiten, wo wir auf der Schneide zwischen Krieg und Frieden waren, ist in den Blättern in einer Weise geschrieben worden, daß man nicht mehr gewußt hat, soll das ein österreichisches oder ein serbisches Blatt sein. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Ni res!«)

Ich bedauere diese Schreibweise. Das slowenische Volk ist ein treues, gut patriotisches Volk. Infizieren Sie es nicht mit solchen Ansichten und lassen Sie nicht zu, daß andere darauf hinweisen und sagen: Ich bitte, so schreiben slowenische Blätter! — Die Nation wird durch die Schreibweise solcher Blätter bemackelt. (Poslanec knez — Abgeordneter Fürst Windischgrätz — pritrjuje — stimmt zu.)

Meine sehr geehrten Herren! Mit aller Energie sollten alle von Ihnen dafür eintreten, daß die Blätter eine solche Schreibweise nicht mehr führen, nicht jetzt und nicht für die Zukunft!

Ein altes slowenisches Dichterwort — ich zitiere heute einmal ein slowenisches, nachdem gestern ein deutsches und ein italienisches zitiert worden sind — lautet: »Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovenca ne gane!« (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Sedaj pa znate slovensko!«)

Trachten Sie, daß niemand an der Wahrheit dieses Dichterspruches zweifle!

Meine sehr geehrten Herren! Der Herr Berichterstatter hat dann auf die Notwendigkeit, einzelne Zweige der Landwirtschaft zu fördern, hingewiesen, vor allem auf die Hebung der Viehzucht. Und mit Recht! Denn die Zukunft der Landwirtschaft in Krain beruht auf der Heburg der Viehzucht, und ich kann mit Freuden konstatieren, daß in dieser Beziehung sehr viel getan worden ist und daß sich die guten Früchte dieser Aktion bereits überall im Lande zeigen. Man ist heute schon in der Lage, das Zuchtmaterial im Lande selbst zu beschaffen, während wir früher auf den Import angewiesen waren.

Der Herr Berichterstatter hat aber auch mit Recht bemerkt, daß wir reine Zuchtgebiete einhalten müssen, damit wir das Zuchtmaterial weiter abgeben können, — wenn ich mich recht erinnere, sagte er: in die Balkanländer. Dort hat man jetzt ein miserables Vieh und man wird trachten es zu verbessern. Und so wie wir das Zuchtmaterial aus den nördlichen Ländern bezogen haben, so werden die Leute vom Balkan zu uns kommen und unser Land wrd eine reichliche Quelle von Einnahmen haben. Zu diesem Ende ist es aber notwendig, unsere Viehzuchtgebiete rein zu halten und überall darauf hinzuweisen, daß es nicht angeht, diese Viehzuchtgebiete zu durchbrechen. (Klic na levi — Ruf links: »Tako je!«)

Als ich im Landesausschusse dieses Referat übernommen hatte, haben wir im Einvernehmen mit dem Tierzuchtbeirate das Grauvieh für Unterkrain, für Innerkrain die Simentaler Rasse und für Oberkrain die Pinzgauer- und Mölltaler Rasse bestimmt. Nun aber geschehen manchmal Durchbrechungen. Es kommen nach Unterkrain Simentaler, weil der eine oder der andere sagt: »So tako lepo pisani!« (Poslanec — Abgeordneter Turk: »So pa tudi dobri!«)

Ja, ich bitte, die anderen sind aber auch gut! Ich möchte Sie also dringend warnen, tun Sie so etwas nicht!

Ich möchte auch auf unsere Waldkultur hinweisen. Wir haben in Krain herrliche Wälder, aber oft sieht man einen Wald und es ist beinahe kein Baum darin! (Veselost — Heiterkeit.)

Die Hebung der Waldkultur im Lande ist sehr notwendig. Die Regierung unterstützt die Aktion, daß man mehr Wald anpflanze. Es wird in dieser Beziehung ziemlich viel getan,

aber ich habe gehört, — ich weiß nicht, ob es richtig ist, — daß aus Krain, aus unseren Forstschulen, Forstpflanzen auch in andere Länder abgegeben werden. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Mi jih pa doma ne dobimo!«)

Wenn das tatsächlich der Fall sein sollte, so wäre es ein großer Fehler, denn wir brauchen alles an Waldpflanzen für uns selbst.

Meine Herren! Es ist auch notwendig, daß wir die Industrie heben. Ich bin gewiß Agrarier, aber ich sehe die Notwendigkeit der Hebung der Industrie ein. Ein Land wie Krain kann in seiner Steuerkraft nur dann merkbar gehoben werden, wenn sich im Lande Industrie etabliert.

Es ist in diesem hohen Hause über unsere Wasserkräfte in Oberkrain und die elektrischen Anlagen bereits sehr viel gesprochen worden. Trachten Sie nun, daß Industrie ins Land kommt, diese Wasserkräfte ausnützt und die Steuerkraft des Landes hebt!

Ich habe noch auf Eines aufmerksam zu machen: auf den Fremdenverkehr. In Bezug auf die glücklichen Vorbedingungen für den Fremdenverkehr steht unser Land anderen Ländern, die reich an Naturschönheiten sind, nicht nach. Ich glaube nicht, daß man bald ein verhältnismäßig so kleines Land finden könnte, welches so verschiedene schöne Gegenden aufweisen würde, die auf Fremde gewiß einen großen Reiz ausüben müssen, wie Krain. Einerseits die schönen Hochgebirge in Oberkrain, dann der hochinteressante Karst und schließlich das liebliche Unterkrain, — das sind so verschieden schöne Gegenden, von denen jede für sich wirkt und eine Anziehungskraft für den Fremden bildet.

Natürlich ist es schwer einen Fremdenverkehr zu schaffen. Aber glauben Sie, daß der Fremdenverkehr vielleicht gehoben worden ist durch die Septemberkrawalle im Jahre 1908? Glauben Sie, daß das den Fremdenverkehr im Lande gehoben hat? Glauben Sie nicht vielmehr mit mir, daß die gewissenlosen Agitatoren, welche diese Krawalle verursacht hatten, dem Lande und der Bevölkerung sehr viel geschadet haben und daß das Land dadurch in Verruf geraten ist?

Es war ja nicht so arg, wie manche Wiener Blätter geschrieben haben! Die Journalistik übertreibt immer; sie muß ja ihre Berichte ausschmücken, damit sie interessanter werden. Aber auf diese Weise ist unser Land in furchtbaren Verruf gekommen. Und wenn auch jetzt keine Spur mehr von jenen Aufregungen vorhanden ist, und zwar dank der gesunden Ansicht und Gesinnung namentlich der ländlichen Bevölkerung, so ist es ja doch charakteristisch, was der arme Wachmann, von dem wir hier gehört haben, in seiner naiven Taktlosigkeit dem Fremden erzählte. Er hat diese Anschauung! Das ist ihm von den Ereignissen, von denen er gehört hat, in Fleisch und Blut übergegangen, und so wird unser Land dann dargestellt.

Nun, meine Herren, muß ich mich nochmals mit den Ausführungen des Herrn Berichterstatters befassen. Er hat uns eine Reihe von interessanten statistischen Daten vorgeführt, aus denen hervorgeht, wie unser Land hinter anderen Ländern in Bezug auf Fabriken usw. zurücksteht, er ist aber dann in seiner Schlußfolgerung auf ein merkwürdiges Mittel zur Hebung unserer finanziellen Lage verfallen. Er sagte, und zwar unvermittelt: Wenn die Slowenen und Kroaten geeinigt und zu einem gemeisamen südslawischen Reiche vereint sein werden, dann wird unsere wirtschaftliche Lage eine glänzende sein! Einen Beweis für diese Behauptung hat der Herr Berichterstatter nicht beigebracht.

Es ist ja das eine Lieblingsidee des Herrn Abgeordneten Dr. Krek! Vor einigen Jahren hat er hier mit geradezu dichterischer Begeisterung über die Zusammengehörigkeit und über die Vereinigung aller Südslawen gesprochen, so daß ich glaube, man könne diesbezüglich sagen, daß auch jetzt wieder Poet — durchgegangen ist und den Finanzpolitiker beeinflußt hat! (Veselost — Heiterkeit.)

Man kann ja auch Poet sein, ohne gerade Gedichte in Reimen zu machen!

Nun, meine Herren, dagegen, wenn es auch Utopie ist, muß ich mich entschieden aussprechen! Erstens einmal vom Standpunkte unserer konservativen Gesinnung, welche es absolut nicht zuläßt, daß eine gewaltsame Erschütterung unseres Staatswesens stattfinde!

Denken Sie sich denn, das gehe ohne Gewalttätigkeit, wenn man Länder oder Länderteile von einer Reichshälfte und der anderen zuschlagen will oder wenn Länder von beiden Hälften der Monarchie abgeschlagen werden und daraus ein Drittes gemacht werden soll? Daß solche Erschütterungen nicht stattfinden dürfen, ist schon vom gut österreichischen Standpunkte aus selbstverständlich. Aber auch vom speziell krainischen, wirtschaftlichen Standpunkte!

Glauben Sie, meine Herren, daß es der Bevölkerung in Kroatien wirtschaftlich besser gehe als bei uns? Ich bin vom Gegenteil überzeigt. Und ich glaube, der Anschluß an wirtschaftlich stärkere Länder ist immer günstiger als an wirtschaftlich schwächere, ärmere Länder. Und, meine Herren, der Gedanke der Zusammengehörigkeit der Kroaten und Slowenen ist ja nur ein künstlicher, nicht im Volke selbst erwachsener!

Ich weiß sehr gut, in Unterkrain zum Beispiele hat der Slowene immer ein »Herabschauen« für den Kroaten; er findet ihn minder. Und der Kroate schaut wieder auf den Slowenen nieder. (Poslanec - - Abgeordneter Dermastia: »Kakor Bavarec na Prusa!«)

Schon aus diesem Grunde können Kroaten und Slowenen kaum je in einem Staate vereinigt werden.

Ich möchte noch darauf hinweisen, daß Kroaten und Slowenen nicht eine Nation sind, schon aus dem Grunde nicht, weil die Kroaten viel später eingewandert sind als die Slowenen. (Ugovor na levi — Widerspruch links.)

Zirka 300 Jahre später! Genau kann ich es nicht sagen, sie sind jedoch entschieden viel später eingewandert.

Daß sich die Sprache ähnelt und namentlich an den Grenzen ineinander übergeht, das ist begreiflich. (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Vi ste tudi pozneje na svet prišli kakor Vaš oče!« — Veselost. — Heiterkeit.)

Was wollen Sie? (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Vi ste tudi pozneje na svet prišli kakor Vaš oče!«)

Furchtbar neu! Eine sehr geistreiche Bemerkung! (Splošna veselost. — Allgemeine Heiterkeit.)

Meine Herren, ich glaube, daß eine viel größere Verwandtschaft als zwischen Slowenen und Kroaten eigentlich hier im Lande zwischen Deutschen und Slowenen besteht. (Ugovori — Widerspruch.)

Vielfach, ich will nicht sagen, allgemein — haben wir hier im Lande eine Wahlnationalität. Es gibt viel Leute mit urslowenischen Namen, welche sich als Deutsche bekennen, und umgekehrt solche, die sich als Slowenen bekennen und deutsche Namen haben. Das kommt daher, weil hier Deutsche und Slowenen seit Jahrhunderten vermischt wohnen.

Nehmen wir zum Beispiele einen Bezirk in Oberkrain: Bischoflack! Im Laufe der Zeit ist hier alles slowenisiert worden.

Es sind in manchen Familien des Landes der eine Bruder Slowene, der andere Deutscher; der Vater Deutscher, der Sohn Slowene, und umgekehrt. Das sind lauter Wahlnationalitäten. Die Leute unterscheiden sich rein nur durch die Sprache. Die Deutschen und Slowenen in Krain stehen sich entschieden viel näher als zwei südslawische Nationen und sind angewiesen, in demselben Lande nebeneinander zu leben.

Meine Herren! Seit Eintritt in das politische Leben habe ich ein Programm verfolgt: das Programm der Versöhnung, des Zusammengehens der beiden Nationalitäten! (Poslanec — Abgeordneter Dermastia: »Kočevski kričači!«)

Was wollen Sie? — Nun lassen Sie die Gottscheer in Ruhe! Sie haben den wenigsten Grund, darüber etwas zu sagen und etwas auszusetzen! (Medklici na levi — Zwischenrufe links.)

Ich werde in meinen Ansichten auch durch die Ausführungen der Herrn Abgeordneten Ribnikar nicht irre. Ich glaube und bin überzeugt, daß ein solches Zusammengehen möglich ist. Es ist aber auch im Interesse des Landes! Und wir vom Großgrundbesitze, die wir von Kindheit an mit der slowenischen Bevölkerung im Lande leben, ihr Leben und ihre Beschwerden kennen, da unsere Familien Jahrhunderte lang mit ihr gut ausgekommen sind, wir sind warme Freunde des slowenischen Volkes und halten uns für berufen und verpflichtet, auf eine Aussöhnung, auf ein freundschaftliches Zusammenleben beider Nationalitäten hinzuarbeiten! (Pritrjevanje na desni — Zustimmung rechts.)

Meine Herren! Wollen Sie das, uns finden Sie immer zu ehrlicher Mitarbeit bereit! (Živahno pritrjevanje in ploskanje na desni. Govorniku čestitajo. — Lebhafte Zustimmung und Händeklatschen rechts. Redner wird beglückwünscht.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Der Herr Abgeordnete Graf Barbo hat folgende Resolution beantragt (bere — liest):

»Die Regierung wird aufgefordert, dem Abgeordnetenhause baldigst einen Gesetzentwurf über die Auswanderung vorzulegen, welcher energische Maßnahmen gegen die dem Volkswohlstande und namentlich der Landwirtschaft verderbliche Auswanderung und gegen das dieselbe fördernde Agententreiben enthält.«

Dieser Antrag steht in der Debatte. Wünscht noch jemand der Herren das Wort?

Der Herr Abgeordnete Dr. Lampe hat sich zum Worte gemeldet.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Današnja proračunska debata je dobila prav poseben značaj s tem, da so se v razpravo, ki naj bi se pečala z deželnim proračunom, spravile različne stvari, ki so ž njim v zelo majhni zvezi, zlasti pa, da se je izredno veliko govorilo tudi o časopisju, katero bi vendar v razpravah deželnega zbora v normalnih razmerah ne smelo zavzemati posebnega mesta.

Jaz smatram za svojo dolžnost, da se obrnem do prvega govornika v tej debati, gospoda dr. Tavčarja. Gospod dr. Tavčar je obžaloval,

da je časopisje zašlo na ta pota, in sicer je obžaloval časopisje, katero služi njegovi stranki. Obžaloval je osebne napade in se je hotel izgovarjati in vso krivdo odvrniti od sebe, češ da on pri vseh teh stvareh ni nič udeležen. Povedal je celo, da je on v upravnem odboru Narodne tiskarne to prepovedal, da je pa s svojim predlogom, da naj se konča gonja proti slovenskim denarnim zavodom, propadel. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Zapuščen general!«) Gospoda moja, stvar je jako tragična in jo je treba premisliti, kajti gospod dr. Tavčar nam je takoj nato pripovedoval, da se je vršil neki dogovor, da se osebni napadi izločijo iz političnega boja in da je on pripravljen podpisati, da se bo njegova stranka držala dogovora, in se je čudil, zakaj na njegov podpis niso hoteli iti. Kako pa more on garantirati za podpis, ako sam priznava, da nima nobene besede? Gospoda moja, tukaj je ravno ključ vsem tem razmeram, ker ni nikogar pri vaši stranki, ki bi imel toliko avtoritete, da bi ukrotil naravnost anarhistične elemente v Vaši stranki. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Gospod dr. Tavčar se pa tudi ne bo mogel popolnoma znebiti te krivde, tudi če se ga v upravnem odboru Narodne tiskarne popolnoma na stran potisne, kajti eno je gotovo, namreč to, da je te duhove sam vzgojil. On je duševni oče vse te mladine, ki mu sedaj tako čez ojnice skače. Gospod dr. Tavčar se je spominjal tudi časopisja S. L. S., in jaz moram tudi kratko odgovoriti na besede, katere je izpregovoril gospod grof Barbo na adreso vsega slovenskega časopisja. Gospoda moja, tisto časopisje, ki ga čita naše ljudstvo, o katerem je govoril dr. Krek, poudarjajoč njega veliki vzgojevalni vpliv, je dobro in pošteno, slabo časopisje je le ono časopisje, katero služi kavarniški inteligenci, ki tega časopisja ne čita zaraditega, da bi se iz njega kaj naučila, ampak, ker hoče imeti hrano, ki je njenim instinktom primerna. To je tista inteligenca, to je neki pol izobraženi sloj, ki ga korumpira Vaše politično življenje in Vaše časopisje. Gospoda moja, to pa ni noben privilegij slovenskega naroda, kajti take sloje imajo Nemci tudi in še v veliko večjem številu. Mi moramo zanikavati, da bi nemško časopisje v splošnem stalo na višjem nivoju, kakor pa slovensko. Za to imamo nepobitne dokaze. Gospoda moja, ali veste, kateri list je najgrši, ki sploh izhaja v slovenskem jeziku? In to ni niti v Ljubljani, ampak to je tisti list, ki ga plačujejo Nemci, to je »Štajerc«, plačan z nemškim denarjem, najgrši list, ki se je sploh kdaj pisal v slovenskem jeziku. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!« — Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Barbo je šel ven!«) In še eno, ako vi zasledujete liberalne in nemške časopise, ali veste, odkod dobivajo nemški listi najgrše notice? Najgrše notice dobivajo iz »Slov. Naroda«. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »To ni res!«) Gospoda moja, v tem oziru si torej kot narodi drug drugemu ne moremo ničesar očitati. Gospodje, taki »Pappenheimerji« se nahajajo povsod, so pri Nemcih in pri Slovencih, to so nekaki socijalni sloji, kateri se le po narodnosti razlikujejo. Gospod dr. Tavčar je zanesel v slovensko literaturo tega duha, katerega prej nismo imeli, Nemci so pa imeli že zdavno prej svojo korumpirano literaturo. Zasluga dr. Tavčarjeva je, da se je to zaneslo tudi k nam (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Štiristotisoč! Izgubljeni Bog«), zato moramo vse tozadevne očitke, ki gredo na naš naslov, oziroma na časopisje, ki ga izdaja naša stranka, odkloniti. Gospod dr. Tavčar (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Vam je napoti!«) je izgubil svojo pozicijo v političnem življenju v tistem trenutku, ko je izgubil svojo oblast nad ljudmi, ki jih je on vzgojil in ki jih sedaj več vladati ne more. Vzrok, zakaj je do tega prišlo, je ta, ker gospod dr. Tavčar rad igra neko dvojno vlogo, hoče se lepega delati na obe strani, navzgor in pa tudi navzdol. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Je predober in prepošten!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Prevelikodušen in preveč kavalirski!«)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Bitte, den Herrn Redner nicht zu unterbrechen.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospoda moja, gospod dr. Tavčar, ki je vzgojil to mladino, to mladino ima, in ta Vas danes tepe, ta je ruinirala liberalno stranko in jo bo ruinirala še bolj. Poglejte, kako je danes dopoldne gospod dr. Tavčar nastopil kot miroljuben mož in se je pritoževal nad veliko krivico, ki se mu godi. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Po pravici!«) Gospoda moja, nastopil je kot pobožen in miroljuben človek, ampak za to, da je postal tako pobožen in miroljuben, ne gre zasluga Vam, ampak je to naša zasluga. Naša zasluga je, da ste danes tako mirni, saj nas je stalo dovolj truda, da smo Vas tako daleč spravili. Gospod dr. Tavčar je porabil proračunsko debato zato, da je izkušal podreti naš trud, da bi se ustanovile zdrave razmere na našem denarnem trgu. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Mi nič ne skrivamo, zakaj mi smo prišli v deželni zbor s predlogom, da dežela prevzame garancijo za naše denarne zavode zaradi tega, ker noben dan nismo varni, da se ne zanese

agitacija za run proti denarnim zavodom, kar se je že zgodilo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ni res! V deželnem zboru ste rekli, ker so nemirni časi.« — Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg pozvoni — Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg gibt das Glockenzeichen.) Gospoda moja, tudi ta sklep je v največjo korist vsemu denarnemu trgu na Slovenskem, zakaj, naj pride run na katerikoli denarni zavod, bati se ni treba, ker med nami ni takih elementov, ki bi pozivljali na bojkot proti nasprotnim zavodom. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Kaj je pa »Slovenec« pisal o Kreditni banki?! Sprejeti niste hoteli niti uradnega popravka!«) To je bil akt samoobrambe. Gospoda moja, ta garancija dežele je hkrati obramba, da ne pride polom nad Vaše denarne zavode, zakaj če ne bi mi postavili nekega jezu, potem bi lahko prišla povodenj, katera bi Vam bolj škodila kakor nam, kajti mi se nič ne bojimo, mi smo bolj močni kakor Vi. S tem, da je gospod dr. Tavčar prinesel to vprašanje v zbornico, in sicer z namenom, da bi omajal med ljudstvom tisto zaupanje (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ni res, to je obrekovanje dr. Tavčarja!«), da bi omajal zaupanje, katero ima ljudstvo v Ljudsko posojilnico vsled izjav deželnega glavarja in deželnega predsednika, s tem je dr. Tavčar pokazal vso svojo naravo. (Odobravanje na levi — Beifall links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Osebno žaljenje dr. Tavčarja!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Poštenjaka od nog do glave!«) Gospoda moja, razburjenje gospoda dr. Trillerja samo dokazuje, da sem v črno zadel. (Živahno pritrjevanje na levi — Lebhafte Zustimmung links.)

Sedaj pa prehajam k drugemu poglavju. Gospod dr. Tavčar je govoril o nekem dogovoru, kompromisu, ki so ga baje sklenile med seboj stranke glede volilne reforme. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »O tem bomo še govorili!«) Ja, jaz bom precej govoril. (Veselost — Heiterkeit.) Na to je že odgovoril gospod deželni glavar, ko je prečital uradni akt, zapisnik seje deželnega odbora, ki je prečital uradno izjavo, ki sta jo morala podpisati gospod dr. Triller in gospod dr. Tavčar pod pritiskom resnice. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Kot poštenjaka sva podpisala!«) Gospod dr. Triller pravi, da sta takrat to podpisala kot poštenjaka, danes je pa gospod dr. Tavčar trdil, da to ni res. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ni res! To je samo zavijanje! Pustite odsotnega človeka pri miru!«) Jaz bi želel, da bi bil tukaj. Poglejte gospoda moja, (Velik nemir v središču — Große Unruhe im Zentrum. — Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg zvoni — Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg schwingt die Glocke.) Gospod predsednik, prosim, kdo ima besedo? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Gospod predsednik, mi ne pustimo žaliti odsotnega človeka! Gospod dr. Lampe, Vi žalite odsotnega človeka! Sram Vas bodi!« — Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg neprestano zvoni — Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg schwingt unausgesetzt die Glocke.) Prosim, gospod predsednik, kdo ima besedo? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Jaz ne pustim, da bi se tukaj žalilo odsotnega dr. Tavčarja « — Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Gospod predsednik, pokličite dr. Lampeta k redu!« — Poslanec — Abgeordneter Jaklič [proti Ribnikarju]: »Ali ste Vi prezident?!« — Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg zvoni — Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg schwingt die Glocke.)

Tedaj, gospoda, jaz sem sedaj povedal samo fakta. Najbolj se pritožujete nad tem, da smo dogovor prelomili. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »O tem bomo še govorili!«) Gospod dr. Tavčar je danes govoril, da se je naša stranka postavila na stališče, da naj v nekaterih mestnih občinah volijo tudi okoličanski volilci, kakor je to bilo glede Kamnika. V Kamniku so od l. 1877. volili tudi okoličani v mestni kuriji, in kdo je bil tisti, ki je zahteval izpremembo tega volilnega reda v mestni skupini? Prvi so nasprotovali postavi gospodje od narodno-napredne stranke, ki so se pritožili proti obstoječim razmeram in šli do državnega sodišča. Gospoda moja, ako je v resnici bil sklenjen med strankami kak kompromis, potem je bila narodno-napredna stranka tista, ki je kompromis prelomila. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links. — Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Zavijati pa znate!«) Odgovor, ki je nato sledil, je, da se je Vilfanov mandat v zbornici verificiral. Jaz bi samo to konštatiral, da ako je obstojal med strankami kak kompromis, potem ste bili Vi tisti, ki ste ta kompromis prelomili. (Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Zamorca perete!« — Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Vi ste zamorec!«)

Zadeva je pa še bolj interesantna. V dopoldanski seji je gospod dr. Tavčar postavil nasproti Kreku Hribarja, češ, takrat, ko je bil Hribar izvoljen za državnega poslanca, je neki list, neko delavsko glasilo Hribarja do nagega sleklo. Gospoda moja, to je pač vse nekaj drugega, ako kak list enkrat prinese en članek, po katerem se čuti kdo do nagega slečenega, kakor pa, če se mesece in mesece uprizarja lažnjiva gonja, s katero se skuša uničiti kakega človeka. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Vi ste naše dame skozi leta obrekovali!«) Jaz ne vem, katere so tiste dame, am-

pak jaz sem včeraj povedal, da je tisti človek, ki je spisal za »Slovenca« notico, ki pa ni nič tako posebno hudega in razžaljivega, da je ta človek sedaj pri Vas in da za Vas piše. (Odobravanje na levi — Beifall links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Povejte ime! Vi to lahko trdite, a mi Vam ne verujemo!«) Torej gospod dr. Tavčar danes ni trdil, in v tem vidim jaz celo neko ost, katero ima naperjeno proti svojemu nekdanjemu prijatelju, da je bil Hribar neresnično napaden, rekel je le, da je bil do nagega slečen in je torej nekako priznal, da je bilo nekaj na tem. Torej gospoda moja, če že kdo brani svojega prijatelja, naj ga brani na nekoliko bolj spreten način.

Hribar pa pride tudi po vsej pravici v to debato. L. 1906., takrat ko je obstruirala narodno-napredna stranka, Hribar je bil takrat načelnik Vašega kluba, sta bila pri deželnem predsedniku baronu Schwarzu Hribar in dr. Šusteršič, kot načelnik S. L. S. in tam sta dogovorila kompromis med narodno-napredno stranko in S. L. S. Oba sta obljubila, da bo vsak v svojem klubu ta kompromis zagovarjal. Ob 8. uri zvečer je pa Hribar prišel in je pokazal dr. Šusteršiču neki papir, neko modro polo, in naznanil, da je to sklep njegovega kluba, po katerem je kompromis odklonjen. To je bil vzrok, da so se pogajanja razbila, deželni zbor je bil razbit in je šel narazen. Meseca marca 1908 so se pa zopet vršila pri deželnem predsedniku baronu Schwarzu pogajanja za volilno reformo, in takrat je gospod dr. Tavčar zastopal narodno-napredno stranko, navzoč je bil tudi gospod grof Barbo in gospod dr. Šusteršič, in takrat se je gospod dr. Šusteršič skliceval na to, da je bil med Hribarjem in med njim, torej med S. L. S. in narodno-napredno stranko dogovorjen kompromis, ki pa je bil potem odklonjen od kluba narodno-napredne stranke, in takrat je gospod dr. Tavčar začuden izjavil, da on o tem ničesar ne vé in da Hribar o tej stvari tudi nikoli ničesar ni poročal. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Začuden je bil gospod dr. Tavčar in je vprašal, kaj se o kompromisu govori, ker ni nič sklenjenega, in takrat je baje gospod grof Barbo rekel: »Če je tako, ali je potem Hribar še mogoč v narodno-napredni stranki« in gospod dr. Šusteršič je rekel nato: »V tej stranki je vsak mogoč.« (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Jaz sem moral to kot ilustracijo pristaviti, ker je gospod dr. Tavčar sam sprožil vprašanje tega kompromisa. Vsa jeza narodno-napredne stranke gre tedaj proti občinskemu volilnemu redu in deželnemu volilnemu redu, in sicer zaraditega, ker po tej izpremembi, ki je popolnoma zakonito, pravilno in ustavno bila sklenjena, misli narodno-napredna stranka, da utegne pri volitvah kaj izgubiti, ker pride več volilcev do besede. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Bili smo od Vas varani!«) Gospoda moja, to pa kaj čudno izgleda, ako ste se dobri juristi narodno-napredne stranke, advokati in sodniki, ki razumete postave veliko bolj kakor mi, toliko zaničevani kmetje, pustili varati od nas kmetov, ki smo postave delali. Gospoda moja, varanja od naše strani ni bilo, mi smo pošteno in odkrito delali, ampak jaz se ne morem znebiti misli, da veleučeni juristi narodno-napredne stranke te postave takrat, ko smo jih delali, niso razumeli. (Veselost na levi — Heiterkeit links.) Če se sedaj jeze nad to postavo, je sedaj to spoznanje prišlo nekoliko prepozno. Gospod dr. Tavčar se je tudi pritoževal, da delamo narodno-napredni stranki krivico s tem, da se ji po ljudskih shodih in po časopisju očita, da je brezverska. Jaz se čudim, kako načelnik narodno-napredne stranke pride danes s tako izjavo v deželni zbor. Gospoda moja, jaz sem si dal iz liberalnega časopisja izstriči oziroma prepisati najhujša bogokletstva in napade na vero, in teh je precejšen zvezek. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) »Narod« je n. pr. pisal sledeče: »Narodno-napredna stranka v bistvu pobija samo političen klerikalizem, zato, ker duhovščina zlorablja svoj vpliv v politične namene. Mlajša generacija pa s tem ni več zadovoljna. Ona stoji na stališču: nič kompromisov. »Narod« tu povzdiguje »svobodno misel«, češ, shod svobodne misli kaže tista načela, ki bodo enkrat katolicizem podrla, naša naloga je — piše — pobijati dogmatično verstvo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Od naše stranke ni nikdo dal kake take izjave!«) Gospoda moja, Vaša stranka je v »Slovenskem Narodu« opetovano izjavila, da pobija načela katolicizma in Vaša stranka krije pod svojim plaščem vse tendence svobodne misli. To pa, kar piše časopis »Svobodna misel«, to je plačano z denarjem izven mej, to so taka bogokletstva, da jih niti čitati ne moremo. (Živahno pritrjevanje na levi — Lebhafte Zustimmung links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Za to nismo mi odgovorni!«)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Bitte, den Herrn Redner nicht zu unterbrechen.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Vi sploh niste za nič odgovorni, kadar Vas kdo za odgovornost prime. (Ironičen smeh na levi — Ironisches Gelächter links.) Jaz mo-

ram samo to pribiti, da je narodno-napredne stranke izjava, katero je danes podal gospod dr. Tavčar, popolnoma v protislovju z vsem, kar delate in pišete. (Odobravanje na levi — Beifall links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Nikdar!«) Vi ste v lastnem časopisju vsak dan desavuirani, ker ljudje, ki tako pišejo, so agitatorji za brezverstvo. To bo še itak prišlo kot kazen na Vašo glavo, in sicer ne toliko od nas, ampak od mladine, katero ste si sami vzgojili. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ne skrbite toliko za naš blagor!«)

Sedaj, gospoda moja, se bom pečal z nekaterimi podrobnostmi, katere je podal v tej debati gospod tovariš Gangl. Gospod tovariš Gangl se je pritoževal zaradi izprememb v občinskem proračunu in nad tem, da se v deželnem odboru zaničuje avtonomija občine, češ kam pride avtonomija občine, ako deželni odbor razveljavi sklep občinskega odbora! Gospod tovariš Gangl nima pravega pojma o avtonomiji, zakaj avtonomija občine ne obstoji le v tem, da občinski odbor kaj sklepa, ampak v tem, da se vsak zoper občinski sklep lahko pritoži. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Da ga deželni odbor razveljavi!«) To je demokratično, kajne (Ugovori v središču — Widerspruch im Zentrum. — Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg pozvoni — Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg gibt das Glockenzeichen.), stvar deželnega odbora pa je potem, ko ima dve stvari v rokah, da razsodi, katera stvar je pravilna. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Rekurzna oblast! Kaj pa pomeni in štanca!«)

Potem se je gospod tovariš Gangl pritoževal, da je Idrija pri razdelitvi mandatov za cestni odbor idrijski bila prikrajšana. Gospod Gangl pa je ostal dolžan odgovor na vprašanje, koliko deželnih cest ima Idrija? Državno cesto ima, Bog daj, da bi imela kmalu tudi državno železnico, ampak deželne ceste nima nobene. Mi smo dali Idriji en mandat, deželni odbor ima pa itak pravico in lahko še koga imenuje, ampak jaz konštatiram, da se Idriji ni zgodila nobena krivica. To je ravnotako, kakor če bi se Ljubljana pritoževala, češ, jaz plačam toliko in toliko davka, pa za Ljubljano niste nastavili nobenega vinarskega nadzornika. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Ta primera pa šepa!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Prav nič ne šepa!«)

Ker smo že pri Ljubljani, moram zavrniti ugovor, ki se nam vedno in vedno stavi, namreč, da deželni odbor in deželni zastop Ljubljano zanemarjata. Poglejte, gospoda moja, koliko sklepov storimo za Ljubljano. (Deželni glavar prevzame predsedstvo — Landeshauptmann übernimmt den Vorsitz.) Sklenili smo ustanoviti Vajeniški dom, ki bo velikega pomena za Ljubljano (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Podpore za obrtno šolo smo zastonj prosili!«) Ja, gospoda moja, ali bomo Ljubljani vse dali? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Saj ste ji dali cestni zakon!«) Velika dela, ki se sedaj izvršujejo na barju, katerih pa gospod dr. Novak najbrže ne vidi, so za Ljubljano največje koristi, in ko je bila občinska uprava v največji zadregi za denar za kanale, je prišel nazadnje ljubljanski župan k deželni banki, ki je mesto rešila iz zadrege. (Medklici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, da se gospoda govornika ne moti. Besedo ima gospod dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz moram temu očitanju staviti nasproti drugo očitanje, namreč to, kako delajo gospodje od narodnonapredne stranke, ki imajo moč v ljubljanskem občinskem svetu, z zastopniki S. L. S. Na kakšno stališče se je pa postavil ljubljanski župan, ki je pri nastopu slovesno izjavil, prisegel, da bo opravljal nepristransko svojo službo, ki pa danes popolnoma strankarsko postopa. Pod vlado narodnonapredne stranke je prišlo v Ljubljani tako daleč, da niti dva uboga zeljarja, katerima je tržni nadzornik vzel prostore, ne moreta dobiti nazaj svojih pravic. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links. — Medklici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir. Besedo ima gospod dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Ja gospoda moja, kdo pa skrbi za ugled Ljubljane? Mi smo pred kratkim imeli v Ljubljani velikansko manifestacijo, kajti prišli so na slov. katoliški shod naši slovanski bratje, pa tudi katoličani drugih narodnosti, ki so prej od Ljubljane vedeli samo toliko, da je imela enkrat potres in enkrat demonstracije. Po velikih prireditvah, po takih velikanskih manifestacijah, kakršnih je zmožna samo katoliška misel, se pritegnejo tudi iz tujine ljudje, ki se drugod sprejemajo z ljubeznijo in simpatijo. Gospoda moja, mi smo pa tukaj videli, da ljubljanski župan ni imel toliko zdrave pameti in toliko razuma, da bi vedel, kaj mu

je storiti. Ni sprejel te velike mase, kakor drugod dela to vsaka pametna mestna uprava. Torej gospoda moja, prvič se mi ne bomo učili od Vas dostojnosti, drugič ne svojih dolžnosti in tretjič se ne bomo učili od Vas, kako se Ljubljani pomaga.

Potem se je neki govornik pritoževal tudi zaradi stališča ki ga zavzema deželni odbor napram gasilnim društvom. Jaz moram tukaj to očitanje takoj korigirati. Deželni odbor ni zato tukaj, da bi društvo podpiral, ampak zato, da gasilstvo podpira. Mi imamo pa društva, ki se ne pečajo z gasilstvom, ampak s pivstvom. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Povejte katero! Ali morebiti ljubljansko?!«) Mi smo odgovorni za vsak vinar, ki gre iz deželne blagajne, odgovorni tudi za vse, kar se da za gasilstvo. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Da se da! Ali ste kaj dali?!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod Turk, Vi nimate besede.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Stališče, na katero smo se postavili, je popolnoma zakonito in se postavlja na edino podlago, na kateri morejo stati odgovorne oblasti. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Saj je vseeno, ali kaj daste ali pa nič! — Živahna veselost in ploskanje — Lebhafte Heiterkeit und Händeklatschen. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Gospod zvezni načelnik, vzamem to na znanje!« — Poslanec — Abgeordneter Kobi: »Gospod deželni predsednik, gospod Turk je rekel, je vseeno, če damo kaj ali pa nič!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod Kobi, Vi nimate besede.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej prosim, da se vzamejo besede gospoda Turka na znanje, kajti potem je to vprašanje rešeno.

In sedaj bi rad odgovoril še gospodu tovarišu Ganglu, ki se je tudi pritoževal, da smo tudi proti učiteljem strašno krivični in kot zgled je navedel neki slučaj, ki je silno značilen, in ki se je baje zgodil v Šiški. Gospod tovariš Gangl nam je očital, da smo ubogemu učitelju pojedli službo. Bom povedal, kako je bila ta stvar. Oddana so bila tri mesta, in sicer v Šiški in na Viču. Imenovana sta pa bila dva liberalca in en pristaš S. L. S. Med kompetenti je bil tudi neki Kovač, ki je propadel, toda takrat je že prosil za službo na mornarični šoli v Šibeniku, in to je tisti učitelj, za katerega se gre. (Klici na levi — Rufe links: »No, torej!«) Očitalo se nam je, da mi ne delamo po svoji vesti in jaz moram sedaj razložiti, zakaj v sejah deželnega šolskega sveta tako ali drugače glasujemo. Mi imamo ljudskošolski zakon, ki zahteva verskonravno vzgojo, in zato je po našem prepričanju za ljudsko šolo nesposoben človek, ki nima te kvalifikacije. (Živahno odobravanje na levi — Lebhafter Beifall links.) To je stališče moje vesti in jaz ne bom nobenega podpiral, ako nima dotičnik te kvalifikacije, ki mu je najpotrebnejša. (Ugovori v središču — Widerspruch im Zentrum.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir!

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Mi smo bili poslani od zastopnikov ljudstva v deželni šolski svet, da to stališče tam zastopamo, in kar nas je od deželnega odbora v šolskem svetu, tudi vestno izpolnujemo svoje dolžnosti v vsakem oziru, krivice pa vedoma nismo nikoli nobenemu storili.

Gospod dr. Tavčar se je na koncu svojega govora zavzel tudi za splošno in enako pravico. No, v tej zbornici mu pač ni nihče verjel, da mu gre resno za stvar. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Mi že!«) Gospod tovariš Turk, Vi mu tudi niste verjeli. Edini, ki mu je nekoliko verjel, je bil gospod Gangl. (Veselost na levi — Heiterkeit links.) V državnem zboru je gospod dr. Tavčar obstruiral splošno in enako volilno pravico, danes pa tukaj razlaga, da se je od tistega časa izpremenil in da je prišel do boljšega spoznanja. Prepričan pa sem, da, če bi bila uvedba splošne in enake volilne pravice v tej zbornici mogoča, bi bil dr. Tavčar takoj zopet svojega prvega prepričanja. (Živahno pritrjevanje na levi — Lebhafte Zustimmung links.) Gospod poslanec Gangl je prišel s predlogom, naj bi se za poskušnjo izvedel tak volilni red. Takih poskušeni pa mi ne bomo delali, to so preresne stvari, prišel bo tudi čas, ko se bo mogla izvesti tudi volilna reforma, zakaj napredku se ne more nihče ustavljati. Ker je predlog v okviru deželnega proračuna nemogoč, zato bo naša stranka glasovala proti predlogu gospoda poslanca Gangla.

Potem se je v tej zbornici omenilo tudi stališče naše stranke v narodnostnem vprašanju. Vsakdo, ki zasleduje javnost, ve, da smo mi Slovenska Ljudska Stranka. (Burno

odobravanje in ploskanje na levi — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links.) Tega imena se ne sramujemo in to, kar je izraženo v tem imenu, tudi vestno izpolnjujemo in nikogar ni, ki bi nam mogel po pravici očitati, da smo kdaj zanemarjali dolžnost, ki je izražena v tem naslovu. No, pa pride tovariš Ribnikar in nam razlaga številke, zakaj je toliko nemških uradnikov pri sodišču, pri vladi itd. Gospoda moja, tovariš Ribnikar zamenjava kompetenco deželnega zbora s kompetenco državnega zbora. Jaz bi mu priporočal, da naj svojo statistiko (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Ki smo jo mi zbrali!«), da naj ta material izroči dr. Ravniharju, ki je zastopnik ljubljanskega mesta v državnem zboru, dr. Ravnihar je član nekega velikega kluba, ki v narodnem oziru ni prav nič sumljiv, in potem naj dr. Ravnihar s češkimi ministri to reč izpelje. Vi imate na svoji strani ministre, mi pa nimamo nobenega ministra. Poglejte, gospodje, naše stališče proti vladi! Gospod poslanec Ribnikar pride in pravi: Vaše stališče pri deželni vladi je tako in tako, dr. Šusteršič ima vso moč, S. L. S. ima vso moč in kar hoče, vse izpelje pri vladi. V isti seji pa pride gospod poslanec dr. Novak in hoče postaviti deželno vlado nad deželni odbor kot nekak nadzorovalni organ. Enkrat smo nad vlado, drugič nas pa hočete postaviti popolnoma v vladno službo. (Živahna veselost na levi — Lebhafte Heiterkeit links.) Potem je gospod poslanec Ribnikar govoril o razmerah v sodni službi. Ali ima naša stranka pri sodniji kako oblast? Veliko več vpliva imajo pri sodniji ravno gospodje od narodno-napredne stranke. Hrvaško-slovenski klub je že nastopil proti pravosodnemu ministru Hochenburgerju, in kaj se je zgodilo takrat? Narodno-napredna stranka je padla S. L. S. v hrbet in Hochenburgerja branila. Gospodje, kdo pa ima v rokah odvetniško in notarsko zbornico? To imate Vi, narodno-napredna stranka ima tukaj vso oblast in jaz torej apeliram sedaj na Vas, da izrabite svojo moč in da izvojujete slovenskemu jeziku in slovenski narodnosti v svoji kompetenci vse pravice, ampak gospoda moja, kdo pa je tisti, ki vsako skupno slovensko akcijo oslabljuje in onemogočuje? To je ravno Vaša stranka. (Klici na levi — Rufe links: »Res je!«)

Gospod poslanec Ribnikar se je pritoževal čez uradnike pri deželni vladi, češ, da se ne more z njimi slovensko občevati. Jaz moram izjaviti, da se z vsemi dvornimi svetniki pri deželni vladi lahko slovensko govori, ampak narodno-napredna stranka z najvišjo instanco, ki si jo je pridobila, ne more slovensko govoriti, ker je ta oseba, ki jo je narodno-napredna stranka sprejela, slovenskega jezika nezmožna. Gospoda moja, to je Vaša dama Kamilla Theimer. (Bučen smeh na levi — Stürmisches Gelächter links.) Gospod dr. Tavčar, ki je danes slovesno izjavil, da nima nobene moči, gospod dr. Triller tudi ne, vsa moč je torej Vaša najvišja instanca, ki pa na vse dopise odgovarja samo v nemškem jeziku in ki uraduje tudi samo nemški. (Veselost na levi — Heiterkeit links. — Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Zakaj se pa niste Vi od nje nemški naučili?!«) In če se bo gospodu tovarišu Ribnikarju posrečilo, da bo tudi kmeta organiziral, bode moral tudi ta občevati z najvišjo instanco v nemškem jeziku. To je resnica. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Jako duhovito!« — Deželni glavar pozvoni — Landeshauptmann gibt das Glockenzeichen.) Gospodje, poglejte S. L. S. Povsod, kjer ima kako besedo, je slovensko narodnost vedno visoko držala. Pri deželnem odboru uradujemo samo slovenski in povsod, koder je le mogoče, pripomoremo slovenskemu uradovanju do veljave. Povsod, koder imamo moč, pošteno izvršujemo v interesu slovenskega naroda svoje dolžnosti. Jaz le priporočam, naj vsak v svoji kompetenci isto stori in potem bo vse dobro. (Klici na levi — Rufe links: »Res je!«)

O šolah se je jako veliko govorilo in zlasti o sloveniziranju srednjih šol. Ja, kdo pa je tisti, ki je omogočil slovenski pouk na srednjih šolah? To je bil naš deželni odbor, ki je pomagal, da so se izdale knjige za slovenske srednje šole, dasi mi tega nismo bili dolžni storiti. Koliko je pa ljubljanski knezoškof žrtvoval za svojo slovensko gimnazijo, je pa obče znano. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.) Pri tej priliki moram pa jaz tudi povedati svoje osebno mnenje. Mi toliko žrtvujemo za slovenske učne knjige in za sloveniziranje naših srednjih šol, da si nikakor ne pustimo očitati, da ne izvršujemo svoje dolžnosti, ampak jaz moram nekaj izjaviti: Varujmo se v tem oziru nekega nezdravega, idealističnega in šovinističnega radikalizma. Zakaj šola naj vzgaja mladino za življenje, ne pa za misel, katero zastopa v ožjem krogu kak, morda jako dober srednješolski profesor. Za mladino je materni jezik, ampak nikdar ta radikalizem in šovinizem, ki bi utegnil škodovati splošni izobrazbi dotičnega dijaka. Vsak izmed nas naj se usposobi za vsako službo, ki je dosegljiva državljanom, in zato naj se vzgaja naša mladina ne samo dvojezično, ampak trojezično. To je moje privatno mnenje, katerega pa nikomur ne vsiljujem. Jaz sem hvaležen, da sem moral pred liberalnimi porotniki bežati po svetu, ker sem se vsled tega naučil mnogo jezikov, katerih bi se sicer ne. (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Včeraj ste pa porotnike napadli!«)

Pri vseučiliškem poglavju bi omenil opetovano, da vseučiliški zaklad ni zapravljen,

ampak da so še vsi papirji v eni škatlji, torej noben papir še ni prodan. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Samo obresti so zapravljene!«) Obresti so tudi tako dobro naložene, da ne morejo biti bolje. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Pa za vseučiliški fond ne!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, gospod dr. Triller, Vi nimate besede.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Omenjam še enega govornika veleposestva, ki se je tudi dotaknil vprašanja slovenskega časopisja. Očital je namreč velikemu delu slovenske javnosti naravnost nelojalno obnašanje v nevarnih časih, katere smo pred kratkim prebili. Ne tajim, da so bile v tem času tudi v slovenskem časopisju v tem ali onem dopisu, v tem ali onem članku izražene brez slabega namena misli, ki ne odgovarjajo resnici, ampak jaz vprašam, kateri list v Evropi pa ni v tem času naredil nobene napake. (Pritrjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Zentrum.) Kakšni so pa bili nemški listi in kako so se ti obnašali. Kako so pa ti izpreminjali vsak dan svoje nazore? (Klici na levi in v središču — Rufe links und im Zentrum: »Res je! »Tagespost«! »Neue Freie Presse«! »Zeit«!«) In zato se proti nobeni narodnosti ne sme izvajati kakih takih posledic, kakoršne so odsevale iz besed gospoda predgovornika, ki sem ga omenil, in ki bi utegnile v resnici očrniti narod, o katerem se je tako pisalo. Mi moramo tukaj pribiti pred celim svetom, pred celo javnostjo, da slovenski narod je v monarhiji našega vladarja najzvestejši narod, ki ni nikdar dal najmanjšega povoda, sumiti nad svojo zvestobo. (Viharno odobravanje na levi in v središču — Stürmischer Beifall links und im Zentrum.) Ko je pa naš narod zvest svojemu vladarju, si tudi ne da vzeti nobene svobode, v svobodnih stvareh izreči proste besede, in zaraditega bo naš narod, ko varuje dinastično zvestobo z vsemi silami si skušal ustvariti vse pogoje, po katerih more priti do močnejšega in večjega napredka. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

K stvarnemu popravku se je oglasil za besedo gospod poslanec dr. Zajec.

Poslanec dr. Zajec:

Oglasil sem se k besedi za stvarni popravek glede na neki stavek, ki ga je izustil dopoldne gospod dr. Tavčar. On je omenil, da so na svetogorskem shodu padle besede, ki naj bi bile žaljive za voditelje narodno-napredne stranke. Tega izraza nočem ponoviti, pač pa moram konštatirati, da se dotične besede na Sveti Gori niso izustile. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Kje je gospod dr. Tavčar dobil te informacije, mi je do pičice znano, in sicer jih je dobil pri ravno tistih ljudeh, ki so pri sodni obravnavi v Litiji klicali, da je te besede izustil gospod župnik na Sveti Gori, za katere je bil obsojen in o katerih lahko na stotine ljudi izpričuje, da jih gospod župnik ni izrekel.

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Krek:

Visoka zbornica! Na besede gospoda tovariša dr. Tavčarja glede na to, naj bi se naše časopisje glede na napade na osebno čast nekoliko izpremenilo, izjavljam, da sem jaz za svojo osebo vedno bil proti takim napadom. Kljub temu, da sem stal v najhujših bojih, nisem imel pravzaprav nikoli opraviti s kom na tak način, da bi mi bil mogel očitati, da sem mu žalil osebno čast. Potrebno je to, da pridemo na te osebne napade. Obsojam take napade na posamezne osebe nikakor ne iz razlogov, ki bi bili zame praktičnega značaja, ampak samo zato, ker so sami po sebi napačni, jih obsojam, kjerkoli pridejo na vrsto. Ampak cela stvar, kakor se je vprašanje obravnavalo, kaže, da se je ta reč zasukala in stališče popolnoma izprevrglo, na katerem se je sukalo moje izvajanje, moje dokazovanje včeraj pri utemeljevanju predloga glede porotnih sodišč, ki je bil tukaj sprejet. Gospoda moja, jaz konštatiram, da je šlo za to, da se na eni strani imunizirana čast hkrati lahko krati ali žali v opravičenem ali neopravičenem zaupanju, da se pri porotnem sodišču ne bo žalivcu nič zgodilo, in na drugi strani za to, da žaljena osebna čast dobi zadoščenje, če zadoščenja ne dobi, z velikimi stroški in težkočami združena akcija, ker to je nesorazmerje, katero je — pošteno imenovano — rakrana našega javnega življenja. Želim, da se v tem oziru razmere izpremene, ampak konštatiram danes zopet, da se ne more nič kakor hinavsko komedijo imenovati, če kdo z imuniziranega stališča vpije: Toži, sicer si kriv. (Odobravanje na levi — Beifall links.)

Gospodje, glede daljnih izvajanj pa omenjem sledeče. Nimam nikoli in ničesar prositi — tudi g. dr. Tavčarja ne bom nič prosil in nič zahteval, ampak ker sem jaz kljub temu, da so razmere pri porotnih sodiščih take, ka-

kor sem jih včeraj popisal, sem šel in apeliral na porotnike, moram torej vendar imeti nekoliko zaupanja v njihovo poštenje. Tako stoji cela stvar glede tega vprašanja.

Kar se tiče govorov drugih gospodov, bi zlasti gospodu Ribnikarju odgovoril par besed. On je trdil, da je naša stranka napravila neke vrste pakt, po katerem naj bi se na nemških gimnazijah nastavljali samo profesorji nemške narodnosti, če so tudi domači na razpolago. Poslanec dr. Šusteršič — znana oseba — je dne 23. septembra 1909, ko je šlo za imenovanje nekega suplenta Podrazeka govoril tako-le (bere — liest):

»Gospoda moja, mi stojimo na sledečem stališču, in to stališče smo zastopali v deželnem šolskem svetu, in za to stališče bomo povsod nastopili, namreč, da so učna mesta na naših gimnazijah odprta vsakemu državljanu, ki izpolni zakonite predpogoje. Na slovenski gimnaziji mora vsak, ki hoče biti nameščen, biti izprašan za slovenščino kot učni jezik. Ako ta predpogoj izpolni Nemec in ima sploh potrebno kvalifikacijo, mu je ta služba ravno tako pristopna kakor Slovencu; nasprotno pa zahtevamo isto pravico tudi za slovenske učne moči, to je, da so jim tudi nemške gimnazije pod istimi predpogoji pristopne, da ima torej Slovenec, ako ima potrebno kvalifikacijo, isto pravico kakor Nemec. To je stališče, katero zastopamo; to stališče smo zavzemali v deželnem šolskem svetu, če se ne motim tudi tovariš dr. Tavčar. Razen tega pa zavzemamo še čisto naravno stališče, da dajemo na naših kranjskih zavodih prednost domačinom.«

Izjava, kateri nimam v tem oziru nič dodati. Kako se more spričo temu trditi o kakem paktu!? To je javna izjava načelnika stranke — nasproti temu nimam čisto nobenega odgovora. Poudarjam pa tudi za gospoda tovariša Ribnikarja sledeče. Dne 8. januarja 1909 je tudi dr. Šusteršič govoril o neki stvari in je takrat ravno glede imenovanja nekega uradnika v deželi izrekel sledeče (bere — liest):

»Meni se vidi, da je mogel voditi samo en vzrok ministra Marcheta in njegove kumpane, samo ena misel in to je ta, da so Nemci privilegiran narod v državi, mi Slovenci pa narod druge ali tretje vrste in da treba z različnim merilom meriti, kadar se meri nam Slovencem, ali kadar se meri Nemcem. Toda, gospoda moja, čisto naravno je, da slovensko ljudstvo takega krutega žaljenja ne trpi in si nikdar dopasti ne bo pustilo.

Gospoda moja, izvršilo se je pa pri tem tudi še žaljenje slovenskega naroda zaradi tega, ker se je vsa ta akcija, to celo imenovanje izvršilo zahrbtno, zavratno, osobito za hrbtom cele slovenske državnozborske delegacije.«

To je slučaj, dokazan slučaj, kako se je zgodilo in takih slučajev, gospodje, je več. Mi nimamo naučnega ministra iz svoje srede, stališče naše v državnem zboru je silno težavno in niso najmanjše težave tiste, ki nam jih dela nasprotna stranka. Ko smo se hoteli ojačiti v državnem zboru in privzeti našemu klubu druge Jugoslovane, vsaj zastopnike Trsta itd., na njihovo lastno željo, kakšna gonja se je takrat vzdignila, tako je stvar bila razbita v najkrajšem času!

Spominjajte se parlamentarnih bojev in prejšnjih debat v državnem zboru — vsak poskus zedinjenja je bil razbit po intrigah in zahrbtnih spletkah pristašev narodno - napredne stranke! Kdor je bil en čas na Dunaju, ta natančno pozna te stvari in se ne bo čudil, da vsled tega ne moremo priti do drugega, kakor da zastopnik veleposestva tukaj bere lekcije nam vsem skupaj, kakšni smo in kakšni naj bomo. Po tej poti seveda pridemo do tega, da si bo še kdo drugi domišljal, da nas je treba učiti in — kaznovati. Gospod grof Barbo ima, hvala Bogu, samo možnost nam pridige delati, malo nas poučiti (Veselost — Heiterkeit!), ampak so gospodje, ki imajo tudi šibo v roki, in s stališča, da je treba nas vzgajati in z nami delati kakor s kakimi otroki, s tega stališča bodo, če bodo imeli moč, tudi rabili šibo. (Veselost — Heiterkeit.) Če se bomo sami zaničevali in kakor dosedaj prostituirali pred celim svetom v medsebojnem brizganju z gnojnico, potem bo stvar še slabša. Gospodje, na tem ni nič ležeče, ali en človek pade ali ne, ali je en človek tukaj ali ne, ampak če se na primer ena cela stranka, kakor naša Slovenska Ljudska Stranka, o kateri vedo, da zastopa res večino ljudstva, slika kot četa razbojnikov, goljufov, sleparjev, ki se za vsako ceno prodaja vsakemu, če se to piše v slovenskem listu, in potem še umetno spravlja v nemške časopise, to ne pomenja samo boja proti S. L. S., ampak to pomenja boj proti slovenski narodnosti sploh. (Klici v središču — Ruf im Zentrum: »Pri Vas se ravno tako dela!«) Prosim, samo ta velik razloček je, da ste Vi v ogromni, znatni manjšini. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) To je resnica, katere gospodje ne smete prezreti, in nervoznost, kateri ste včasih podvrženi, tudi ta marsikaj opravičuje, ampak vsega pa gotovo ne.

Glede naše realke omenjam, da smo dne 14. januarja 1909 vsi sprejeli na podlagi dr. Trillerjevega in Jarčevega govora sklep, po katerem smo se izrekli za to, da se razmere na realki našim razmeram primerno urede in realka utrakvizira. To vprašanje je pa tako težko in imamo se bojevati s tolikimi nasprotniki, da je bolje, da se tukaj stvar ne razpravlja. Ampak stališče je izrazila stranka naša in na tem stališču je tudi vedno stala. Da se pa vsega ne doseže takoj, temu se ni čuditi. Na eni strani pišete in trdite: »A, kaj

Šusteršič!« — in da je ta najslabše vrste kot človek in značaj, poniževati ga tako, kakor da bi bil en slepar, en cigan, — na drugi strani pa zahtevate, da naj vse izvojuje. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »V justici in šolstvu je sedaj slabše kakor kdaj!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec dr. Novak Vi nimate besede!

Poslanec dr. Krek

(nadaljuje — fortfahrend):

No, nemška edinost, to je faktum — je več dosegla, kakor ji gre, ali to so samo posamezni slučaji. Gotovo se gode v tem oziru velike krivice Slovencem na Kranjskem — to stoji, — ampak tukaj morate pomisliti, da to niso vprašanja, po katerih se merijo politična moč, politična zrelost in politični uspehi večinske stranke, ampka to so samo posamezni slučaji, ki se morejo včasih v razmerah razumevati in dobe tam popolnoma točne razloge, in če bi tu šli slučaj za slučajem in pomislili vsak slučaj posebej, potem boste videli, da je S. L. S. povsod in v vsakem slučaju svojo narodno dolžnost storila (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.), in to bo veljalo o njej tudi za naprej.

Nasproti gospodu tovarišu dr. Novaku moram omeniti sledeče. Pomen našega ljudstva, strah pred njim je v zadnjih časih zrastel, računa se ž njim, mi smo postali političen faktor, in če bodo tisti, ki bodo imeli politično vodstvo v naših vrstah, razumeli svojo nalogo, bodo lahko izvojevali našemu narodu popolno svobodo in vse politične pravice po delu, ki ga je naša stranka započela. Gospodje, ako ste objektivni, morate priznati, da se v tem zmislu ni prej nikoli govorilo in pisalo o Slovencih, kakor danes. Danes se ve, da je pot na jug potom germanizacije nemogoča, in danes se že vsi treznejši elementi med Nemci oglašajo, da se bo treba dogovoriti s temi ljudmi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Ampak to je zasluga jugoslovanskega orožja!«) To je bilo že prej, pred balkansko vojsko tako. Saj ne zahtevam, da bi v tem oziru nam priznavali vso zaslugo, ampak to je tak faktum, da ga bo zgodovinar svojčas čisto lahko ven dobil.

Prehajam sedaj k gospodu poslancu grofu Barbotu. Silno me veselijo njegove opazke glede izseljevanja. Besede, ki jih je tukaj govoril, so vredne, da se podčrtajo, da se še večkrat v tej zbornici ponavljajo in da se ta zbornica še večkrat peča s pojavi, ki so podlaga njegovim besedam. Seveda pa moram glede nekaterih drugih njegovih opazk reagirati. Skliceval se je gospod grof Barbo na svoj konservatizem in je karkšnokoli združenje Slovanov v okviru habsburške dinastije pobijal. Gospodje, jaz bi tukaj rekel: Bodite toliko konservatvini, kakor so Nemci na Češkem, toliko konservativni bodite, da tudi za nas tisti princip priznate, da meje dežel in integriteta dežel, da so to načela, ki so manj vredna, kakor pa celokupnost naroda. (Pritrjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Zentrum.) Če podpirajo češki Nemci Čehe v njihovem boju za združenje, ne zataje s tem svojega konservatizma in tako bi tudi Vi ne zatajili svojega konservatizma, ako boste, ne samo v interesu našega naroda, ampak tudi v interesu države in dinastije podpirali naše stremljenje po združenju, v kolikor bi to združenje pomagalo rešiti naš primanjkljaj. O tem danes ne kaže dalje govoriti, to je pa gotovo, da imajo slabe razmere v naših južnih krajih svoj vzrok zlasti v tem, ker ni enotne uprave. Razlogi, zakaj, so čisto jasni. Primorska je raztrgana na tri dele, mi smo razbiti od Štajercev in Koroščev, naša dežela, ki se je raztegala nekdaj do Reke in do Pazina, je na vsak način premajhna, in ako se mi razširimo in bi se s tem svojim upravnim delom mogli razširiti po vseh slovenskih deželah, gospodje, potem bi videli, kaj bi dokazal naš narod. Na majhnem teritoriju se pa take velike stvari ne vidijo v tako hitrem času. In če bi videli morje, je jasno, da naša gospodarska vrednost raste. Danes je narod razbit in poleg morja hodijo raztrgani in lačni ljudje, medtem ko so kraji na Francoskem in nemški kraji ob morju najbolj bogati. Združimo se skupaj, pa bo narod krepak in blagostanje tega naroda bo res tako, da bodo besede opravičene, ki sem jih včeraj izrekel. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.)

Gospodje, kar se je o tej zvezi dalje povedalo, me je nekoliko razgrelo in me izzivlje kot govor. Gospod tovariš grof Barbo je govoril o pisavi slovenskih listov izza balkanske krize. Moje stališče, čisto na kratko, gospodje, je: Zvestoba državljanov ali nezvestoba se ne sme meriti po tem, kako sodi to reč narodni ali politični nasprotnik. Če pri nas vprašam kateregakoli, gospoda Barbota ali kateregakoli najradikalnejšega poslanca, v čem da obstoji avstrijska misel, ne bom dobil nobenega odgovora. Avstrijska državna misel obstoji po mojih mislih v tem, da gotovi narodi vidijo svoj obstoj v okviru monarhije, in ako se kak narod te misli drži, je državi zvest in državi najboljša opora, ker se ona na vsak način lahko nanj zanaša, in tudi če ni hlapčevski, če se ne klanja in če ima pogum navzgor reči kako besedo, je vzlic temu patriotičen, ker h o č e državo, in v tem oziru moram reči, da se pri nas ni grešilo. Simpatije, te so se v dnevni

politiki časih bolje, časih slabše izražale, ampak to nič ne pomeni za dejansko vprašanje, ali smo mi patrioti ali ne, in v tem oziru pa konštatiram še enkrat: Avstrijska misel se krije z našo domačo, narodno mislijo. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.) Omenjam pa tudi, naša avstrijska misel, v kateri se Avstrija predstavi, kaže v tej sestavi, v tem okviru, samo ne v tej upravi kakor je danes, ta misel obstoji v tem, da se posamezni narodi, ki se danes v naši monarhiji združiio, kar nekateri morejo in nekateri morajo, če hočejo ohraniti svojo eksistenco. (Pritrievanje na levi — Zustimmung links.)

Gospod tovariš grof Barbo nam je potem tudi govril nekoliko o slogi, naj bomo složni med seboj Slovenci in Nemci. Te misli njegove nikakor ne zavračam, samo to bi želel, da bi ta misel segala nekoliko preko naših mejà. Prav, da je padla enkrat od Nemca beseda, da je treba složnega življenja med Slovenci in Nemci, toda ta misel se ne sme zahtevati, da se udejstvuje po vzorcih kakih nemških šovinistov samo v kranjski deželi, ampak prišel je čas za to, da tudi na Štajerskem in Koroškem izprevidijo, da je treba s Slovenci složno in edino živeti in da je potreba skupnega dogovora in urejenega medsebojnega občevanja med obema narodnostima. Prišel bo čas, jaz čisto jasno označim svoje prepričanje, ko boste gospodje spoznali, da ni ne trializem, ampak tudi ne simpatija do sorodnih narodov tako škodljiva naši monarhiji in dinastiji, kakor so škodljivi tisti za nemštvo v resnici malovredni ali pravzaprav, ker so Nemcem na škodo, ničvredni elementi, tisti kričači iz štajerskih malih trgov in mest in nekateri podobni petelini s Koroškega, in da so ti ljudje veliko bolj nevarni monarhiji n dinastiji, kakor preje omenjena stremljenja nekaterih narodov po združitvi. V tistih ljudeh tiči velika nevarnost in jaz bi le želel, da bi družba, ki je gospodu grofu Barbotu dostopna, imela toliko moči in se emancipirala od tistih ljudi, ki so samo na škodo Nemcem samim, in šla na delo, da se ustvari mir in sporazum med Nemci in Slovenci po deželah na našem jugu.

Gospodje, jaz sem dovršil svoja izvajanja in prosim, da se preide v špečialno debato.

Deželni glavar:

Sedaj bom sejo za četrt ure prekinil. (Seja prestane ob 9. uri 15 minut zvečer in se zopet nadaljuje ob 9. uri 55 minut zvečer. — Die Sitzung wird um 9 Uhr 15 Minuten abends unterbrochen und um 9 Uhr 55 Minuten abends wieder aufgenommen.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Seja je zopet otvorjena. Vršili se bosta dve špečialni debati, in sicer bo obsegala prva potrebščino, druga pokritje, in kar je v zvezi s pokritjem, to je poročilo oziroma predloga finančnega odseka.

Obenem se bo, ko bo končano glasovanje v drugem delu, glasovalo še o stavljenih resolucijah, in sicer o tistih resolucijah, ki so bile stavljene v splošni debati in ki stoje sedaj v razpravi, in o tistih, ki bodo stavljene v specialni debati.

Prosim gospoda poročevalca, da uvede prvo špečialno debato, o potrebščini!

Poročevalec dr. Krek:

Potrebščina našega deželnega zaklada se proračunava za l. 1913 z zneskom 6,821.622 K. Napredek se giblje v popolnoma normalnih mejah. Glavni povišek je z ozirom na potrebščino prejšnjega leta postavka za zdravstvo in dobrodelstvo v znesku 47.000 K, potem za pouk v znesku 31.200 K in končno potrebščina za dolgove v znesku 91.000 K. Toda tudi te postavke niso z ozirom na danes razmere preobile.

Jaz prosim, da se ta potrebščina, kakor sem jo navedel, sprejme, in si pridržim, da bom v sklepčnem govoru odgovarjal na morebitne opazke.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. K besedi so oglašeni in sicer kontra gospodje poslanci Reisner, Turk in Ribnikar. Pro pa gospod poslanec Lavrenčič.

Prvi dobi besedo kontragovornik gospod poslanec Reisner.

Poslanec Reisner:

Visoka zbornica! Imam nekaj predlogov k odstavku VI., poglavje A in B. Gospod referent finančnega odseka nam je za to, da je nekako ublažil deficit deželnega proračuna, dal nekoliko perspektive v bodočnost ter je poskusil slikati, kako se bo gospodarsko blagostanje naše dežele razvilo in povišalo. Pri tej priliki je pa tudi s statističnimi podatki primerjal izdatke za posamezne kmetijske svrhe, v kolikor odpadejo v kronah na glavo prebivalstvu.

Ozrimo se nekoliko na njegove podatke glede šolstva. Poudarjal je, da naša dežela razmeroma jako veliko izda v šolske namene, več nego katerakoli druga avstrijska kronovina. Iz tega je izvajal, da je naše šolstvo močno napredovalo in je celo to dejstvo, vsled nekaterih opazk, ki so padle vmes, skoro tako

tolmačil, kakor da bi se dalo misliti, da je ravno tisti žalostni beg našega prebivalstva v Ameriko iskati mogoče ravno v napredovanju šolstva, ker so se ljudje bolj izobrazili in so zahtevali drugih poklicov nego jim jih more dati domača zemlja. Ta reč se da tako tolmačiti s strankarskega stališča, omenjam to zaradi tega, ker se da stvar z drugega stališča osvetliti ravno kot nasprotno, kajti če se sklicuje na eni strani na to, da so se izdatki za šolstvo primeroma zvišali, da so se ustanovile šole, da je število analfabetov padlo, ko še ne zadostuje, da karakteriziramo napredek šolstva, kajti časi se spreminjajo in čim kulturnejši je narod, tem več izda za šolstvo. Če torej poudarjamo na eni strani, da smo kulturno napredovali, ni treba še posebej poudarjati, da izdatki za šolstvo rastejo, ker je to čisto naravno. Če vzamemo bilanco našega šolstva, moremo postaviti uspešnejšo tezo, in ako pogledamo uspehe, vidimo, in tukaj mi boste gospodje pritrdili, da pravzaprav naše šolstvo ni napredovalo v tisti smeri, kakor bi mogli pravzaprav pričakovati. Gospodje v svojih govorih niso poudarjali, kako nam primanjkuje strokovnih šol, in gospodje, če se je poskusilo spraviti naše šolstvo v odvisnost z ljudskim blagostanjem z begom v Ameriko, z begom ljudi od svojih poklicov, bi jaz lahko navedel veliko primerov, koliko naših delavcev ne dobi doma kruha enostavno iz razloga, ker manjka delavcem šolske izobrazbe. Železničarji n. pr. so mi pred par leti sami pisali, da bodo držali kurze, ker samo s tem, kar jim nudi ljudsko šolstvo, si ne morejo priboriti boljših mest. Morali so ostati, ker so znali samo pisati in brati, navadni težaki, dasi bi se pri svojih talentih lahko povzpeli do boljših mest. V tem oziru ne smemo prezreti in moramo poudariti, če hočemo govoriti o razvitku našega šolstva, da je potrebna osobito ustanovitev raznih kurzov na državnoobrtni šoli vsaj v Ljubljani, saj je ravno ta šola pokazala boljšo perspektivo, boljšo bodočnost. Ampak ravno pri tej priliki moram konstatirati, da je deželni odbor zavrnil prošnjo ljubljanske mestne občine za podporo za državno obrtno šolo, ki je tako velikega pomena v našem šolstvu, osobito pa velikega pomena za naše obrtništvo. Deželni odbor je to prošnjo odklonil in mi imamo celo zaznamovati žalostno dejstvo, da so občinski svetniki, ki so pristaši S. L. S., protestovali proti temu, da se sploh taka prošnja vloži na deželni odbor. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Neverjetno!«) Če je gospod referent kot žalostno dejstvo v našem narodnem gospodarstvu omenil beg našega ljudstva v Ameriko, bi jaz kot žalosten, ampak tipičen fakt v našem šolstvu omenil beg dijaške mladine pred učiteljskim stanom. Gospoda moja, ne prikrivajmo si žalostnega dejstva, da imamo naraščaja za učiteljišče vedno manj, in če se vpraša, kje je iskati temu vzrok, pravim, da ga ne boste našli tam, da mladina nima veselja do učiteljskega stanu, ampak da je že mladina sama, ta idealna mladina morala uvideti to realno dejstvo, da danes slovenski učitelj ne more več živeti stanu primerno. Gospoda moja, nizke učiteljske plače, to so tako žalostna fakta (poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Sramotno!«) v razvitku našega šolstva, da moramo reči, o napredovanju našega šolstva ne bomo mogli govoriti, dokler ne bomo te točke izbrisali.

Gospoda moja, še žalostneje pa je za nas, če vidimo, da je n. pr. letos ta deželnozborska večina odklonila nujnost predlogu, ki je stremil za tem, da se učiteljske plače regulirajo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Čujmo, čujmo!«) Ta zbornica, ki je v tem zasedanju odklonila nujni predlog glede regulacije učiteljskih plač, je morala že prej sama priznati, da so te plače tako nizke, da učiteljstvu ni mogoče s svojimi prejemki stanu primerno shajati in v tem zmislu je sprejela nujni predlog sedanjega gospoda deželnega glavarja dr. Šusteršiča. V seji dne 28. decembra 1911 je sprejela zbornica predlog, da se učiteljstvu določijo draginjske doklade. Seveda je imel tisti predlog sicer majhen dostavek, eno samo besedo, ki je danes že tako malo bolj luč po Kranjskem, besedo »previdnost«. Če bi človek ne poznal razmer, političnih razmer na Kranjskem, bi seveda to previdnost čisto drugače tolmačil, tako da bi štel deželnozborski večini to v dobro, ker bi smatral, da se hoče s to previdnostjo kaj prigospodariti in privarčevati, in če pogledamo poročilo deželnega odbora z izkazom deželne imovine za leto 1912, vidimo, da je v proračunu stalo 104.000 K v svrho podpor učiteljskemu osobju in da se je potem, kakor stoji v opazki spodaj, od teh 104.000 K porabilo na draginjskih podporah učiteljstvu v izmeri 25%, kakor se je to določilo v seji 28. decembra 1911 — 55.000 K. Človek bi torej na prvi pogled sodil, kako varčna je bila deželnozborska večina pri razdeljevanju teh podpor, ali če se ozremo na informacije in štatistiko, ki kaže, kdo in v kaki izmeri je bil deležen te izredne podpore, potem, gospodje, pokažejo podpore drugo lice, potem se pokaže, da je pri tem razdeljevanju postopal deželni odbor ne z vidika varčnosti, temveč z vidika političnega strankarstva. Gospoda moja, v interpelaciji, ki je vložena na gospoda deželnega glavarja, so v kratkih potezah omenjene te razdelitve. Jaz mislim, da z ozirom na današnji položaj samo ustrežem celi zbornici, če samo rečem, poglejmo si spomenico, kjer so popisana dejanja, ki govore o razdeljevanju. Jaz si bom pribranil prečitanje, ali omeniti moram samo eno dejstvo, ki kaže, kako je deželni

ni odbor razumeval to previdnost. To posebno eklatantno dokazuje 50% stanarinske doklade za oženjeno in 25% draginske doklade za neoženjeno učiteljstvo v Ljubljani. Na I. mestni deški ljudski šoli so prizadeti vsi učitelji in so vsi prav dobro kvalificirani, pa razen kateheta ni dobil nihče doklade. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujte, čujte!«) Dvema učiteljema na II. mestni deški ljudski šoli je bila doklada ustavljena, ker sta baje pri volitvah v mestni šolski svet volila kandidate, ki so izven Slomškove zveze. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Čujmo!«) Večina teh učiteljev, ki so dobili 10 do 25%no draginjsko doklado, je takih, ki so včlanjeni v Slomškovi vezi, in le prav malo je takih, ki stoje izven te zveze. Pri razdelitvi draginjskih doklad se torej ni gledalo na potrebo dotičnega (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »Na vrednost!« Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Na politično vrednost!«), ampak na politično stran dotičnika. Vrednosti ne gre soditi po tem, kakemu stanovskemu društvu dotičnik pripada, kajti gospoda moja, to je prav dvomljiva vrednost. Ima pa to dejstvo še neki drug pomen. Tukaj ne pride v poštev morebiti samo ogorčenost ali skrita jeza dotičnika, ki podpore ni bil deležen, ampak to ima tudi velik vpliv na šolstvo, kajti če se vidi, da pri takih prilikah in pri imenovanjih ter kompetencah ne odločuje več kvalifikacija, ki jo ima dotični učitelj, ampak da odločuje politična pripadnost, to, gospoda moja, ima gotovo slabe posledice, ker tisti, ki se je posvetil iz ljubezni do šolstva učiteljskemu poklicu, pride tako daleč, da pravi, za nič drugega mi ni, kakor to, da hočem svojo dolžnost napraviti, da me iz službe ne spode, ampak tega, kar bi več naredil iz ljubezni do svojega poklica, pa potem ne stori. Gospoda moja, pod tem mora trpeti šola, trpeti pouk in šolski uspehi, kajti ravno glasilo Slomškove zveze »Slovenski učitelj« piše v svoji številki z dne 15. februarja 1913 dosłovno: »Med prezretimi so osebe, ki kažejo v šoli delno prizadevanje, ki se jim glede šole same ne more kaj očitati.« Gospodje, če nasprotno učiteljsko glasilo zapiše tak stavek, ki naravnost ne povzdiguje nasprotnika, ampak vendar priznava zasluge, potem se da sklepati, da so tisti, ki niso dobili nobene podpore, po izvrševanju svojih dolžnosti vredni, da bi jo dobili, dobili je pa kljub temu niso.

Glede oddaje službenih mest se je že govorilo. Gospodje, tukaj bi bilo veliko povedati, tako glede moralnega uspeha kakor tudi glede gmotnega položaja. Prememba učnega mesta pomenja velikokrat neko priznanje za sedanje delovanje, kar dotičnika zopet pokrepi in ojunači v njegovem dosedanjem dobrem delovanju. Marsikrat je pa to tudi zvezano z boljšim gmotnim položajem in če je za napredovanje odločilno zopet samo politično pripadništvo, je posledica te prakse zopet ono, kar sem preje omenil in mora pripraviti šolsko bilanco do deficita. O tem bi se dalo napisati cele knjige, omenjam pa samo en jako tipičen slučaj. Tiče se bivšega šolskega nadzornika Jožefa Turka. Prepričan sem, da ni nobenega učitelja in nobenega člana ljudskošolskih oblasti, ki bi mogel temu možu kaj očitati v izvrševanju njegovih službenih dolžnosti. Priznanje in samo priznanje, dobra kvalifikacija na vse strani, a mož ni bil več predlagan, samo zaradi tega ne, ker je vršil samo svojo dolžnost, ker ni hotel biti strankar, ker ni hotel poznati razlike med učitelji-tovariši, ker je bil samo c. kr. okrajnošolski nadzornik in ker je ostal pošten in značajen. In to je plačilo, da je bil mož prestavljen na slabše mesto s slabšimi prejemki. Preje je imel lepo socialno pozicijo, danes jo pa zopet nadučitelj z veliko manjšim ugledom, ker ljudstvo, ki ne pozna razmer, vidi v njem le moža, ki ni sposoben ali vreden za dotično mesto, in da so ga zaraditega s tega mesta spravili.

Gospodje, obljubil sem, da bom kratek in s temi podatki končam. Glede enega predloga, ki ga imam staviti, ki se tiče poglavja VI. »Podpore učiteljstvu« omenim, da ta predlog sestoji iz dveh delov ter se glasi:

»1. Do uveljavljenja regulacije učiteljskih plač prejema, počenši s 1. januarjem 1913 vse učiteljstvo brez izjeme po 25% draginjske doklade, računano od temeljne plače.

2. Kdor uživa že 25% draginjsko doklado, temu ostane; kdor ne uživa polnih 25%, se mu primanjkljaj doplača.«

(Odobravanje v središču — Beifall im Zentrum.)

Kar se tiče šolstva, omenim še naše srednješolstvo. Dovoljena naj mi bo samo ena beseda, katere nisem vzel v svoj predlog, a sem prisiljen k temu po izvajanju gospoda dr. Lampeta glede učnega jezika. Gospoda moja, če smo na eni strani čuli, kako so se izrekli o učnem jeziku profesorji na enketi, ki se je raztezala na vse srednješolske učitelje, in potem pa izjave gospoda dr. Lampeta, potem ne vem, če izjava gospoda dr. Lampeta ni več škodovala, kakor koristila. Gospodje, nikar si vendar ne prikrivajmo, da je izobraženost prvi temelj za obisk visoke šole, strokovna izobraženost in ne učni jezik. Poglejte, gospodje, pridejo na dunajsko univerzo Hrvatje in Srbi, ki ne znajo prav nič nemščine, pa napravijo izpite na univerzi prav dobro. Kaj hočemo potem dvomiti o slovenskem dijaku, da se ne bo priučil toliko nemščine, kolikor je potrebuje za življenje, pri tem priznanem talentu za jezike. Znano je, da se naši kmečki fantje pri vojakih nauče nemščine in da se naši delavci v Trstu že v dveh mesecih priučé italijanščine. Gospodje, če ne zadostuje, da se slovenski štu-

dent uči skozi osem let nemščino, potem ne vem, kake pojme imate o njem. Danes je mogoče po moderni metodi se naučiti jezika, ki ga prej še nikdar nismo slišali. Seveda, če se naše srednješolce muči z različnimi Klopstocki, ki jih niti Nemci ne potrebujejo, potem seveda je premalo tistih osem let. Če boste prvošolce namesto konverzacije učili »der, die das, Genitiv, Dativ« so to take metode, ki gotovo niso v korist šolskemu napredku. Nepobitno dejstvo je, da je uspešno napredovanje v šoli mogoče samo na podlagi maternega jezika in zato stoje vsi slovenski profesorji na tem šoli mogoče samo na podlagi materinega jezijeziku, in sicer zaradi tega, ker hočemo biti strokovno popolnoma podkovani, ko gremo na univerzo. Stoje pa tudi na stališču, da mora naša mladina znati nemško, in sicer ne površno, ampak pravilno, znati tako, da moremo tudi v tem oziru z Nemci konkurirati. Dajte nam samo pravo metodo, in videli boste, da bodo naši absolventi znali popolnoma dovolj nemščine.

Torej to so opazke, ki sem jih hotel spregovoriti glede učnega jezika. Namenil sem se pa tukaj pri našem srednješolstvu govoriti še o nekem drugem dejstvu. Čuli smo že pri ljudskem šolstvu, da preko ljudskega šolstva nismo daleč prišli, in da imamo na celem Kranjskem samo dve meščanski šoli. Gospodje, dajmo še eno priznati, da smo glede modernega duha še daleč za vsemi drugimi provincami. Približno ena četrtina vseh zavodov v Avstriji je že reformirala, iz starih humanističnih gimnazij so postale moderne realne gimnazije, Kranjska dežela pa nima še nobene, in kakor nerad komu kaj očitam, moram pa ravno pri tej priliki reči, da, če nimamo danes realne gimnazije na Kranjskem, je to zasluga S. L. S. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Se ni vsedla na lim!«) Gospodje, ne bom iskal nadaleč okrog dokazov in citiral raznih govorov, saj tako veste, da je finančni odsek že pri lanskem poročilu imel predlog, da se deželnemu odboru naroča, naj posreduje pri vladi, da se c. kr. II. državna gimnazija v Ljubljani preosnuje v realno gimnazijo in tudi v letnem poročilu je povedano, da se je ta sklep javil vladi in da se sedaj proučuje preureditev oziroma preosnovitev II. državne gimnazije v realno gimnazijo. Znano je, da se je v deželnem šolskem svetu sestavila enketa, da se bliže bavi s tem vprašanjem, in sad te enkete je bil ta, da deželna vlada predloga, da se II. državna gimnazija preosnuje v realno gimnazijo, ni sprejela zato, ker zastopniki deželnega odbora niso zanj glasovali. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Jako utemeljeno!«) Gospoda moja, ta predlog glede realnih gimnazij ni izšel iz ožjega kroga, saj tisti predlog, ki smo ga stavili kot samostojni predlog koncem decembra leta 1911., ni bil samo moja misel, saj je, gospodje, vam vsem znano, da so se cele korporacije, celi stanovi, cele enkete zanj izrekle in zato danes samo ponavljam ta predlog, da naj se deželnemu odboru naroči, naj posreduje pri c. kr. deželnem šolskem svetu, da se c. kr. II. državna gimnazija v Ljubljani že s šolskim letom 1914/15 preosnuje v realno gimnazijo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Strašna naivnost!«)

Imam še dva predloga, glede katerih si bom pa daljše utemeljevanje prihranil. To je predlog glede deželnega gledališča in predlog glede Glasbene Matice. Glede deželnega gledališča smo vložili interpelacijo na gospoda deželnega glavarja, in tam smo povedali bistvene točke, na katere bi se mogel pri utemeljevanju svojega predloga lahko sklicevati, ker so pa gospodu deželnemu glavarju znane, si jih pridržujem in samo predlagam:

»Pod pogojem, da se ne uprizori nobena igra, opera ali operета, ki bi jo deželni odbor prepovedal, se deželno gledališče brezplačno prepusti mestni občini ljubljanski, da ona po posebni upravni komisiji skrbi za redne gledališke sezone.«

Imam še drug predlog, ki sem ga že omenil, predlog, ki naj bi se sprejel pod točko »Podpore v glasbene namene«, predlog, da se Glasbeni Matici v Ljubljani dovoli in izplača za leto 1913 subvencija 2500 K.

Z ozirom na to, da je Glasbena Matica priznano prvi glasbeni zavod na jugu, da Glasbena Matica res v polni meri izvršuje svoje dolžnosti in da se v današnjih hudih političnih časih strogo varuje zamere na vse strani, pričakujem, da boste sprejeli predlog, naj se Glasbeni Matici podpora, katera se ji je svojčas odrekla, zopet obnovi. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Pegan je že rekel: Lasciate ogni speranza!« Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Pa ne za Glasbeno Matico!«)

Deželni glavar:

K besedi pride sedaj prvi progovornik gospod poslanec Lavrenčič.

Poslanec Lavrenčič:

Visoka zbornica! Ker je ura pozna, bom čisto kratek. Najprej omenim nekaj, kar bo vse gospode zadovoljilo. Med glavne pogoje našega gospodarskega napredka spada razvoj živinoreje. Zanjo se je v zadnjih letih po raznih krajih naše dežele silno veliko storilo, posebno se pa v tem oziru odlikuje naš kamniški okraj. Priredilo se je v kamniškem okraju že par živinorejskih razstav, pa tudi drugod po raznih pokrajinah kranjske dežele. Pokazalo se je tukaj marsikaj lepega pri živinoreji, da

pa pokažemo, kaj premoremo na Kranjskem sploh v živinoreji in na raznih živinskih plemenih, kakor tudi, da pokažemo našim gospodom tovarišem iz središča, da imamo Ljubljano radi (Veselost — Heiterkeit), predlagam nekaj, kar bo še celo veselilo gospoda tovariša Ribnikarja. (Ponovna veselost — Erneute Heiterkeit.) Stavim namreč tale predlog:

»Deželnemu odboru se naroča, da v dogovoru s Kmetijsko družbo ukrene vse potrebno, da se priredi, če mogoče že prihodnje leto, splošna živinska razstava v Ljubljani.«

Sedaj pa preidem k našemu kamniškemu okraju. Stojim na stališču, da naj se proračunska razprava ne moti preveč in zavlačuje z raznimi krajevnimi zahtevami in zato ne bom tukaj govoril o cestnih, vodovodnih in drugih gospodarskih potrebščinah v mojem okraju; ne morem si pa kaj, da tukaj poudarjam najvitalnejšo zadevo v kamniškem okraju, to je uravnavo Kamniške Bistrice. Ker je ta zadeva najnujnejša, stavil sem že o njej neko vprašanje na ekscelenco gospoda deželnega predsednika. Gospodje, delo se ne sme nikakor več odlašati, kajti ako se bo odlašalo, prišlo bo morebiti v kratkem času do tega, da bodo hudourniki z zemljo vred tudi hiše in cele vasi s seboj potegnili tja doli v Savo in potem v Črno morje. Pa tudi cene gradivu in delavstvu rapidno rastejo, tako da bo ta uravnava od dne do dne dražja. V interesu ne samo interesentov, ampak tudi dežele in države je torej, da se z delom nemudoma prične. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.)

Sedaj pa nekaj, kar je splošnega pomena. Omenjam tukaj neko zahtevo, katera je velika in pereča, zlasti v današnjih dneh, in sicer na podlagi nekega dogodka, ki se je zgodil zadnji ponedeljek v nekem kraju nekega okraja kranjske dežele v osebi, katera zavzema javno službo, državno službo. Prišel je v oni kraj v ponedeljek proti večeru neki davčni eksekutor k tajniku Hranilnice in posojilnice, in sicer službeno v urad. Obnašal se je pred tajnikom zelo nedostojno, vpil, rohnel in klel je, rekel je namreč: »E hudiča ste kunštni, kunštni ste, kunštni klerikalci, če imate tudi moč; prevzetni ste, toda Kamila vas je pa že potunkala.« (Ogorčeni medklici in smeh na levi — Entrüstungsrufe und Gelächter links.) To je govoril dotični davčni uslužbenec, in morda to ni edini slučaj, kjer se kaže, kako globoko zastruplja gotovo časopisje gotove ljudi. (Klici na levi — Rufe links: »To je res!«) No, in kako nas je potunkala gospica Kamila? (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Gospodična Kamila!«) Da je prišla Dies irae, dies illa, calamitatis et miseriae (Veselost na levi in smeh v središču — Heiterkeit links und Gelächter im Zentrum) pokazala je sinoči ona za stranko v našem središču značilna debata. (Smeh v središču in klici na levi: — Gelächter im Zentrum und Rufe links: »Tako je!«) Nečem o tej zadevi tukaj govoriti stvari, ki so se že čule, samo nekaj naj omenim. Ne obsojam one bolne žene, katera je vsled svojega histeričnega razpoloženja najkruteje žalila naša dva vrla voditelja, velezaslužna za slovensko domovino. To žaljenje bilo je silno hudo. Ne obsojam nje, obsojam pa one brezstidne ljudi, kateri so stali in stoje za njo, in obsojam ono koruptno časopisje, katero je dalo prostor, da se je po njihovem papirju razlivala ona gnojnica, za kar so odgovorni oni, ki so tistim listom gospodarji, listom, ki našemu narodu škodujejo, naš narod hudo žalijo in mu, kar mu je najsvetejše, kradejo: vero in moralo. (Burno odobravanje in ploskanje na levi — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links.) Oni namen pa, ki sem ga imel z navedbo onega davčnega uslužbenca, izvira iz tega, ker srčno želim, da bi se taki slučaji nič več ne ponavljali; in jaz sem prepričan, da Njega ekscelenca gospod deželni predsednik in finančna direkcija bosta gotovo tudi tukaj napravila red. Mi prepuščamo vsakomur svobodno politično mišljenje, (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«), toda nekaj hočemo, da so javni funkcijonarji, kadar so v službi, dostojni. (Ponovno klici na levi — Erneute Rufe links: »Tako je!«)

In še nekaj drugega hočemo: Mi nikdar nismo dopustili, ne dopuščamo in ne bomo dopuščali nikomur, da bi žalil, grdil in sramotil Slovensko ljudsko stranko. (Burno odobravanje in ploskanje na levi — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj naslednji kontragovornik gospod poslanec Turk.

Poslanec Turk:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi, da protestiram v imenu večine kranjskih gasilcev proti krivici, ki se nam godi pri razdeljevanju podpor v gasilne namene od strani deželnega odbora. Do sedaj je bilo vse v redu. Nahajala se je v Ljubljani Kranjska gasilska zveza, v kateri so bila združena vsa slovenska gasilna društva, ki se niso vmešavala v politične boje, ampak so stala visoko nad strankami in vršila svoj vzvišeni namen: Bližnjemu pomoč. Društva so se oklepala gasilske zveze in ta kot skrbna mati jih vodila ne glede na levo ali desno in je gledala samo na cilje in interese gasilstva. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Nikamor ni gledala, to je bilo slabo!« Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »To je jako žalostna točka v vaši zgodovini!«) O nepristranskem in vestnem delovanju kranjskega gasilstva se je c. kr. vlada opetovano

prepričala in prav zato je bila kranjskemu gasilstvu vedno naklonjena. Tudi kranjski deželni odbor je vedel ceniti delovanje gasilnih društev, in ravno nepristransko in vestno delovanje mu je dalo povod, da je predložil deželnemu zboru zakonski načrt o 2%nem in 1%nem prispevku zavarovalnic. Deželni odbor je že od nekdaj doneske zavarovalnic sporazumno z gasilsko zvezo razdeljeval med gasilna društva, in zveza sama je dobivala za svoje delovanje 1600 K. Z naklonjenostjo c. kr. vlade in s podpiranjem deželnega odbora se je slovenska deželna gasilska zveza dvigala in dvigala in se je dvignila tako visoko, da danes združuje v sebi nič manj kot 185 gasilnih društev s 5941 člani. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »To je bilo včasih! Danes pa ni več tako!«) Skoraj sleherni dan se čuje, da je izbruhnil ogenj sedaj tu, sedaj tam in da so gasilna društva preprečila velikansko škodo. Smelo trdimo, da so v slovenski gasilski zvezi združena gasilna društva od početka pa do danes otela milijone in s tem neprecenljivo koristila deželi in državi. Do predlanskega leta je deželni odbor vojvodine Kranjske vedel ceniti delovanje gasilnih društev in delovanje gasilne zveze, sedaj je pa jel dvomiti nad nepristranostjo gasilnih društev in gasilne zveze, akoravno se zveza in tudi gasilna društva ne zavedajo najmanjšega prestopka, ki bi dal deželnemu odboru povod do omenjenega dvoma. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Omenjenega dvoma!«) Deželni odbor je zvezi ustavil vsako podporo zaradi tega, ker se ni uklonila, da bi prestopila v takozvano deželno gasilno zvezo, in zaradi tega je deželni odbor dal 63 gasilnim društvom podporo, 122 gasilnih društev je pa pustil brez vsake podpore. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujmo, čujmo!«) Slovenski gasilski zvezi je deželni odbor obljubil podporo, toda samo pod pogojem, da bo imel deželni odbor v nadzorstvu enega zastopnika s pravico veta. Tega pa zveza ni hotela pripoznati, kajti potem nima nobenega pomena. Mi smo se pokorili v toliko, da naj ima zastopnik deželnega odbora posvetovalni glas in nadzorstveno pravico, ampak da bi z vetoglasom razveljavil vsak sklep, tega pa ne moremo priznati, kajti mi kot gasilci nismo pristopili proti vam ali proti vaši stranki, kajti mi smo kot gasilci prostovoljni, ne pa morda plačani. Gospoda moja, prišlo je pa od deželnega odbora še nekaj drugega, namreč da naj se za tajnika nastavi tisti, ki ga bo deželni odbor imenoval. Prišlo je od deželnega odbora, da hoče on imeti za tajnika osebo, ki ni zmožna za tako važen posel, kakor je gasilstvo, in zato smo se tudi tej točki uprli. Gospoda moja, ker je zveza ustanovljena na podlagi društvenega zakona in ker se ni hotela izročiti na milost in nemilost eni osebi, je ostala brez podpore. Izmed 122 gasilnih društev, ki niso bila deležna deželne podpore, so društva, ki tiče zaradi nabave gasilnega orodja v dolgovih, ali pa težko, težko pričakujejo podpore, da si nabavijo najpotrebnejše orodje. Jaz, gospoda moja, se ne bom dalje spuščal v debato, temveč moram samo naglašati, da je zaradi tega padlo v nemilost ljubljansko reševalno in gasilno društvo. Odločno pa protestiram proti predbacivanjem, da je to liberalna zveza, kajti mi ne poznamo ne liberalcev in ne klerikalcev, mi smo gasilci in ostanemo tudi gasilci in prihajamo vsakemu na pomoč. (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Saj je ogenj tudi internacijonalen!«) Gospoda moja, pri deželnem odboru je ljubljansko reševalno društvo padlo zaradi tega v nemilost, ker ni hotelo pristopiti društvu, katero ima gotovo strankarski namen. Mi smo vedno naglašali na vseh shodih pod predsednikom Doberletom, pustimo politiko pri miru ,naše glasilo bodi samo: Bližnjemu v pomoč, in jaz bom tudi vedno, dokler bom stal zvezi na čelu, zastopal to stališče. Gospoda moja, imam danes dva tovariša in prijatelja, to je gospoda dr. Gregoriča in gospoda dr. Zajca, ki sta bila člana ljubljanskega reševalnega in gasilnega društva, in ta dva, naj kot bivša člana in odbornika danes resnico povesta, če smo kdaj pri kaki odborovi seji bili strankarski. Mi strank ne poznamo, mi ostanemo samo gasilci, tako čisti, kakor smo bili dozdaj, ne oziraje se na desno ali levo. Da nas je pa večina pustila brez vsake podpore ravno ljubljansko gasilno in reševalno društvo, je gotovo vsega obžalovanja vredno. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Saj ni res!«) Prosim, to je v stanu konštatirati ravno gospod tovariš dr. Pegan, odkar sem jaz na čelu temu društvu, nismo dosedaj dobili nobene podpore. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »Ste pa poprej več dobili!«)

Gospoda moja, jaz ne bom več dalje govoril, ampak stavljam samo en predlog. Gospod deželni predsednik se je skliceval na § 7. gasilskega zakona; ta paragraf 7. določa čisto natančno, kako je postopati pri razdeljevanju podpor gasilnim društvom, in se glasi (bere — liest):

»Dveodstotne doneske je porazdeljevati med prostovoljne gasilne straže kakor tudi med občine, katere vzdržujejo službene gasilne straže in se smejo porabljati za vzdrževanje že obstoječih ali za osnovanje novih gasilnih straž ali za nakup občinskega gasilnega orodja.

Kako je porazdeliti enoodstotne doneske, določa pravilnik, ki ga bo izdal deželni odbor v sporazumljenju s političnim deželnim oblastvom.«

Gospoda moja, tukaj vidite, da pride pri tem v poštev samo gasilska, ne pa strankarska vrednost in potrebnost. V gasilnih društvih ne potrebujemo nobenega strankarstva, tam dobi prostor vsak človek, naj bo član S. L. S., narodnonapredne ali pa katerekoli stranke. Politika je iz gasilnih društev izključena.

Stavljam torej predlog:

»Deželni odbor se pozivlje, da razdeli podpore gasilstvu po resnični potrebi in vrednosti vsem gasilnim društvom ne glede na to, v kateri zvezi so včlanjena.« (Odobravanje in ploskanje v središču — Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi pride sedaj progovornik gospod poslanec dr. Pegan.

Poslanec dr. Pegan:

Visoka zbornica! Ni še poteklo toliko časa od tega, da bi bil mogel pozabiti, kar je rekel gospod poslanec Turk v nekem medklicu: »Napravite kakor hočete, nam je vseeno, ali kaj daste ali nič.« (Poslanec — Abgeordneter Turk: »To je stara kaša!«) O prosim, ta kaša je še čisto gorka, celo vroča in zato Vam je neprijetna. Jaz sem jo takoj za Vaš futer pripravil in zato pričenjam ž njo svoj govor. (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Visoka zbornica! Stvar je pa ne glede na to, da jo je prej gospod poslanec Turk osmešil, silno resna. Naša gasilna društva nam niso tisto, kakor kaka pevska, telovadna in izobraževalna društva, pri katerih nima javnost na njih obstoju in napredku bogzna kolikšnega interesa. Če se sokolsko društvo v kaki občini pofrtiči, ne bomo pretakali nobenih solz — nazadnje je vseeno ali napreduje ali nazaduje, — gasilna društva so pa vse kaj drugega. Gasilna društva imajo javnopravno podlago, zato ker govore javne postave o njihovih pravicah in dolžnostih, in ker imajo ona silno važen delokrog, prenešen od župana na gasilno društvo, zato nam, ki se za javnost brigamo, ne more biti vseeno, kakšno smer ima delovanje gasilnih društev.

Visoka zbornica! Javnopravni interes na obstoju in razvoju gasilnih društev je dan po zakonih. Skrb za varnost oseb in lastnine je izročena po občinskem redu občini v lastnem delokrogu, v lastnem delokrogu stoji deželni odbor nad občinami, pri požarih izvršuje pravice občine v imenu županstva vsled sklepa občinskega odbora gasilno društvo po svojem načelniku in iz tega sledi čisto jasno, da ima deželni odbor kot najvišja instanca nad občinami, tudi interes na tem, kako se gasilna društva razvijajo in obenem tudi pravico do kontrole v tem pogledu. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Tega mu nobeden ne odreka!«) To pravico ste nam Vi odrekli. Če se nam pa ta pravica priznava, potem imamo mi od deželnega odbora ne samo pravico, ampak tudi dolžnost gledati, kako se pri gasilnih društvih dela in to je pa, ker so to samostojna društva — Vi se sklicujete na društveni zakon — mogoče edino-le potom gasilne zveze. Gasilna zveza, kateri načelnik je moj predgovornik gospod poslanec Turk, ta gasilna zveza je bila skozi 8 let strokovni organ deželnega odbora v gasilnih stvareh. Ona je stavila predloge, kako naj se podpore razdeljujejo. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Lavtižar bo to bolje znal!«) ... Gospod poslanec Turk, kadar boste Vi v gasilskih stvareh pokazali tisto razumevanje javnih interesov, kakor nenavzoči gospod Lavtižar, takrat Vam bom jaz častital. (Meklici poslanca Turka — Zwischenrufe des Abgeordneten Turk.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim — gospod poslanec dr. Pegan ima besedo. Gospod poslanec Turk, Vi nimate besede; ako se pa hočete pozneje še enkrat k besedi oglasiti, boste imeli priliko dokazati svojo kvalifikacijo. (Veselost na levi — Heiterkeit links. — Poslanec — Abgeordneter Turk: »Dobro, pa ne bom šel k Lavtižarju v šolo!«)

Poslanec dr. Pegan

(nadaljuje — fortfahrend):

Kakor se vidi častita naša opozicija pri tej stvari noče zavzeti tiste resnosti, kakršno bi zaslužila in najboljši odgovor moj na te medklice bi bil, če bi sploh svoj govor končal, ker ti ljudje resnosti položaja ne razumejo. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Smešnosti, pa ne resnosti!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Ja, gospod poslanec Turk, jaz Vas še enkrat opozarjam, da Vi nimate besede.

Poslanec dr. Pegan

(nadaljuje — fortfahrend):

Deželni odbor je potem, ko je bil gospod deželni glavar izročil gasilski referat novemu referentu, prišel po tem novem referentu do zaključka, da je gasilska zveza — ne vem ali po kakem vzorcu, ali na podlagi simpatij ali antipatij ali mogoče tudi na podlagi subjektivnega svojega prepričanja — stavljala svoje predloge v tem pogledu, ali to ali ono gasilno društvo zasluži podpore ali ne in kako naj se dotične podpore razdelijo. Do tistega časa je,

kolikor je meni znano, gospod referent o gasilstvu v deželnem odboru vedno sprejel dotični predlog kot nekak dogma. Meni in dr. Lampetu pa predlog gasilske zveze ni bil nikak dogma. Pregledal sem njen votum in prišel do zaključka, da je gasilska zveza, v katere imenu je danes govoril gospod poslanec Turk, med drugim tudi podporo predlagala nekemu gasilnemu društvu, ki je izkazalo med aktivi 2 trobenti in drugega nič. (Veselost in klici na levi — Heiterkeit und Rufe links: »Čujte!« — Poslanec — Abgeordneter Turk: »To že ni res!«) Ja, jaz ne morem nič za to, po Vaši gasilski zvezi je društvo vložilo prošnjo, v kateri samo to navaja, in Vi ste to prošnjo priporočili. Potem je še neko društvo bilo priporočeno, ki je imelo zastavo za 700 K, pa nobenega metra cevi. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!« — Medklici poslanca Turka — Zwischenrufe des Abgeordneten Turk.) Ja, tako je bilo in jaz ne morem nič za to, če gospodje pri gasilski zvezi niso pregledali stvari, tisti pa, ki je ti prošnji priporočil, je postopal ali brezvestno ali pa vsaj nezadostno natančno. Zato sem jaz rekel, da je tukaj treba nekoliko ostreje vmes poseči, in deželni odbor je nato zahteval od stare zveze gasilnih društev, prvič da dobi on v nje odboru svojega odposlanca, drugič da dobi dotični odposlanec pravico veta, in tretjič, da zveza kot tajnika namesti osebo, ki se od deželnega odbora odobri. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Lavtižarja!«) — Lavtižar bi Vam bil lahko veliko koristil in danes bi ne bila zveza tako za nič, ko bi imela Lavtižarja. — O prvi zahtevi deželnega odbora ne bom govoril, ker jo je gospod predgovornik priznal sam kot pravičnо. Visoka zbornica, gre se pa za nekaj drugega, gre se za pravico veta, in ta pravica je neobhodno potrebna, kajti če deželni odbor kot upravitelj gasilskega sklada kaki gasilski zvezi oziroma v njej včlanjenim društvom na leto nakloni 20 do 25.000 K denarja, potem ima vendar pravico izvedeti, kako se pri kakem društvu gospodari, in mora imeti tudi pravico, slabo gospodarstvo s svojim vetom ustaviti. Tako pravico veta ima deželni odbor n. pr. pri »Slovenskem planinskem društvu« in če hočete, vprašajte pri Vaših somišljenikih, ki so člani »Planinskega društva«, in povedali Vam bodo, da ima deželni odbor pravico veta že dobro leto dni, da pa še do danes niso imeli pretrpeti nikake niti najmanjše sekature. Deželni odbor zahteva po svojem odposlancu samo prepis sejnih zapisnikov, se prepriča, če je vse v redu, in jaz kot odposlanec deželnega odbora še nikdar nisem prišel v položaj, da bi bil na podlagi tistega, kar sem našel v sejnih zapisnikih, dobil povod, predlagati deželnemu odboru kak sklep »Planinskega društva« v ustavitev.

Visoka zbornica, jaz sem trdno prepričan, če so gospodje pri stari gasilski zvezi imeli voljo, da bodo dobro, pravilno in zmislu intencij postav in deželnega odbora delali, da bi se prav nič ne bili protivili temu vetu, če so se pa protivili, sledi iz tega, da so hoteli tako gospodariti, da bi bil deželni odbor prej ali slej prišel v položaj, ustaviti Vaše gospodarjenje s svojim vetom. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Deželni odbor naj Vas imenuje za častnega člana v novi zvezi!«) Deželni odbor ne imenuje nič častnih članov — mogoče da bo Vas enkrat za zasluge, ki bi si jih pridobili za zabavo v deželnem zboru ...

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec Turk, jaz imam z Vami jako veliko potrpljenja (Veselost — Heiterkeit.), torej prosim, upoštevajte to.

Poslanec dr. Pegan

(nadaljuje — fortfahrend):

Zadnja zahteva deželnega odbora je bila, da gasilska zveza kot tajnika namesti tisto osebo, ki jo on odobri. Gospoda moja, tajnik se je plačeval iz prispevkov deželnega odbora. Iz tega, kar je deželni odbor zvezi dajal, je bil tajnik plačan. V prejšnjega tajnika Trošta je imela tedanja večina deželnega odbora popolno zaupanje, ko pa je ta tajnik umrl, je bil deželni odbor v dvomu, da bo gasilska zveza kot tajnika nastavila osebo, ki bo nujal garancijo za to, da se bodo posli pri gasilski zvezi vodili pravilno, kajti prepričali smo se, da vodi celo gasilsko zvezo ne odbor, ampak tajnik, ker faktotum gasilske zveze je bil prej Trošt in ne načelnik gasilske zveze. Stavili smo zaraditega svoje zahteve in dobili smo odgovor: »Ne!« Ja, če je deželni odbor tisti, ki nakloni zvezi to, kar jo pokonci drži, kar jej daje eksistenčne pogoje — vsaj rekli ste, da brez te podpore eksistirati ne morete, potem boste vendar morali izprevideti, da je bil deželni odbor popolnoma upravičen, ako je zahteval ingerenco v tem zmislu, kakor sem prej povedal, in če ste Vi potem rekli, da ne, pomeni to toliko, kakor: Wir sind geschiedene Leute — naša pota gredo narazen. Deželni odbor je torej moral skrbeti za to, da si dobi drug strokovni organ, in to je sedanja Deželna gasilska zveza, katera je naše pogoje sprejela, in jaz upam, da bo ta zveza s pomočjo deželnega odbora čisto dobro gospodarila v deželi bližnjiku v pomoč, Vaš »Gut Schlauch!« pa bo morebiti počil. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Ne bo počil, nismo žabe!« — Veselost — Heiterkeit. — Deželni glavar pozvoni — Landeshauptmann gibt das Glockenzeichen.) Pričakujem torej, visoka

zbornica, da boste odobrili postopanje deželnega odbora s tem, da boste glasovali za dotično točko v proračunu tako, kakor je predlagana.

Gospoda moja, naj mi bo sedaj dovoljenih — samo še en trenutek prosim — nekaj opazk glede gasilnega in reševalnega društva ljubljanskega. Ljubljansko gasilno in reševalno društvo ni včlanjeno pri deželni gasilski zvezi, ampak je včlanjeno pri gasilski zvezi, v katere interesu je imel gospod poslanec Turk svoj govor v zbornici. Temu društvu je deželni odbor priznal podporo za nabavo nekega jako dragega aparata. Zdi se mi, da se gre tukaj za neko avtomobilno brizgalno. Kot referent o gasilstvu sem svojčas glede te stvari precej obširno razpravljal z rajnkim načelnikom gasilske zveze pokojnim Štricljem, ki je mene osebno prosil: Gospod doktor, lepo prosim, naj odbor pomaga, da dobi društvo dotični aparat, in jaz sem, trdno prepričan, da bo deželni odbor hotel pomagati, rekel, da bom stavil zadevni predlog. S Štricljem je bil pri meni tudi gospod Barle. Deželni odbor je potem sprejel dotični predlog in dotična denarna žrtev v korist gasilnemu in reševalnemu društvu iz tega fonda bi menda znašala 8 do 10.000 K. Stavil je pa en pogoj, da v enaki izmeri kakor dežela prispeva tudi mestna občina ljubljanska, ki je na stvari prva interesirana. Jaz sem se potem še osebno potrudil k g. županu in sem tudi osebno govoril z občinskimi svetovalci Vaše stranke ter jih prosil, da v interesu stvari, v interesu Štricljeve in Barletove prošnje delajo na to, da tudi mestna občina toliko prispeva, pa reklo se mi je zmirom: Bomo že videli. Vprašal sem potem pred kakimi 14 dnevi ali 3 tedni, kako stvar stoji in reklo se mi je: Ja, saj so bili skoro vsi za to, ampak — gospod Turk je bil proti temu. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »To je laž, protestiram!«) Torej jaz samo konštatiram ...

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec Turk, zaradi te besede Vas moram k redu poklicati.

Poslanec dr. Pegan

(nadaljuje — fortfahrend):

... da do danes društvo še ni izvršilo stavljenega predpogoja in če se, gospod poslanec Turk, pritožujete, da društvo ni dobilo nobene podpore iz deželnega gasilskega zaklada, tudi recite: Mea culpa. (Živahno odobrovanje na levi — Lebhafter Beifall links.)

Deželni glavar:

K besedi pride nadaljni kontragovornik gospod poslanec Ribnikar.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Zelo pozno je že, in videti je, da je visoka zbornica že trudna. Jaz bi rad še obširno govoril o tej točki, pridržujem si pa pravico, da bom še v poznejših sejah izpregovoril o nekaterih stvareh, ki bi pravzaprav spadale k tej točki. Zdi se mi pa neobhodno potrebno, da še danes k tej točki omenim nekatere stvari. — Leta 1909. je visoki deželni odbor sprejel službeno pragmatiko za uradnike in pisarniške oficijante in za sluge deželnega odbora in zavodov, ki so v neposredni deželni upravi. V tej službeni pragmatiki stoji § 7., ki pravi, da je za druga mesta, poprej so naštete razne konceptne službe, treba strokovne izobrazbe. Jaz bom potem govoril ravno o neki službi, ki spada v ta paragraf, ki zahteva, da je dotičnik, ki je prosil za to službo doprinesel dokaz o strokovni usposobljenosti. V deželnem odboru se je pa zgodil slučaj, da je imenoval v eni zadnjih sej našega tovariša gospoda poslanca Bartola za živinorejskega ali gospodarskega veščaka — mi bo že oprostil, če titelna še ne poznam, ampak faktum je, da je imenovan, in faktum je, da bi bil moral v smislu tega paragrafa doprinesti dokazilo o popolni strokovni usposobljenosti, česar pa on ni storil. § 9. pa pravi, da bi se ta zahteva lahko popustila, ampak samo v tem slučaju, če bi v to privolil deželni odbor oziroma deželni zbor. Deželni odbor se pa do danes še ni prav nič zmenil, da bi vprašal deželni zbor, ali privoli, da se poslancu Bartolu popusti strokovna sposobnost. Razentega je pa zagrešil deželni odbor še neko drugo stvar. § 12. službene pragmatike namreč pravi, da se ima vsaka prosta ustanovljena služba, praviloma razpisati potom javnega natečaja z najmanj štiritedenskim rokom v časopisih, katere določi sam. Slišali pa nismo nikjer o kakem razpisu, razpisa tudi faktično nobenega ni bilo, in dasi bi se oglasilo več strokovnih veščakov, ki imajo popolno usposobljenost za dotično službo, je to službo deželni odbor oddal kar kratkomalo pod roko. Jaz smatram, da je to postopanje deželnega odbora vse obsodbe vredno, kajti ako bo deželni odbor kratkomalo vse sklepe deželnega zbora ignoriral, kakor je tega, potem se sploh vsako ustavno življenje v deželi preneha. Jaz vidim tukaj velikansko kršenje deželne avtonomije in kratenje pravice, ki pristoja edino-le deželnemu zboru ne pa deželnemu odboru. Jaz torej ne morem drugega, kakor da z vso odločnostjo protestiram proti takemu postopanju deželnega odbora, in bi želel, da bi se cela deželna zbornica postavila na to stališče in bi se zavarovala proti ponovitvi takega postopanja deželnega odbora. (Ironično pritrjevanje na levi — Ironische Zustimmung links.)

Imam pa še neko drugo točko. Kakor je

gospodom deželnim odbornikom znano, je moj tovariš deželni odbornik dr. Novak zaprosil deželni odbor za seznam izpiskov vseh dijet in vseh potnih stroškov za l. 1912. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Saj sem mu jih dal!«) Jaz sem bil tisti človek, ki sem dr. Novaka prosil, da mi preskrbi ta seznam raditega, ker se mi je vsota, katero izkazuje računski zaključek za l. 1912 zdela tako visoka v primeri s prejšnjimi leti, da sem prosil za pojasnilo. Pri sestavi statistike glede te postavke sem dognal, da se je do l. 1908. rabilo skozi 10 let nazaj povprečno za potne stroške in vožnje deželnih odbornikov kakih 450 K in za vožnje deželnih uradnikov pa maksimalno 2000 K. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ker niso nikamor šli, so spali!«) Za l. 1912 — ta številka je l. 1907. začela stopati in stopati in je torej l. 1912 dosegla znesek 41.326 K, torej ogromna diferenca, za katero sem se smatral kot deželni poslanec opravičenega, da dobim glede te vsote kako pojasnilo. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Bravo! Bravo!«) Gospodu deželnemu odborniku tovarišu dr. Novaku se je najpoprej obljubilo, da se mu bo dal tak izpisek do prihodnje sobote, stvar se je pa zavlekla in končno čez 14 dni je gospod dr. Lampe prišel in položil pred dr. Novaka cel kup računov. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »No, also, ali ni bilo pravilno?!« — Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Vaša sekatura!«) Gospodje, to ni nobena sekatura, deželno premoženje je javno premoženje, in če ima kdo pravico, ima deželni odbornik in deželni poslanec pravico, zahtevati popolno jasnost glede uporabljanja tega premoženja. Gospod deželni odbornik dr. Lampe je, kakor sem že dejal, predložil račune in jaz sem bil toliko indiskreten, da sem natančno pregledal te račune in dognal, da je deželni odbor predložil mesto izkazane vsote glasom računskega zaključka za l. 1912, ki izkazuje za deželne odbornike potnih pavšalov, dijet in stroškov 11.155 K, samo za kakih 5000 K računov, za kakih 6000 K pa računov ni bilo predloženih. Jaz bi se, ker na podlagi teh računov ni bilo mogoče natančno dognati uporabe tega denarja, upal izraziti nekaj pomislekov glede uporabe tega fonda. Zdi se mi, da je ta vsota daleko previsoka, in če bi se tukaj deželni odbor postavil na nekoliko bolj skromno stališče, bi se dala ta vsota visoko reducirati. Kajti gospodje, izdati 41.000 K samo za vožnje (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Koliko pa imamo inženerjev!«) Je že res, ampak ta vsota je vseeno nekoliko previsoka.

Sedaj pa prihajam k posameznim naslovom. Neumevno mi je namreč, zakaj hodi toliko ljudi na gotove priredbe. Vzemimo n. pr. županske shode na deželi. Če morata biti pri teh županskih shodih navzoča dva uradnika, naj bo. Mislim, da ta dva uradnika že lahko natančno poučita župane, in jaz potem ne razumem, zakaj mora priti na županski shod še kak odbornik, da tudi on da shodu svoj blagoslov. To priredbe županskih shodov zelo podraži, gospodje, deželni avtomobil ni tako poceni kakor si Vi predstavljate, in jaz mislim, da je čisto prav, ako se postavimo na stališče gospoda dr. Gregoriča, ki je v finančnem odseku rekel: gospodje pri kronah šparajte. Jaz pa pravim: pri vinarjih šparajte in ne samo pri kronah, če ne, ne gre.

Vzemimo dalje slučaj, ko se je ustanovila mlekarna v Št. Vidu nad Vipavo. Izjavljam, da je opravičeno in nimam nič proti temu, ako se je udeležil otvoritve deželni mlekarski nadzornik kot strokovnjak, ampak da sta se poleg tega udeležila še dva odbornika te otvoritve, tega pa ne razumem. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Jaz nisem nič računal!«) Ampak eno uro pozneje, ko je bila mlekarna otvorjena, se je vršilo zborovanje. Vsi, ki so se udeležili zborovanja, so se poslužili deželnega avtomobila. Jaz ne rečem nič, ampak samo konštatiram, da se je tako zgodilo.

Jaz najdem tudi, da se gospodje zelo radi vozijo na razne shode (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »To je pa korupcija!«) sedaj na Dunaj, v Solnograd, potem v Inomost. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Kdo se je pa v Inomost peljal?!«) itd. Ne bom nič rekel, da sta se dva gospoda peljala na evharističen shod in da stane to za vsakega 350 K, to je malenkost, res pa je, da so taki stroški zelo nepotrebni in da bi se moralo v tem oziru bolj varčevati. Jaz ne vem, kdo ima referat za prisilno vzgojo, ampak če ima referat za prisilno delavnico gospod grof Barbo, potem mislim, da spada tudi prisilna vzgoja v njegov referat, najdem pa tukaj račun gospoda dr. Zajca pr. 289 K, ker se je on peljal v Solnograd. Jaz ne vem, kako pride gospod dr. Zajec do tega, ampak faktum je, da se je peljal on v Solnograd. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: »Na predlog gospoda grofa Barbota!«)

Najdem pa še druge stvari, ki se mi ne zde ravno potrebne. Na primer inšpiciranje gozda v Podmolniku. Če si dotični uradnik poleg svojega zaslužka računi še 12 K dijet, to naj bo, do tega je po pragmatiki opravičen, ampak če se potem računa za hojo po gozdu 4 in pol ure, je 18 km ergo 9 K samo za hojo po gozdu, to se mi zdi pa malo preveč. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »To je popolnoma pravilno, uradnik ima do tega pravico, se boste inženerjem zamerili, če boste tako govorili!«) Najdem pa tudi, da ti računi niso v skladju z napredkom današnjega časa. Mi imamo po celi deželi avtomobile, železnično zvezo in zato se meni zdi neumestno, da imamo deželni avtomobil, ki je faktično veliko dražji

kakor železnica. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »To je naivno!«) Recimo n. pr. na Vrhniko je prav lahko priti z železnico. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Na Dunaj tudi!«) Naš tovariš Lenarčič se nikoli ne pelje z avtomobilom, ampak vedno le z železnico. Vožnja po železnici stane z vsemi dijetami vred 31 K, z avtomobilom pa stane samo vožnja 30 K.

So torej malenkosti, katere sem tukaj omenil, dotaknil sem se jih samo od daleč raditega, da bi čestiti deželnozborski večini nekako namignil, da naj pri teh izdatkih nekoliko bolj varčuje. Na drugi strani, sem se pa oglasil k besedi, ker se nas omalovažuje s tem, da se nam je vrglo tiste račune, ki so končno nepopolni.

To sta dve točki glede katerih sem smatral, da je neobhodno potrebno, da kot ljudski zastopnik o njih spregovorim. (Odobravanje v središču — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod poslanec Jarc.

Poslanec Jarc:

Visoka zbornica! Dovoljenih mi bodi samo par besed na neka izvajanja tovariša gospoda prof. Reisnerja. V očeh gospoda prof. Reisnerja je večina v deželnem zboru velika sovražnica šolstva zaradi znanega stališča nasproti državni obrtni šoli. Nasproti temu konštatiram, da je ravno naša stranka tista, ki je zanesla v našo deželo edino pravi princip strokovnega šolstva. Gospodje, odprite naš deželni proračun in na straneh, kjer so tiskane dotične postavke, vidite, kaj dela v tem oziru naša stranka. Pri kmetijstvu imate preosnovo grmske šole, ki se je s primeroma majhnimi stroški izvršila jako blagodejno, potem daje 20.000 K za gospodinjsko šolo v Ljubljani in gospodinjske šole in tečaje na deželi, dalje vzdržuje mlekarsko šolo na Vrhniki, prireja poučne tečaje o kmetijstvu, poučna potovanja itd. itd. Dalje opozarjam, da se je ustanovila Slovenska trgovska šola in potem še trgovska šola za deklice, ker se je naša stranka zavedala, da je treba zidati od spodaj in ne od zgoraj. Če potem pogledate podpore in ustanove na strani 48. računskega sklepa, potem krasno uspevajoči obrtni pospeševalni urad, kateremu se je podpora od 8000 K zvišala na 12.000 K in potem še vse druge podobne izdatke, potem morate pač priznati, da stori dežela danes v enem letu veliko več v take namene, kakor prej ves čas, odkar imamo ustavno življenje. Vedno se nam očita obrtna šola v Ljubljani, pa glede tega zavoda je deželni odbor stal na stališču, da naj, če je obrtna šola državna, skrbi za nje ustanovitev država in to stališče so zavzemali tudi zastopniki S. L. S. v občinskem svetu ljubljanskem.

Potem nam je očital gospod tovariš profesor Reisner, da nimamo na Kranjskem nobenih meščanskih šol. Gospodje, glede meščanskih šol se je v javnosti danes izvršil velik preobrat in danes gledamo meščanske šole s čisto drugimi očmi, kakor preje. Ne pozabite pa, da imamo po zaslugi sedaj vladajoče stranke toliko in toliko osemrazrednih ljudskih šol, kar pomenja isto, kakor meščanske šole. Ustanovile so se take šole na Vrhniki, v Šiški in na Viču in sedaj se ustanovijo še na Jesenicah in v Tržiču in morda še kje drugod (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Same krasne stavbe!«) in vse to se je izvršilo v teh par letih, odkar je naša stranka prišla do večine v deželnem zastopstvu. Kar se tiče izpričeval, so ta nazadnje postranska stvar, glavna reč je pa to, kar se otroci nauče. Gospodu poslancu dr. Novaku se pač pozna, da živi v starem delu sveta in da še ni do njega prišel napredni duh, ki veje recimo iz Amerike. Glede obrtne šole še omenim, da moramo na njej ustanoviti še oddelek za strojarstvo, gospod poslanec Ribnikar.

Končno se je obregnil gospod tovariš profesor Reisner nad tem, da je naša stranka v deželnem šolskem svetu glasovala zoper to, da se II. državna gimnazija preosnuje v realno gimnazijo. Gospodje, to je važna taktična poteza. Mi smo za to, da se realka v Idriji preosnuje v realno gimnazijo in s tem povzdigne življenska moč idrijske realke, o kateri je znano, da vedno bolj hira od leta do leta. Smo pa zoper reformiranje II. državne gimnazije v Ljubljani v realno gimnazijo, dokler se ne reši realčno vprašanje, iz tega glavnega vzroka, ker bi bila ta rešitev nevarna v tem oziru, da bi prišli Slovenci ob zavod, ki jim po vsej pravici pripada.

Torej, gospodje, Slovenski Ljudski Stranki pod katere gospodarstvom se je v par letih ustanovilo okoli 120 novih razredov, pod katere gospodarstvom se je toliko naredilo, kakor prej komaj v 20 letih toliko — gospod dr. Novak, zasledujte statistiko — in pod katere vodstvom je nastalo toliko krasnih, modernih šolskih stavb po deželi, tej Slovenski Ljudski Stranki ne bo mogel nihče po pravici očitati mračnjaštva. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dr. Zajec.

Poslanec dr. Zajec:

Visoka zbornica! Gospod poslanec profesor Reisner se je v svojem govoru dotaknil vprašanja razdeljevanja učiteljskih podpor. To

vprašanje razburja našo lepo domovino že nekaj mesecev, in sicer je javnost tako razburjena, kakor morda ni bila razburjena niti od znane afere. Dovolite, gospodje, da tudi v tem pogledu posvetim nekoliko z lučjo v to stvar, ki je, kakor kažejo izvajanja gospoda profesorja Reisnerja, vsaj narodnonapredni javnosti še precej temna. Deželni zbor je dal z znanim sklepom deželnemu odboru pooblastilo, da razdeljuje po svoji previdnosti draginjske podpore do 25% onemu učiteljstvu, ki še ni bilo deležno takih podpor. Deželni zbor je tedaj zapovedal deželnemu odboru pri razdeljevanju teh draginjskih podpor postopati z največjo previdnostjo. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Tako je!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Novak: »Se zastopimo!«) In ko so se pozneje te podpore razdeljevale, smo tudi razumeli, zakaj je deželni zbor od deželnega odbora to zahteval. Deželni odbor, gospoda moja, je imel v tem oziru, da povelju deželnega zbora zadosti, silovito težavno stališče, in sicer zaraditega, da popolnoma po vesti in pravici razdeli tisto votirano vsoto. Da se ne greši in da se ne razžali te previdnosti, zaukazane od deželnega zbora, je moral deželni odbor vpoštevati gotova načela, katerih naj se drži pri razdeljevanju teh podpor. Jaz bom prebral nekatera teh načel, in sicer je najbolj važna prva točka teh načel, ki se glasi:

»Doklada se odmeri individuelno po odstotkih temeljne plače in se dovoli od 15. novembra 1909. dalje do preklica.« (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »To je načelo!«) To izrečno naglašam, »do preklica«.

Potem mi je še posebno naglašati točko 7. teh načel, ki se glasi:

»Splošni predpogoj za dovolitev doklade je, da se dotična učna oseba odlikuje po vestnem izpolnjevanju stanovskih dolžnosti v šoli in izven šole.« (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Tako je!«)

Prosim visoko zbornico, da si krepko zapiše v spomin to točko teh načel, namreč izvrševanje stanovskih dolžnosti v šoli in izven šole.

Gospoda moja, če bi jaz hotel sedaj ravnotako individuelno utemeljevati to razdelitev draginjskih podpor, potem seveda bi morali sedeti kar naprej najbrž do Božiča. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Pa sedimo!«) Tega mi ni mogoče in mislim, da je v interesu marsikaterega pristaša liberalnega učiteljstva, da to opustim. Ampak dovolite, da Vam povem, kar najbrže vsi veste, da je gospod profesor Reisner citiral »Slovenskega Učitelja«. Tedaj je zopet prišlo na vrsto naše časopisje in ker imamo že časopisje na vrsti, naj še jaz izpopolnim to poglavje, da bo kompleten ta kapitel. Liberalno učiteljstvo ima tiskarno v Frančiškanski ulici in ta »Učiteljska tiskarna« izdaja dve glasili, o katerih ne bodete trdili, da ne bi bili glasili naprednega učiteljstva kranjskega. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Jaz sem čital samo glede podpor!«) Ti dve glasili sta: »Učiteljski Tovariš«, potem pa dnevnik »Dan«. (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Kaj ima pa »Dan« z učiteljskimi podporami opraviti?«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim, gospod poslanec dr. Zajec ima besedo!

Poslanec dr. Zajec

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospoda moja, mislim, da mi o »Dnevu« ni treba izgubljati besed, ker je kakovost tega lista označena z dejstvom, da ga je izbacnil iz vrst narodno-naprednega časopisja sam gospod dr. Ivan Tavčar.

Prosim, prišel pa je do tega tudi »Učiteljski Tovariš«, takozvano stanovsko glasilo liberalnega učiteljstva. Pravim, takozvano stanovsko glasilo liberalnega učiteljstva, ker to ni resnica, ker je od leta 1897. naprej »Učiteljski Tovariš« čisto navaden političen časopis naprednega učiteljstva, katerega edina naloga je, uprizarjati gonjo proti učiteljstvu, ki slučajno ni istega mišljenja kakor ono. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Saj ni res!«) Prosim, naj mi bo dovoljeno opozoriti gospoda poslanca Gangla samo na tiste brezsramne, brezstidne in podle napade na stanovske tovariše v glasilu »Učiteljski Tovariš«, katerih ni mogoče nikdar dovolj ožigosati. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Mi nismo nikdar brezstidni!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec Gangl, Vi nimate besede!

Poslanec dr. Zajec

(nadaljuje — fortfahrend):

Vam se mora vse ad oculos dokazati. Torej najprvo konštatiram, da je »Učiteljski Tovariš« proglasil dnevnik »Dan« za svoje glasilo, in sicer v štev. 2. iz leta 1912. Tukaj namreč piše (bere — liest):

»Namesto »Jutra« je začel izhajati v Učiteljski tiskarni »Dan«, ki je pokazal v svojih prvih številkah, da je dostojen in resen dnevnik. Zagovarjal bo ob vsaki priliki napredno učiteljstvo, zato apelujemo na vse napredno učiteljstvo, da razširja »Dan«, ga priporoča in da poroča v list vse važne novice.« (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »To ni nič hudega!« — Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Kaj pa ima to s krivicami učiteljstvu opraviti!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir! Naj se govornika ne moti!

Poslanec dr. Zajec

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz samo konštatiram, da je liberalno učiteljstvo proglasilo za svoje glasilo dnevnik »Dan«.

Naj prečitam, kar se piše v eni številki »Dneva«, namreč v št. 21. z dne 24. maja 1912 (bere — liest):

Prepričani smo, da je dalo vodstvo učiteljstva največ, kar je moglo dati in žrtvovati učiteljstvu. Neodvisni politiški dnevnik »Dan«.

Jaz Vam od srca privoščim ta politični dnevnik. Poslužujte se ga kakor dosedaj. S tem nam bo tudi olajšano naše stališče, namreč sprejeti boj, katerega ste nam napovedali v številki 17. iz leta 1912. Napovedali ste tak-le boj nam in naši stranki (bere — liest):

»Klerikalci so največji tirani in nasilneži; zloba (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Uj!«), da, tolovajstvo izžareva iz njih dela (Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Potem pa hočejo podpore!«); hinavščina, laž in rop najprimitivnejših pravic so jim vsakdanje rokodelstvo; izbruh klerikalne zalege, ki kaže, da so vsa klerikalna dejanja vojena od najnižjih instinktov podlosti. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Žitnik: »Škandal za učiteljstvo! Sram naj jih bo, da se tako zagovarjajo!«)

Grožnje pekla in hudiča so vporabili, da so prepovedali in preprečili pri nekaterih učiteljih naročitev našega lista. Ves aparat so spustili na delo s polnim parom, od mogočnega Šusteršiča do pasje pokornega Ravnikarja (Smeh na levi — Gelächter links. — Poslanec Abgeordneter Dr. Pegan: »Jerneje, Ti pa pokoren. Serbus!«), izdajalca naših stanovskih interesov. V znamenju Lampetovega biča je pričela bruhati ogenj in žveplo kranjska duhovščina nad posameznim učiteljem — klerikalna gadja zalega — (Smeh na levi — Gelächter links) — klerikalno tolovajstvo.

Naš duh in naša ideja svobode sta prodrla že tako močno v učiteljske vrste, da ju ne iztrebi niti klerikalni bojkot, propagiran z vzemi instinkti hinavščine, niti hunsko divjanje naših krščanskih božjih namestnikov.« (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: »Gangl, ali Te ni sram teh surovosti!« — Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Ali je to pisal »Učiteljski Tovariš?«) Ja, v štev. 17. iz leta 1912. (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Tedaj, prosim, da končam, naj prečitam še, kako so nam napovedali vojsko (bere — liest):

»Špartanci imajo Efijalta, krščanstvo je imelo Iškarijota, slovenski narod ima klerikalce in slovensko učiteljstvo ima Slomškarje. **S klerikalno zalego boj do skrajnosti!«**

Gospoda moja, mi smo ta boj sprejeli (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ga prav lahko!«) z veseljem sprejeli, in sedaj, ko mi odbijamo napade s strani naprednega učiteljstva na nas, na naše Slomškarje in na našo duhovščino, pa Vi vpijete in tulite, da se Vam krivica godi. (Poslanec — Abgeordneter Reisner: »Samo eni vrsti učiteljstva dajete podpore!«)

Gospoda moja, iz tega vidite, da je moral deželni odbor — (Medklici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.) —

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir!

Poslanec dr. Zajec

(nadaljuje — fortfahrend):

... moral imeti posebno previdnost, ko je delil milostne podpore med učiteljstvo in da je vsled te napovedi boja moral izključiti, odkrito priznam, če je hotel kaj držati nase, in pa z ozirom na ljudstvo, vse tiste, ki so v kakršnikoli zvezi z »Učiteljskim Tovarišem«, »Dnevom« in Učiteljsko tiskarno.

Prosim, tako se napada deželni odbor v glasilu narodno-naprednega učiteljstva. Trdi se, da si je kranjski deželni odbor pridržal izplačevanje nagrad, katere je prej določeval deželni šolski svet, z zlobnim namenom, da oškoduje učiteljstvo. Gospoda moja, to so nesramne laži in te nesramne laži trosi svojim revnim bralcem stanovsko glasilo »Učiteljski Tovariš«. Gospodje, povejte nam samo en slučaj, da je deželni odbor odtrgal kako za učiteljstvo votirano vsoto in jo za kaj drugega porabil. Nasprotno smo pa mi že velikokrat več porabili, kakor je bilo votirano in smo račun prekoračili v korist učiteljstvu!

Dalje piše »Učiteljski Tovariš«, da so preganjani učitelji predložili deželnemu odboru ... (Medklici na levi in v središču — Zwischenrufe links und im Zentrum.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir!

Poslanec dr. Zajec

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej glede teh računov piše »Učiteljski Tovariš« sledeče (bere — liest):

»Račune, ki so jih preganjani napredni učitelji predložili že pred dvema letoma kranj-

skemu deželnemu odboru in ki jih je kranjski deželni odbor dolžan plačati, jih še do danes ni poravnal. Kranjski deželni odbor daje torej preganjano učiteljstvo na inkvizicijsko natezalnico in ga trpinči naravnost na nečloveški način.«

Prosim Vas, na kaki podlagi se je mogla taka notica izkotiti v »Učiteljskem tovarišu«? Dejanske podlage pravzaprav popolnoma manjka za te neosnovane napade. Navedem samo en tipičen slučaj, ki gotovo ne bo v čast naprednemu učiteljstvu. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Petrič, le povej ga!«) To je bil liberalni učitelj, ki je bil premeščen iz Rudnika v Spodnjo Šiško. Preje je gospod poslanec Ribnikar govoril od diet. Bom pa še jaz nekaj o tem povedal. Jaz sem bil štiri dni v Solnogradu, in sicer na predlog gospoda deželnega odbornika grofa Barbota v neki jako važni zadevi, namreč v zadevi postave o prisilni vzgoji mladine. Poročilo je izdelano in predloženo vsem državnozborskim poslancem, ker bo po tej postavi interesirana dežela v izdatni meri in bomo morali mi varovati interese dežele. Gospod poslanec Ribnikar je pa seveda prišel in kritiziral naše delo v interesu dežele. Bil sem, kakor že preje rečeno, štiri dni zunaj. Sedaj je pa prišel liberalen učitelj, ki je bil prestavljen iz Rudnika v Spodnjo Šiško in je predložil račun za 1134 K, če se ne motim. Gotovo pa je, da se je račun glasil na 1100 K. Gospod Ribnikar, takih stvari bi lahko naštel še veliko več, vidite pa že iz tega, da je deželni odbor varčeval z denarjem naših davkoplačevalcev, če se je upiral, da se taka neopravičeno visoka vsota izplača.

Gospoda moja, jaz bi prečital samo še en citat iz »Učiteljskega Tovariša«. Jaz bi prav od srca prosil gospode, da se naj držijo »Učiteljskega Tovariša«, ki pravi: »Hodimo vsak svoja pota«, in naj se drže tega, kar je zapisano v številki 39. iz leta 1913., tedaj še jako frišnega datuma, namreč napitnice v hotelu »Tivoli«, katera napitnica se je končala tako-le: »Garda v deželi, ki vse kupuje od bika v Medvodah pa do Vašega tovariša Jakliča, se mi gabi.« Govor, ki je izzval viharen aplavz pri naprednem učiteljstvu, je torej senzacionalen in Vam pove dejstvo, da se Vam gabi cela garda, ki ni v Vaših vrstah in ki kupuje vse od bika na Robežu pa do Vašega tovariša Jakliča.

Jaz samo pravim: Držite se tega, kar ste obljubili in pustite deželni odbor pri miru. (Viharno odobravanje in ploskanje na levi — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Dalje se je oglasil k besedi gospod poslanec Jaklič.

Poslanec Jaklič:

Visoka zbornica! Gospod tovariš profesor Reisner je v svojem govoru omenil tudi pamflet, katerega je izdalo letos liberalno učiteljstvo, pamflet, ki je pisan tako podlo in nizkotno, kakor je pisano vse, kar izhaja v »Učiteljski tiskarni«, in kateri pamflet so poslali v svet kot čisto in golo resnico. In vidite, ta pamflet, ki je poln sumničenj, pretiranih laži in obrekovanj, so spredaj še okrasili z izreki sv. Pavla s citati kremonskega škofa Bonomellija, in tudi štiri vnebovpijoče grehe so navedli. In če sedaj pogledamo to knjigo, polno laži in sumničenj, vidimo, kako ti ljudje na frivolen, na drugi strani pa tudi lahkomiseln način blatijo Slovensko Ljudsko Stranko in slovenski narod. Vobče si pa stvar jako komodno narede. Komodno lagati, zabavljati in obrekovati, to jim še gre. Da bi si pa posebno napenjali možgane, za to pa ti gospodje niso.

Ta brošurica, ki obsega 53 strani, je sestavljena tako-le: 12 strani obsega govore gospoda tovariša Gangla in druge klobase, ki jih je razvijal od leta 1909. do 1912. (Smeh na levi — Gelächter links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Žalostno, če učitelj govori, da so to klobase!« — Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: »Še bolj žalostno, če tako piše!«) Potem seveda so prišle na vrsto dr. Ravniharjeve interpelacije iz državnega zbora in potem, ko so te velike stvari priobčili, so poklicali na oder tiste mučenike, ki trpe pod vlado S. L. S., ki so zatirani, preganjani in mučeni. Poklicali so jih kar po vrsti. Največ prostora so dali tovarišu Žirovniku. Temu so privoščili šest strani. Potem nastopijo Petrič, Grmek, Štupica itd. In ti ljudje ne priobčujejo takih stvari, ki so v disciplinarnih aktih, ki so popolnoma dokazane. Te mučenike so poklicali, da pripovedujejo strmečemu svetu o trpljenju sami, ne pa akti!

Potem so dali besedo tistim, ki so prikrajšani in ti imajo v bukvicah tudi poseben oddelek. Zanimivo je, koliko laži je nakopičenih ondi. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links. — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Sramota za učitelja, ki pljuje v lastno skledo!«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospod poslanec dr. Triller, jaz Vas pokličem k redu!

Poslanec Jaklič

(nadaljuje — fortfahrend):

In ravno ti, ki o koritih največ govore, sede res pri koritih v »Učiteljski tiskarni« in ti ljudje najbolj jamrajo in kričijo na vse pretege o trpljenju, pomanjkanju, revščini in o

drugih takih stvareh. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) Na drugi strani pa navaja ta brošura tiste učitelje, ki so dobili stanarinske in draginjske doklade; ti so seveda vsi premožni in ne potrebujejo nobenih podpor. Da so pa bedo učiteljstva še bolj poočitili, pa navajajo vse tiste učitelje, ki so umrli, in vsega tega je kriva S. L. S., ker jim ni dala podpore. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Tistega, ki se je ustrelil!«) Na pokojnega gospoda Brusa se tudi sklicujejo in ga slikajo kot junaka in mučenika. Pa ne le, da bi te laži in sumničenja razposlali samo po slovenski zemlji in v naše sosednje dežele, ne, iz sovraštva do nas so ta obrekovanja in laži razposlali po celi Avstriji, ta pamflet so izdali v češkem in nemškem jeziku. In kakšne materialne uspehe bodo dosegli s tem za slovensko učiteljstvo? Vsled tega pamfleta bodo nastala še hujša nasprotstva proti težnjam slovenskega učiteljstva. To so uspehi takega dela, kakor ga vrše ljudje v »Učiteljski tiskarni«. (Živahno pritrjevanje na levi — Lebhafte Zustimmung links.) Gotovo je, da, dokler se bo učiteljstvo borilo v prvih vrstah svobodomiselstva proti kulturnim težnjam slovenskega ljudstva, naj ne misli, da bo slovensko ljudstvo posebno naklonjeno težnjam slovenskega učiteljstva.

Da pa dokažem, kakšen je ta pamflet, citiram iz njega samo kratek odstavek:

»Ko se je preteklo leto vršil na Dunaju evharistični kongres . . .« (cenzurirano).

Taki dovtipi in taki pamfleti se morejo roditi samo pri cvičku v kakem pajzlu. Sram bodi tiste, ki vedno govore o moralnosti in pravičnosti, da so take stvari poslali v svet in s tem blatili tudi tiste, ki imajo v rokah usodo slovenskega učiteljstva. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil gospod poslanec Ribnikar.

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Jaz nisem imel niti najmanj misli oglasiti se še enkrat za besedo, ampak gospod tovariš moj predgovornik je tako užalostil mojo notranjost, da se mi gabi in da je nemogoče, da bi ne izpregovoril še enkrat. Ravno poprej se je zgražalo o moralni nižini in o demoralizaciji, ki je nastala v deželi, To, kar so nam sedaj tovariši govorniki pred menoj eksplicirali, kaže vso podivjanost obstoječih razmer. Naravnost rečem, da jaz kot človek se ne bi bil upal sploh vzeti na jezik vse tisto, kar sta prednašala o naprednih učiteljih g. dr. Zajec ali njihov stanovski kolega g. Jarc. Zopet in zopet je prišlo na dan časopisje. Časopisje in časopisje! Če bo šlo tako naprej, je najbolje, da poslanci prinesemo v zbornico, eden cel letnik »Slovenskega Naroda« in eden »Slovenca« in potem pa bomo tukaj časopise brali, ampak jaz mislim, da časopisi niso nobena podlaga za presojo vprašanja glede draginjskih doklad učiteljstvu. Gospod tovariš dr. Zajec je tako govoril o teh draginjskih dokladah, kakor da bi jih dajal iz svojega žepa. Ampak to je pa ljudski denar, deželno blago in to se ne sme strankarsko razdajati, kakor ste ga Vi razdajali. Pravim, da je gospod dr. Zajec prav storil, da je danes tako govoril — saj je na ta način c. kr. deželna vlada imela priliko, prepričati se na lastna ušesa, kako krivično, kruto in brezvestno se je razmetaval za doklade učiteljstvu namenjeni deželni denar . . .

Deželni glavar:

Gospod poslanec, če boste v tem tonu nadaljevali, Vam bom besedo vzel. Za sedaj Vas pokličem k redu! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Ima prav!« [proti levici]: »Sram Vas bodi!«)

Gospod poslanec dr. Triller, jaz Vas pokličem k redu! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller [proti levici]: »Še enkrat, sram Vas bodi!« — Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Zajca in Jakliča niste k redu poklicali!«) Prosim za mir!

Poslanec Ribnikar:

Pokličite dr. Zajca k redu! Jaz smem vendar . . .

Deželni glavar

(zvoni — die Glocke klingend):

Prosim za mir! Vplivajte na Vaše časopisje, da bo bolj dostojno pisalo. Vaših časopisov ste Vi krivi in jaz ne bom k redu klical, če se citira kak časopis. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Tu se ne gre za časopisje, ampak za to, kako so se delile draginjske doklade!«) Gospod poslanec dr. Triller, jaz Vas pokličem k redu!

Prosim gospoda poslanca Ribnikarja, da nadaljuje.

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Visoka zbornica! Če bi bil gospod dr. Zajec v izvrševalnem odboru S. L. S. kot njega član ali pa kot oseba tako govoril, bi nič ne rekel, ampak on je govoril tukaj kot deželni odbornik, kot funkcionar deželnega odbora in jaz mislim, da bi moral toliko dostojnosti imeti . . .

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda poslanca, da ne nadaljuje v tem tonu, sicer mu vzamem besedo!

Poslanec Ribnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Kam pa pridemo, visoka zbornica, če bi tvorilo časopisje podlago za presojo krušnega vprašanja? Kam pa pride slovenski delavec, gospod profesor Jarc, če je odvisen od svojega šefa-gospodarja in bi se ta postavil na stališče, da bi mu kruh rezal po tem, kako časopisje piše o njem? Tu bi se moralo nehati vse in anarhija mora postati v državi. Vi, gospodje, se imenujete S l o v e n s k a Ljudska Stranka, ne sprevidite pa, da ravno s l o v e n s k e m u narodu s takim postopanjem največ škodujete. Gospod tovariš dr. Krek je renomiral nekoliko s tem, da je poudarjal, kako se je dvignil kulturni položaj, kulturni nivò slovenskega naroda. Gospod tovariš dr. Pegan, ki je bil pri Slomškovem shodu, ta pa naj pomisli, da je iz malega Pegana po zaslugi u č i t e l j e v postal dr. Pegan in da, če kdo iz našega ljudstva pride na višjo socialno stopnjo, se ima za to zahvaliti slovenskemu učitelju ne glede na to, ali je ta bil liberalen ali klerikalen. Vprašanje je samo, ali učitelj izvršuje svoje dolžnosti v šoli, zunaj šole pa je prost državljan in Vi nimate pravice, jemati mu njegovo svobodo. Jaz mislim, da je dolžnost c. kr. deželne vlade, da napravi konec takim neznosnim razmeram. (Smeh na levi — Gelächter links.) Gospod tovariš Jaklič, ki je na varnem in sedi vsak dan pri polni mizi, ta se seveda lahko norčuje iz stradajočih svojih stanovskih tovarišev ...

Deželni glavar

(zvoni — die Glocke klingend):

Gospod poslanec Ribnikar, jaz ne morem dopuščati, da govorite v takem tonu (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Je vse gola resnica!«), jaz sem Vas že preje opetovano opozarjal na to, sedaj Vam pa vzamem besedo. (Medklici v središču — Zwischenrufe im Zentrum.)

Prosim za mir! Besedo ima gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Gospodje, ta zadeva je čisto jasna, jasna zato, ker morate pač vsi priznavati, da to niso dobro vzgojeni ljudje, ki take reči pišejo po listih, kakor jih je citiral gospod tovariš dr. Zajec. Ne samo, da moramo mi imeti učitelje, ki ljudi bolje vzgajajo, ampak tisti učitelji, ki so sami tako slabo vzgojeni, ne zaslužijo za to še posebnih nagrad. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«)

Torej ta stvar je končana in jaz imam gospodu poslancu Ribnikarju samo na dve reči odgovoriti. Prvič se je jako pritoževal čez to, da je deželni odbor nastavil gospoda Bartola kot svojega kmetijskega izvedenca, in pritoževal, da on nima spričeval in kvalifikacije. Gospoda moja, mi ne nastavljamo papirjev, ampak ljudi, ki jih potrebujemo za delo. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links. — Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Falirane ljudi!« — Ogorčeni medklici na levi — Entrüstete Zwischenrufe links.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Gospodje, to je tako nizkotno in tako nečuveno očitanje, da moram kljub pozni uri sklicati disciplinarni odsek.

(S e j a p r e s t a n e o b 12. u r i 20 m i n u t p o n o č i i n s e z o p e t n a d a l j u j e o b 12. u r i 40 m i n u t p o n o č i. — D i e S i t z u n g w i r d u m 12 U h r 20 M i n u t e n n a c h t s u n t e r b r o c h e n u n d u m 12 U h r 40 M i n u t e n n a c h t s w i e d e r a u f g e n o m m e n.)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Seja je zopet otvorjena. Sklep disciplinarnega odseka se glasi:

Gospod poslanec Ribnikar se zaradi težkega pregreška zoper parlamentarni red izključi od treh sej.

Pozivljam gospoda poslanca Ribnikarja, da se odstrani iz zbornice. (Poslanec Ribnikar ostavi dvorano — Abgeordneter Ribnikar verläßt den Sitzungssaal.)

Prosim gospoda poslanca dr. Lampeta, da nadaljuje svoj govor.

Poslanec dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej o slabi vzgoji smo sedaj dovolj govorili in mislim, da je zadnji čas, da pokaže zbornica, da smo dobro vzgojeni ljudje. (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Še na en očitek moram odgovoriti, namreč glede potnih troškov za uradniška potovanja, katere je gospod Ribnikar omenil. Ja, gospoda, seveda so tisti stroški zadnja leta veliko večji kakor pred letom 1908., ampak pomislite, da imamo jako razvit stavbni urad. Vsi gospodje poslanci v zbornici pa bodo morali priznati, da se inženirji ne pošiljajo po deželi brez dela in brez povoda, ampak da morajo po deželi potovati, in zato so pa tudi troški veliki, ampak za vsakega posameznega uradnika se od knjigovodstva natančno ugotovijo potni stroški in nobeden ne dobi vinarja več kakor mu gre po službeni pragmatiki.

Potem je omenil gospod poslanec Ribnikar tudi, da so dijete in potni stroški deželnih odbornikov dandanes večji kakor so bili prej. Gospoda, dandanes mora deželni odbornik deželo poznati in zato pa mora potovati po deželi. Sicer pa še nobeden deželni odbornik in ne deželni glavar ni sam položil deželi nobenega računa, ampak če je kdo imel kako pot, mu je knjigovodstvo natančno odmerilo dotične stroške. Veliko potov so pa deželni odborniki tudi naredili, ne da bi bili zanje zahtevali kako odškodnino, zato, ker od prvega do zadnjega niso tako umazani, da bi za vsak korak, ki ga za deželo storé, hoteli imeti tudi plačilo, kakor je tudi sicer veliko število mož v tej zbornici, ki so veliko storili potov v interesu dežele, ne da bi bili za to dobili vinarja odškodnine.

Te stvari sem hotel pojasniti, da se ne bo mislilo, da se v tem oziru od strani deželnega odbora kaj greši. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl.

Gospodje, dovolite mi par kratkih in popolnoma mirnih besedi. Čutim se nekako moralno zavezanega, da na izvajanja, ki smo jih slišali, popolnoma kratko in mirno odgovorim. Obsojalo se je od nasprotne strani časopisje, ki je ali v direktni službi naprednega učiteljstva, ali pa, ki je temu učiteljstvu prijazno in naklonjeno. To časopisje se je obsojalo od nasprotne strani tako, kakor to intencijam te stranke odgovarja. Jaz sem se za svojo osebo čudoma čudil, da je mogoče izrabljati skrajna sredstva od strani šolskega referenta v deželnem odboru, gospoda dr. Ivana Zajca, nasproti tistemu stanu v naši domovini, ki danes živi ob bedi, ob direktni bedi, ki jo razume vsak, kdor ima količkaj človeškega čuta v sebi in ki jo lahko vidi v stotero učiteljskih rodovinah. Gospodje, kako se v teh rodovinah živi v današnjih draginjskih razmerah, to je nekaj strašnega, nekaj nečloveškega, in umevno je, da v taki materialni mizeriji dostikrat zakipi užaljena človeška duša, da čuvstvo do humanitete, ki jo nosi dotičnik v sebi, prikipi do vrha, do ekstaze, saj vidimo, da tudi dobro situirani ljudje, ako človek udari samo ob njihovo čast z rahlo besedo, izbruhnejo z vso silo nasproti onemu, ki je udaril ob njihovo čast. S psihološkega stališča je, gospodje, čisto razumljivo, ako se uboga učiteljska para brani s skrajnimi sredstvi, ker je takorekoč humaniteta, ki živi v vsakem individuu, užaljena, ker je vsak posamezen učitelj v kranjski deželi prepričan, da je vestno izpolnjeval službene dolžnosti, da mu pa njegovo delo ne donaša toliko, da bi mogel ohraniti samega sebe, kaj pa šele rodovino, ženo in otroke. To je gola resnica! Kdor kaj drugega trdi ali govori, ne more svojih izvajanj spraviti v sklad z resnico. To je na eni strani. Ker pa je bil gospod dr. Zajec toliko prijazen, da je citiral iz raznega časopisja napade na Slovensko Ljudsko Stranko, oziroma na deželni odbor — jaz sem pošten človek in povem vse, kakor je res — torej ponovno na Slovensko Ljudsko Stranko in na večino, celo diferenciram to, na večino deželnega odbora, kakor je danes, ker toliko on prizna, da opravičuje razdelitev teh učiteljskih doklad, kakor jih je on izvrševal, s tistim pravilnikom, ki nam ga je citiral. Za to, da opravičuje svoja dejanja, je popolnoma opravičen, zakaj človek, ki je v silobranu, porabi vsa sredstva, da opraviči svoja dejanja, ali, gospodje, jaz bi niti od daleč ne sanjal, da bo akademično izobražen človek izkušal s takimi sredstvi opravičiti svoje dejanje, to sem mu tudi na hodniku povedal. Če bi vedel, da bo tako, bi bil tudi jaz prinesel nekaj časnikov, ki niso niti glasilo naprednega učiteljstva, niti niso ž njim v najmanjši zvezi, ki so pa glasilo ali so v zvezi s častito večino te visoke zbornice. Kakor rečeno, jaz teh časopisov nimam seboj in iskreno želim, da bi mi ne bilo treba tega časopisja, izdanega pod firmo Slovenske Ljudske Stranke, seboj prinašati, sicer sem pa pripravljen, ko se bom vrnil za en dan domov, ga prinesti seboj, če bi mogel ali smel to lepo berilo prednašati v visoki zbornici. Če Vam pa zadošča moja častna beseda, boste morda utegnili verjeti bistvu teh napadov nasproti naprednemu učiteljstvu, ki so se dokumentirali v tem ravnokar imenovanem časopisju najbrž ne zato, da bi ugled učiteljstva utrdili v našem ljudstvu, temveč najbrž iz temu namenu popolnoma nasprotnega namena.

Zgodilo se je včeraj in danes, da so začeli gospodje spravljati v zbornico zagovarjanje lastne osebe; meni se zdi to silno neokusno, ampak ker je bilo z ene strani vrženo tudi moje ime v zbornico, mi bodi dovoljeno, da na to nakratko reagiram. Jaz vendar veljam kot reprezentant naprednega kranjskega učiteljstva, tudi nemškega, ker v tem, kar se tiče pravic učiteljstva, sem jaz silno slovensko-nemški. Tedaj, gospodje, ko še nisem bil poslanec in še nisem užival imunitete, sem bil, menda ravno zaraditega, ker sem že takrat veljal za to, za kar veljam danes, v nekem glasilu Slovenske Ljudske Stranke — gospod deželni glavar, ali smem rabiti besedo »denunciran« (Deželni glavar — Landeshauptmann: »Prosim, prosim!«), denunciran, da zanemar-

jam svojo službo v Idriji. Ta in ta je bil ta dan v Ljubljani in v šoli ga ni bilo. Zakaj je tako pisal dotični časopis, ne vem, ampak mislim si, zakaj je to pisal, ker je bilo to ravno pred podržavljenjem te skromne osebe, ki danes stoji tukaj pred Vami. Gospodje, jaz sem dotično osebo pozval v nekem listu in direktno rekel, da ni resnica, kar je dotičnik pisal o meni, zakaj jaz sem imel v Ljubljani na angini bolnega otroka in sem ga šel obiskat kot oče, in zato, ker sem izvršil dolžnost, ki jo ima oče do svojega otroka, sem bil v glasilu Slovenske Ljudske Stranke denunciran. Jaz sem torej s pravim imenom označil dotično denuncijacijo za neresnico in sem dotičnega pozval, da me naj toži — takrat sem bil še navaden človek in nisem užival še nobene imunitete — da mu obratno dokažem, da je on tisti čas, ko bi moral v šoli vršiti svoj posel, sedel v gostilni, toda to se ni zgodilo. Umevno je, da se je takrat napolnilo moje očetovsko srce z gnevom, a vkljub temu sem vedno in povsod vplival pomirjevalno na svoje tovariše. Bodite mirni, sem jim rekel, in glejte, da boste zvesto izpolnjevali svoje dolžnosti in da boste varovali čast in ugled svojega stanu. Če mi kdo kaj drugega dokaže, potem na tem mestu odložim svoj mandat. Večjega plačila, mislim, ne morem dati.

In ko sem jaz kandidiral v državni zbor kot nasprotni kandidat gospoda profesorja Jarca in ko sem seveda tudi propadel, se je zgodilo na Vinici, ko je ravno zapel mrtvaški zvon, da je viniški župnik rekel z usmevom na ustnih: Slišite, mrtvaški zvon poje in zvoni smrtno uro Ganglu. Moja hiša v Metliki stoji nasproti cerkvi, moja mati je bila takrat na smrt bolna in vkljub temu so ji prinesli besede, ki so prišle iz ust božjega namestnika: Tvoj sin cerkve razdira, križe snemlje, novo vero uvaja in bo iz otroških src vero iztrgal. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: »Ali ste povedali materi svoj program? «) Mati se je zjokala in je rekla: Saj te vendar poznam in vem, da gospod ne govori resnice. In moja mati, kakor je bila pobožna in Bogu vdana, je vendar rekla: Gospod, ki govori tako neresnico, ne sme za mojim pogrebom.

Moj program je pošten, moj program je tista prisega, ki sem jo storil na državnošolski zakon in ta državnošolski zakon izvajam — če bi ga ne, bi bil že drugod, kakor sem. (Medklici na levi — Zwischenrufe links. — Poslanec — Abgeordneter Jarc: »Kaj pa jubilejska številka »Učiteljskega Tovariša«?) Jako lepa je, in zadovoljen sem z njo. Tam stoji citat: »Volné školy české«. Vi lahko citirate iz »Volné školy české«, pa če imajo Čehi tak program, jaz ne morem nič za to. Saj tudi v sv. pismu stoji, da ni Boga. (Poslanec — Abgeordneter Lavrenčič: »To je falzificiranje sv. pisma!«)

Deželni glavar

(zvoni — die Glocke schwingend):

Na tak način naravnost smešiti sveto pismo, kaj takega absolutno ne morem dopuščati. Gospod poslanec Gangl, jaz Vam vzamem besedo. (Odobravanje na levi in ugovori v središču — Beifall links und Widerspruch im Zentrum.)

Poslanec Gangl:

Ne bom več o tem govoril, gospod deželni glavar.

Deželni glavar:

Vi nimate več besede! (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: »Še nismo slišali tako poštenih besed v tej zbornici, to je učitelj!«)

Gospod poslanec Drobnič ima besedo!

Poslanec Drobnič:

Visoka zbornica! Ne bom se prav nič razburjal, temveč bom popolnoma mirno in dostojno izpregovoril par besedi. Torej, visoka zbornica, preteklo bo kmalu 12 let, kar sem prišel kot poslanec v to zbornico, ali kaj takega vseh 12 let nisem slišal, kakor v tekočem zasedanju. Mislim, da kot kmet in župan poznam ljudstvo, naše ljudstvo je pošteno in večkrat se je že med ljudstvom govorilo, da je učiteljstvo res preslabo plačano, ali žalibog, je težko pomagati. Ljudje, oziroma starši, ki dajo učiteljem svoj najdražji zaklad, svoje otročiče, pravijo: Mi smo pripravljeni dati, kar imamo, ampak učiteljstvo, kateremu izročamo svoje otroke, mora biti popolnoma nepokvarjeno in ne liberalno ter mora izpolnjevati svojo dolžnost v vsakem oziru ter nam dajati dober zgled v vseh stvareh.

Jaz ne bom nadalje govoril, ampak želim samo, da bi se učiteljstvo, ki je velikega pomena za naš narod, že enkrat spametovalo, in Vas zagotavljam, da bomo mi starši, kateri Vam izročamo svoje otroke, radi dali, kar imamo. (Odobravanje in ploskanje na levi — Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Ker ni nihče več oglašen k besedi, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod referent.

Poročevalec dr. Krek:

Nimam nič omeniti.

Deželni glavar:

Gospod referent nima nič omeniti, tedaj bomo glasovali o prvem delu, to je o potrebščini proračuna, in sicer z izpremembo, katero predlaga finančni odsek, to je o skupni potrebščini 6,821.622 K.

Prosim tiste gospode, kateri sprejmejo potrebščino, in sicer vse naslove, paragrafe in točke potrebščine z izpremembo, katero predlaga finančni odsek, to je s skupno vsoto 6,821.622 K, da blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride druga specialna debata »Pokritje« in pa ostalo poročilo, predlogi in resolucije.

Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Nihče ne želi besede, gospod referent tudi ne, bomo torej glasovali.

Prosim tiste gospode, kateri sprejmete pokritje, in sicer vse postavke pokritja, katere imate tiskane v poročilu deželnega odbora s skupnim zneskom 2,573.658 K, da blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali o I., II., III. in IV. točki predlogov finančnega odseka.

I. točka se glasi (bere — liest):

»Deželni proračun za leto 1913. se določi s potrebščino . . . . . 6,821.622 K,
s pokritjem . . . . . 2,573.658 »

torej s primanjkljajem . . . . 4,247.964 K.«

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete temu, kar je pravzaprav že sprejeto s prejšnjim sklepom, da izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali o II. točki, ki se glasi (bere — liest):

»V delno pokritje primanjkljaja 4,247.964 kron je pobirati leta 1913.:

1. 40% doklado na državno užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta ter od mesa;

2. samostojno deželno naklado od porabljenega piva po 4 K od hektolitra, toda s to omejitvijo, da ima odpasti pobiranje deželne naklade na pivo za oni del leta 1913., za katerega bi bil deželnemu zakladu ne glede na odkazovanja, ki se podelijo v zmislu zakonov z dne 25. oktobra 1896, drž. zak. št. 220, in z dne 8. julija 1901, drž. zak. št. 86, oziroma v zmislu na mesto teh stopivših zakonov, iz državnih sredstev odkazan znesek, ki je pri primernem preračunu za letni znesek najmanj enak čistemu dobičku, ki ga je imela dežela Kranjska v neposredno pretečenem koledarskem letu pri deželni naklади na pivo;

3. 40% doklado na vse neposrednje državne davke, izvzemši osebni dohodninski davek in pridobninski davek krošnjarjev.«

Prosim gospode, ki pritrjujete tej točki, da izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Prehajamo sedaj k III. točki, ki se glasi (bere — liest):

»Deželni odbor se pooblašča, da ostanek primanjkljaja pokrije potom kreditne operacije.«

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete tej točki, da blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto IV. točka, ki se glasi (bere — liest):

»Deželnemu odboru se naroča, da pridobi sklepu pod II. Najvišje pritrjenje.«

Gospodje, ki pritrjujete, izvolite vstati.

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali še skupno o celem proračunu s predlogi finančnega odseka vred.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete deželnemu proračunu tudi v celoti, da blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

S tem je rešen proračun tudi v tretjem branju.

Sedaj bomo glasovali še o resolucijah, in prosim gospoda poročevalca, da se blagovoli izraziti še o posameznih resolucijah.

Prvič je resolucija gospoda poslanca grofa Barbota, ki se glasi (bere — liest):

»Die Regierung wird aufgefordert, dem Abgeordnetenhause baldigst einen Gesetzentwurf über die Auswanderung vorzulegen, welcher energische Maßnahmen gegen die dem Volkswohlstande und namentlich der Landwirtschaft verderbliche Auswanderung und gegen das dieselbe fördernde Agententreiben enthält.«

Poročevalec dr. Krek:

Jo priporočam.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec to resolucijo priporoča.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejeta.

Sedaj pride na vrsto resolucija gospoda poslanca Gangla, ki se glasi (bere — liest):

»Deželnemu odboru se nalaga, da izdela do prihodnjega zasedanja deželnega zbora zakonski načrt volilne reforme za deželni zbor kranjski, ki naj sloni na principu enakosti, direktnosti, tajnosti in splošnosti po proporčnem sistemu.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

Nimam nič omeniti.

Deželni glavar:

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete tej resoluciji, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Resolucija je odklonjena.

Prehajamo sedaj k nadaljnjemu predlogu gospoda poslanca Gangla, ki se glasi (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

C. kr. centralna vlada se pozivlja, da čimprej uvrsti naredbenim potom mesta Idrijo, Kamnik, Kranj in Škofjo Loko v III. razred aktivitetnih doklad.«

Prosim gospoda poročevalca.

Poročevalec dr. Krek:

Priporočam.

Deželni glavar:

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete temu predlogu, da blagovolite vstati

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je sprejet soglasno.

Sedaj pride na vrsto predlog gospoda poslanca Reisnerja, ki se glasi:

»Deželnemu odboru se naroča, naj posreduje pri c. kr. deželnem šolskem svetu, da se c. kr. II. državna gimnazija v Ljubljani že s šolskim letom 1914/15 preosnuje v realno gimnazijo.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

V tej obliki ne morem tega priporočati iz razlogov, ki sem jih preje navedel, ker bi bila s tem združena nevarnost, da kaj izgubimo na narodni posesti. Ako bi se resolucija glasila bolj splošno, potem bi jo priporočal.

Deželni glavar:

Prosim tiste gospode, ki se strinjate s tem predlogom, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Sedaj pridemo k nadaljnjemu predlogu gospoda poslanca Reisnerja, ki se glasi (bere — liest):

»1. Do uveljavljenja regulacije učiteljskih plač prejema, počenši s 1. januarjem 1913, vse učiteljstvo brez izjeme po 25 % draginjske doklade, računano od temeljne plače.

2. Kdor uživa že 25odstotno doklado, temu ostane; kdor ne uživa polnih 25%, se mu primanjkljaj doplača.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

Ker imamo v finančnem odseku predlog gospoda dr. Tavčarja, ki je sedaj kot samostalni predlog in pride predlog na vrsto prihodnji ponedeljek, tam bomo imeli priliko se v ožjem zboru o tem posvetovati, in ker bi mi s tem, ako sprejmemo predlog gospoda poslanca Reisnerja, napravili prejudic k predlogu gospoda dr. Tavčarja, zaraditega predloga, ki ga je stavil poslanec Reisner, ne morem priporočati.

Deželni glavar:

Prosim tiste gospode, ki se strinjate s predlogom gospoda poslanca Reisnerja, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Pridemo sedaj k nadaljnjemu predlogu gospoda poslanca Reisnerja, ki se glasi (bere — liest):

»Pod pogojem, da se ne uprizori nobena igra, opera ali opereta, ki bi jo deželni odbor prepovedal, se deželno gledališče brezplačno prepusti mestni občini ljubljanski, da ona po posebni upravni komisiji skrbi za redne gledališke sezone.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

To vprašanje se mora pojasniti še na podlagi odgovora na interpelacijo, ki je stavljena na gospoda deželnega glavarja. Jaz torej z ozirom na to, da se takrat meritorno reši vprašanje, katero je stavljeno tukaj v tej resoluciji, na tak ali morda na drug način, te resolucije ne morem priporočati.

Deželni glavar:

Prosim tiste gospode, ki se strinjate z ravnokar prečitano resolucijo, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjena.

Sedaj pridemo k nadaljnjemu predlogu gospoda poslanca Reisnerja, ki se glasi (bere — liest):

»Glasbeni Matici v Ljubljani se dovoli in izplača za leto 1913. subvencija 2500 K.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

Vprašanje subvencije Glasbeni Matici je še pridržano sklepanju v finančnem odseku. Prošnja Glasbene Matice je izročena finančnemu odseku in poročevalec v tej stvari je pripravljen, da poroča o njej prihodnji ponedeljek. Mi bi v tem slučaju, če bi sprejeli pred-

log gospoda poslanca Reisnerja, prejudicirali sklepom finančnega odseka, in po mojih mislih bi s tem nič dobrega ne storili Glasbeni Matici. Kolikor jaz stvar poznam, bo rešitev v finančnem odseku za Glasbeno Matico ugodnejša, kakor je pa rešitev, ki jo predlaga gospod poslanec Reisner. Zato tudi te resolucije ne morem priporočati.

Poslanec Reisner:

Prosim besede v formalnem oziru.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Reisner se je oglasil za besedo k formalnemu predlogu.

Poslanec Reisner:

Z ozirom na izjavo gospoda poročevalca, da je ta stvar v finančnem odseku, umaknem svoj predlog.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Reisner je umaknil svoj predlog in torej odpade glasovanje o njem.

Sedaj pride na vrsto predlog gospoda poslanca Lavrenčiča, ki se glasi (bere — liest):

»Deželnemu odboru se naroča, da v dogovoru s kmetijsko družbo ukrene vse potrebno, da se priredi, če mogoče že prihodnje leto, splošna živinska razstava v Ljubljani.«

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec dr. Krek:

Priporočam.

Deželni glavar:

Prosim tisto gospodo, ki se strinja s predlogom gospoda poslanca Lavrenčiča, da izvoli vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je sprejet soglasno.

Pride sedaj še predlog gospoda poslanca Turka, ki se glasi (bere — liest):

»Deželni odbor se pozivlja, da razdeli podpore gasilstvu po resnični potrebi in vrednosti vsem gasilnim društvom ne glede na to, v kateri zvezi so včlanjena.«

Prosim gospoda poročevalca

Poročevalec dr. Krek:

Nimam nič omeniti.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec nima nič omeniti, torej glasujmo!

Prosim tiste gospode, ki se strinjate s predlogom gospoda poslanca Turka, da blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

S tem so rešene tudi resolucije in tako je odpravljena ta točka dnevnega reda. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Prehajamo sedaj k naslednji točki dnevnega reda, to so poročila kmetiskega odseka. In sicer:

a) o zakonskem načrtu glede zagradbe hudournikov Belca, Suha in Slamnica v Bohinjski Beli (k prilogi 131.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Piber:

Visoka zbornica! Ker je ura že pozna, bom prav kratek. Bohinjska Bela je znana kot zelo rodovitna občina, vendar pa veliko trpi zaradi treh hudournikov, in sicer Belce, Suhe in Slamnice, ki skoraj vsako leto povzročajo veliko povodenj, na vsakih 15 do 20 let tako, da je ogrožena cela vas. Zato so občani prosili pri deželnem odboru za zagradbo teh hudournikov in napravo dotičnega projekta potom c. kr. deželne vlade. Vse te zagradbe bi stale 70.000 K. Ministrstvo se je izreklo, da je pripravljeno prispevati 70%, ako dežela prispeva 30%, vendar pa le tako, ako državna železnica, deželna cesta in pa vas Bohinjska Bela polovico udeležencem povrnejo. Sicer pa imate, gospodje, poročilo v rokah in torej samo predlagam:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Zakonskemu načrtu se pritrdi.

2. Deželni odbor se pooblasti, da izvrši eventuelne izpremembe zakonskega načrta, če bi jih zahtevala državna uprava.

3. Deželnemu odboru se naroča, da načrtu zakona izposluje Najvišjo sankcijo.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo glasovali.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete predlogu kmetijskega odseka, odnosno zakonskemu načrtu v celoti, da blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda. Prehajamo k nadaljnji točki:

b) glede nastavitve živinozdravnika na Bledu (126/Pet.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Piber:

Predlagam z ozirom na to, da je veliko živine — imam tukaj izkaz, a mislim, da mi

ga ni treba prečitati — da se sprejme predlog tako kakor je pisan, a vzame zraven še občino Ribno, ki je po pomoti izostala.

Predlog kmetijskega odseka se torej glasi:

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, naj ustanovi službo deželnega živinozdravnika s sedežem na Bledu, če prizadete občine Bled, Ribno, Gorje, Bohinjska Bistrica in Srednja vas primerne vsote prispevajo.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Prosim tiste gospode, ki se strinjajo s predlogom kmetijskega odseka, s tem dostavkom, ki ga je naredil gospod poročevalec, da blagovolijo obsedeti.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

c) o prošnji mestne občine v Ložu za nastavitev živinozdravnika za ložki sodni okraj (179 in 180/Pet.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Povše:

Visoka zbornica! Županstvo mestne občine Lož prosi za namestitev posebnega deželnega živinozdravnika s sedežem v Ložu. Prošnjo utemeljuje s tem, da je sedaj živinozdravnik oddaljen 35 km in da torej skoro ni mogoče dobiti živinozdravniške pomoči, zlasti v nujnih slučajih ne, in s tem, da se je živinoreja zadnja leta zelo pomnožila, posebno pa prašičoreja. V prošnji navajajo tudi, da leže ti kraji ob hrvaško-ogrski meji, od katere se večkrat zanese živinska ali prašičja kužna bolezen.

Pripravljeni so tudi sami prispevati primerni znesek k plači živinozdravnika.

Isto je zastopala tudi občina Stari Trg, ki je tudi prosila za namestitev živinozdravnika za ložki sodni okraj in tudi ta je pripravljena prispevati k plači živinozdravnika.

Gotovo je torej utemeljeno, da se namesti tamkaj živinozdravnik, ker ravno živinoreja tvori najvažnejšo panogo kmetijskega gospodarstva.

Z ozirom na to predlagm v imenu kmetijskega odseka:

»Visoki deželni zbor skleni:

Prošnja se odstopa deželnemu odboru, da po ugodno izvršeni obravnavi z občinami tega okraja glede primernega prispevka k plači živinozdravnika — ustanovi mesto živinozdravnika za ložki okraj.

Obenem naj določi uradni sedež živinozdravnika v tem okraju.

S tem je obenem rešena prošnja občine Stari Trg, ki tudi prosi za namestitev živinozdravnika za ložki okraj.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Prosim tiste gospode, ki pritrjujete ravnokar stavljenemu predlogu, da izvolite obsedeti.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

č) o prošnji županstva občine Sv. Križ za nastavitev živinozdravnika v Radečah pri Zidanem mostu (139/Pet.)

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Povše:

Županstvo občine Št. Jurij pri Radečah, torej jako razsežne občine v goratem, hribovitem kraju, kraju, ki izključno samo z živinorejo shaja v svojem kmetijskem gospodarstvu, in zato prihaja s prošnjo za namestitev posebnega živinozdravnika s sedežem v Radečah. Cel radeški okraj, ki je jako razsežen in leži večinoma v goratih krajih ob Kumskem pogorju, nima nobenega živinozdravnika.

Kakor se v prošnji navaja, imajo ljudje do živinozdravnika v Krškem 5 do 6 ur hoda, v Litiji pa celo do 8 ur, in zato je ta prošnja za namestitev živinozdravnika v Radečah popolnoma utemeljena.

Z ozirom na to predlagam v imenu kmetijskega odseka:

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se odstopa ta prošnja z naročilom, da dožene z županstvi občin tega sodnega okraja dogovore zaradi primernih prispevkov k plači živinozdravnika, katerega naj potem brez odloga s sedežem v Radečah namesti.«

Deželni glavar:

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in bomo glasovali.

Prosim tiste gospode, ki se strinjajo s predlogom kmetijskega odseka, da blagovolijo obsedeti.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena tudi ta točka dnevnega reda.

Sedaj prekinem nadaljevanje dnevnega reda in bom v kratkem sejo zaključil.

Preden pa to storim, moram predvsem konstatirati, da je na strani 109. poročila kranjskega deželnega odbora o deželnih zgradbah in pospeševanju gospodarstva na Kranjskem v dobi 1908—1913 ena pomota, glede katere prosim, da se vzame sledeči uradni popravek na znanje. Na strani 109. stoji stavek, da je Ljudska posojilnica zaprosila deželnega jamstva. Dotični uradnik, ki je ta odstavek zapisal, ni imel aktov v rokah, jaz sem pa danes iz aktov konstatiral, da Ljudska posojilnica ni prosila za to jamstvo, kar sem že v odgovoru na dotično interpelacijo konstatiral, marveč je deželni odbor sam sklenil, da prevzame jamstvo za Ljudsko posojilnico, ne da bi bil ta zavod za to prosil. Ta uradni popravek se bo zabeležil v zapisniku današnje seje.

Gospod poslanec Ribnikar je svoj nujni predlog v zadevi uvrstitve Ljubljane v I. razred aktivitetnih doklad izpremenil v samostojni predlog. Ta samostojni predlog odkažem s tem upravnemu odseku.

Gospod poslanec Pirc je ravnotako izpremenil svoj nujni predlog v zadevi podržavljenja c. kr. poštnega in brzojavnega urada v Kranju v samostojni predlog, ki ga istotako odkažem upravnemu odseku.

Gospod poslanec Ribnikar je umaknil svoj nujni predlog v zadevi uvedbe slovenskega uradnega jezika pri c. kr. policiji v Ljubljani.

Končno je vložil gospod poslanec Ribnikar samostalni predlog v zadevi izpremembe zakonskega načrta o dodatku k notranji uredbi zemljiške knjige. (Glej dodatek XII. — Siehe Anhang XII.) Ta samostalni predlog odkažem upravnemu odseku.

Upravni odsek ima sejo prihodnji torek, to je 7. oktobra 1913, ob 3. uri popoldne v lokalu veleposestva. Na dnevnem redu je lovski zakon ter se bo o tem obvestila tudi c. kr. deželna vlada.

Ustavni in občinski odsek ima sejo isti dan ob ½5. uri popoldne v prostorih S. L. S.

Finančni odsek ima sejo v ponedeljek ob 5. uri popoldne v lokalu S. L. S.

Šolski odsek ima pa sejo v torek ob 11. uri dopoldne.

Visoka zbornica! Preden se razidemo, se moramo spominjati, da smo danes dočakali pomemben in slovesen dan, ko naš presvitli vladar praznuje svoj častni imendan. Naš presvitli vladar je dosegel tako visoko starost, da je že ogromna večina prebivalstva v njegovih kraljestvih in deželah rojena pod njegovim vladarstvom, in mislim, da se ne motim, ako trdim, da so vsi člani te visoke zbornice, izvzemši morebiti en ali dva slučaja, rojeni ob času, ko je že vladal naš presvitli vladar. Jasno je, da tem bolj občutijo vsi narodi v svojem srcu take dneve, kakor je današnji dan, in gledajo z otroško ljubeznijo in spoštovanjem do častitljivega starčka, ki po božji previdnosti in po božji volji vlada našo monarhijo in jo vlada v tako težavnih in kritičnih časih v smeri miru svojim ljubljenim narodom. Mislim, da bi bil zamudil svojo dolžnost, ako se ne bi spomnil tega dneva in ako ne bi dal zabeležiti na zapisnik iskrene želje, ki se iz vseh naših src dviga proti nebu, da bi dobrotljivi Bog nam še mnoga leta ohranil našega presvitlega vladarja, da bi še mnogokrat doživel ta dan, ko praznuje spomin svojega patrona.

Gospoda moja, dovolil si bom v imenu zbranega deželnega zbora sporočiti najvdaneje častitke pred stopnice Najvišjega prestola. (Živahno odobravanje — Lebhafter Beifall.)

Prihodnja seja bo v četrtek ob 10. uri dopoldne.

Dnevni red bom še naznanil.

Seja je zaključena.

Konec seje ob 1. uri 30 minut ponoči. — Schluß der Sitzung um 1 Uhr 30 Minuten nachts.

Dodatek. — Anhang.

I.

Interpelacija

poslancev Hladnika in Pibra na Njega ekscelenco gospoda deželnega predsednika.

Meseca januarja letošnjega leta so bili prožni delavci v Trebnjem službeno zaslišani od nadzornika g. Kurschel. Izpovedali so po svoji vesti, koliko je resnice na govoricah, ki so se razširjale po Trebnjem o prožnem mojstru Andreju Robaschu. Ker se je o Robaschu res mnogo govorilo, so morali delavci po svoji vesti govoriti čisto resnico in povedati vse, kar so o njem vedeli in kar so videli.

Gospod Robasch je pa te delavce, ki so bili službeno zaslišani, tožil pri okrajnem sodišču v Trebnjem, kjer so bili obsojeni. Delavci so se proti tej razsodbi pritožili na okrožno sodišče v Novem mestu. Tamkaj so pa bili oproščeni, kakor je razvidno iz razsodbe. Novo mesto, 16. septembra 1913, št. Bl. 222/31.

Delavci so pa bili takoj po službenem zaslišanju v mesecu januarju odpuščeni iz službe in še danes niso sprejeti nazaj, dasiravno je preteklo od tedaj skoro devet mesecev in so delavci popolnoma nedolžni.

Delavci so nekateri oženjeni, imajo družine in trpe silno bedo, ker nimajo dela in zaslužka. Zato si dovoljujemo podpisani vprašati Vašo ekscelenco:

1. Ali je Vaši ekscelenci znana ta zadeva?
2. Ali hoče Vaša ekscelenca vse potrebno ukreniti, da teh osem delavcev pride takoj nazaj v službo in se jim škoda povrne?

Janez Hladnik l. r., Piber l. r., Ravnikar l. r., Drobnič l. r., Košak l. r., Fr. Povše l. r., Dular l. r., Zabret l. r., Jarc l. r., dr. Gregorič l. r., Fr. Demšar l. r., dr. Vl. Pegan l. r., Dermastia l. r.

II.

Interpelacija

poslanca E. Gangla in tovarišev na Njega ekscelenco gospoda deželnega predsednika v zadevi konfiskacije 10. številke »Slovenskega Branika«.

Konfiscirana je bila 10. št. lista »Slovenski Branik« zaradi teh stavkov, priobčenih v članku »Borovlje na Koroškem — narodno ogrožene« na strani 238:

Želeli bi, da bi bili slovenski lovci bolj zavedni in podpirali obe boroveljski narodni podjetji: Lud. Borovnika in prvo boroveljsko orožnotvorniško družbo Petra Werniga. Žal, da sta ti dve puškarni jako odvisni od nemških odjemalcev. Slovenci pa podpirajo najhujše in najbolj zagrizene nemškutarje v Borovljah: župana Ogrisa, Antoniča (moža, ki se menda nalašč piše s č, da slepi slovensko javnost), Sodja, Sajowiza itd. Slovenski puškarji rajši kupujejo puške od boroveljskih nemškutarjev ali dunajskih trgovcev, ki dobivajo puške iz Borovelj. Žalostno, toda resnično.

Podpisanci se usojajo vprašati gospoda deželnega predsednika:

1. Ali mu je znana ta konfiskacija?
2. Kaj hoče ukreniti, da se ne bodo zaplenjali listi zgolj zaraditega, ker zastopajo gospodarske koristi slovenskih tvrdk na Koroškem?

Ljubljana, dne 3. oktobra 1913.

E. Gangl l. r., dr. Tavčar l. r., dr. Triller l. r., C. Pirc l. r., Supančič l. r., Ribnikar l. r., Jos. Turk l. r., Reisner l. r.

III.

Vprašanje

poslanca Vehovca na gospoda deželnega glavarja.

Že dolgo časa se vrše priprave za vodovod za najbolj zanemarjeno pokrajino naše dežele Suho-Krajno. Iz gospodarskih in zdravstvenih ozirov je zgradba vodovoda nujno potrebna. Vprašam gospoda deželnega glavarja, v katerem štadiju so priprave za zgradbo potrebnega vodovoda.

Ljubljana, 3. oktobra 1913.

Vehovec l. r., Hladnik l. r., Jarc l. r., Jaklič l. r., Košak l. r., Zabret l. r., Fr. Demšar l. r., Ravnikar l. r., Žitnik l. r., Povše l. r., Dular l. r., dr. Gregorič l. r., Drobnič l. r., Dermastia l. r., Bartol l. r.

IV.

Interpelacija

na gospoda deželnega glavarja.

Poslanci Lavrenčič, dr. Krek in tovariši vprašamo glede na svoječasni sklep deželnega zbora:

V katerem stadiju je zadeva okrožnega zdravnika v Moravčah?

Ljubljana, dne 3. oktobra 1913.

Lavrenčič l. r., Kobi l. r., Jarc l. r., dr. Krek l. r., Drobnič l. r., Dermastia l. r., dr. Gregorič l. r., Povše l. r., Hladnik l. r., Zabret l. r., Dular l. r., Dimnik l. r., Ravnikar l. r., dr. Žitnik l. r., Lampe l. r.

V.

Interpelacija

poslancev Dermastia, Jarca, Matjašiča in tovarišev do gospoda deželnega glavarja dr. Ivana Šusteršiča.

Podpisani si usojajo vprašati, v katerem stadiju se nahaja zgradba cest Preloke—Vinica in Preloka — Adlešiči in ali je deželni odbor voljan gradnjo teh prepotrebnih cesta pospešiti.

V Ljubljani, 3. oktobra 1913.

Dermastia l. r., Matjašič l. r., Hladnik l. r., Jarc l. r., Piber l. r., Drobnič l. r., Zabret l. r., dr. Gregorič l. r., Vehovec l. r., Dimnik l. r., Dular l. r., Ravnikar l. r., Bartol l. r., Fr. Demšar l. r., dr. Pegan l. r., Povše l. r.

VI.

Interpelacija

poslancev Dermastia, Jarca, Matjašiča in tovarišev do gospoda deželnega glavarja dr. Ivana Šusteršiča.

Podpisani si usojamo vprašati, ali je deželni odbor ukrenil vse potrebno, da se čim preje začne z gradnjo, oziroma popravo ceste Črnomelj—Tribuče—Bojance.

V Ljubljani, 3. oktobra 1913.

Dermastia l. r., Matjašič l. r., Hladnik l. r., Povše l. r., Drobnič l. r., dr. Gregorič l. r., Zabret l. r., Dular l. r., Vehovec l. r., Bartol l. r., dr. Pegan l. r., Dimnik l. r., Ravnikar l. r., Fr. Demšar l. r., Piber l. r.

VII.

Interpelacija

poslancev Jarca in tovarišev do gospoda deželnega glavarja v zadevi črnomaljskega vodovoda.

Semiško - črnomaljski vodovod še vedno redno ne deluje. Ojačenje studencev se je sicer izpeljalo, vendar obstoje gotovo še drugi nedostatki, ki jih bo treba odpraviti. Potrebno je pa tudi, da se ugotovi, kdo je oviral končno rešitev te zadeve, zlasti tudi, kako pretirane zahteve — govori se o 50.000 K — je stavila družba Klemen, Ploj & Co.

Zato vprašamo podpisani gospoda deželnega glavarja:

1. V kakšnem stadiju se nahaja zadeva ojačenja, oziroma poprave črnomaljskega vodovoda?

2. Ali hoče na podlagi aktov ugotoviti, kako je postopala kompanija Ploj, Klemen in tovariši.

V Ljubljani, 3. oktobra 1913.

Jarc l. r., Hladnik l. r., Dermastia l. r.. Drobnič l. r., dr. Gregorič l. r., Dular l. r.. Ravnikar l. r., Fr. Demšar l. r., Dimnik l. r. Bartol l. r., Matjašič l. r., Zabret l. r., Košak l. r., Piber l. r., Povše l. r.

VIII.

Samostalni predlog

poslanca Vehovca in tovarišev.

Visoki deželni zbor skleni:

Deželni zakon z dne 28. avgusta 1883, št. 17, naj se spremeni v toliko, da se sme tudi globe nad 40 K, ki pridejo v ubožni zaklad, porabiti za občinske reveže ter jih ni treba nalagati na obresti.

Ljubljana, dne 3. oktobra 1913.

Jaklič l. r., Fr. Košak l. r., Fr. Demšar l. r., Ravnikar l. r., dr. Gregorič l. r., Drobnič l. r., Hladnik l. r., Dermastia l. r., Vehovec l. r., Zabret l. r., Povše l. r., Jarc l. r., Piber l. r., Bartol l. r., Dular l. r., Žitnik l. r.

IX.

Samostalen predlog

poslanca Vehovca in tovarišev:

K nameravanemu vodovodu v Suho Krajno ne more biti priklopljena vas Smuka v okr. Žužemberk, ki je vode ravnotako potrebna kakor drugi kraji. Pač pa je kak kilometer od vasi živ studenec, iz katerega bi bilo z malimi stroški napeljati vodo v vas.

Predlagamo:

Deželni zbor blagovoli ukreniti čimpreje vse potrebno, da se vas Smuka preskrbi z vodo iz navedenega studenca.

Ljubljana, dne 3. oktobra 1913.

Dermastia l. r., Vehovec l. r., Hladnik l. r., Povše l. r., Bartol l. r., Dimnik l. r., Košak l. r., Zabret l. r., Ravnikar l. r., Kobi l. r., Žitnik l. r., dr. Pegan l. r., Matjašič l. r., Dular l. r., dr. Gregorič l. r., dr. Krek l. r., Lavrenčič l. r.

X.

Samostojni predlog

poslancev Jarca, Dermastia, Matjašiča, glede izterjavanja državnih in deželnih brezobrestnih trtnih posojil.

Dolenjski vinogradniki, sosebno belokranjski, se nahajajo vsled zaporednih slabih vin-

skih letin v hudi gospodarski krizi. Tem huje jih zadene, da se izterjavajo dalje državna in deželna brezobrestna posojila za obnovitev vinogradov. Vinogradnikom ne donašajo vinogradi niti toliko, da bi krili efektivne stroške in davke, kamo-li vračali brezobrestna posojila.

Zato predlagajo podpisani:

Deželni zbor skleni:

1. C. kr. vlada se pozivlja, naj pri izterjavanju trtnih posojil postopa kar najmilejše, naj zlasti dovoljuje vselej odlog plačila, odnosno najbolj potrebnim posamezne obroke odpiše.

2. Deželni odbor naj postopa, dokler traja sedanja gospodarska kriza, pri izterjavanju trtnih posojil kar najmilejše, naj dovoljuje odlog plačevanja obrokov in najbolj potrebnim posamezne obroke odpiše.

V Ljubljani, dne 3. oktobra 1913.

J. Hladnik l. r., Dermastia l. r., Ev. Jarc l. r., Fr. Povše l. r., dr. Vl. Pegan l. r., I. Piber l. r., Zabret l. r., Ravnikar l. r., Vehovec l. r., M. Dimnik l. r., Bartol l. r., Fr. Demšar l. r., Matjašič l. r.

XI.

Samostalni predlog

poslancev Lavrenčiča, dr. Kreka in tovarišev glede živinozdravnikov v kamniškem okraju.

Živinoreja se je v kamniškem okraju silno razvila. Najintenzivnejša skrb, da se uvede čistokrvna, enotna pasma, popravljanje hlevov, svinjakov, naprava gnojnih jam, skrb za pašnike in planine, vse to je v tem okraju tako živahno, da je kamniški okraj v tem oziru prvi na Kranjskem. Ljudstvo, ki je združeno skoro v dvajset živinorejskih zadrug, stori od svoje strani vse, kar je mogoče, ne samo v svojo, ampak v splošno korist, ker je zlasti v prašičereji kamniški okraj vzrejevališče najkrepkejših in najbolj zdravih živali za več sosednjih okrajev. Jasno je, da je torej upravičeno, da se pričakuje od javnih zastopov, da tudi oni pomagajo tako vzbujeni samopomoči. Predvsem rabi okraj vsaj še enega živinozdravnika. Zato predlagamo:

Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da čim je mogoče, nastavi v kamniškem okraju še enega deželnega živinozdravnika.

Lavrenčič l. r., dr. Pegan l. r., Dermastia l. r., dr. Gregorič l. r., Jarc l. r., Dular l. r., Drobnič l. r., Fr. Demšar l. r., Hladnik l. r., Zabret l. r., Kobi l. r., Lampe l. r., Ravnikar l. r., Žitnik l. r., Perhavc l. r., dr. Krek l. r.

XII.

Samostalni predlog

poslanca Adolfa Ribnikarja in tovarišev radi zakona o dodatku k notranji uredbi zemljiških knjig.

Deželni zbor skleni:

1. Priloženemu zakonskemu načrtu se ustavno pritrdi.

2. Deželnemu odboru se naroča, da temu zakonskemu načrtu izposluje Najvišje potrjenje.

Ljubljana, dne 3. oktobra 1913.

Zakon

z dne . . . . . ,
o dodatku k notranji uredbi zemljiških knjig.

S pritrditvijo deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem tako:

Člen I.

Dodatno k § 3. zakona z dne 25. marca 1874, dež. zak. št. 12, se določuje:

V deželno desko spadajo posestva, ki so že vpisana v deželno desko, ter ona dosedaj v deželni deski še nevknjižena posestva, katera plačujejo najmanj po 200 K cesarskih realnih davkov na leto, od katerega zneska znaša zemljarina najmanj štiri petine.

Člen II.

Izvršilni predpis izda deželni odbor dogovorno z deželno vlado.

Člen III.

Mojemu pravosodnemu ministru je naročeno izvršiti ta zakon.

A. Ribnikar l. r.,
Josip Turk l. r., dr. Triller l. r., dr. Fran Novak l. r., Supančič l. r., E. Gangl l. r., Reisner l. r.